Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції за різними юридичними напрямками

Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua
Юридична лінія

11 грудня 2012 р.

УКРАЇНА
Тернопіль
2012

Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. - Тернопіль, 2012.- 122 с.

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних питань, які оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

Адреса оргкомітету:
46010, м. Тернопіль, а/с 1079
тел. 0979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищенні. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов’язкове.

ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИЧИН ТА УМОВ ВИНИКНЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ

Волько Анастасія Іванівна
студентка юридичного факультету Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, м. Миколаїв

Дослідження сутності деформації правової свідомості можливе на основі вчення про соціальний детермінізм. Існує багато причин і умов деформації, які обумовлюють її виникнення і розвиток.

Причини та умови деформації правової свідомості - це соціальні явища і процеси об'єктивного і суб'єктивного характеру, що детермінують спотворену правосвідомість як свій наслідок. Дані фактори за своєю природою завжди суперечать інтересам суспільства і заподіюють шкоду відносинам у суспільстві. Усі разом вони формують певну систему. Для того, щоб вивчити сутність цих явищ, необхідно класифікувати їх залежно від змісту, наслідків та рівня функціонування. Такими формами деформації правосвідомості є: правовий інфантилізм, правовий нігілізм, правовий негативізм, правовий ідеалізм, правовий егоцентризм, та інші форми. Всі історичні джерела у взаємозв'язку із соціальними факторами і явищами об'єктивного і суб'єктивного характеру пробуджують на сьогоднішній день різні її форми [1, с.120].

Головними причинами правового інфантилізму в даний час є: 1) не продуманий курс перетворень, які проводяться в країні; 2) часткова ліквідація безкоштовної вищої освіти; 3) немає добре організованої системи юридичної підготовки; 4) низький освітній рівень окремої частини населення; 5) низькі моральні якості значної частини членів суспільства [2, с.57].

Причинами правового нігілізму суспільства виступають: 1) соціально-економічна криза; 2) політична напруженість; 3) криза правової системи і відсутність правової стабільності [3, с.510].

Інфантилізм, нігілізм, негативізм, ідеалізм, егоцентризм як форми деформації правової свідомості розташовуються в органічному взаємозв'язку і єдності: 1) вони взаємопов'язані структурно і функціонально; 2) кожна з них характерезується якісною своєрідністю щодо інших форм. Їх структурний взаємозв'язок виявляється в тому, що кожна попередня за ступенем регресивності форма певною мірою включається в наступну більш регресивну, але не вичерпує її зміст [3, с.512].

Різні форми деформації правосвідомості мають свої специфічні детермінанти, вони мають і спільні для всіх причини. Інфантилізм, нігілізм, негативізм, ідеалізм, егоцентризм відрізняються ступенем деформированості правової свідомості, що визначаються неоднаковим обсягом і інтенсивністю детермінуючих факторів і, що найважливіше специфічним їх поєднанням. До них відносяться: 1) економічні фактори (спад виробництва, зниження обсягу промислової і сільськогосподарської продукції, зниження реальної заробітної плати і т. д.); 2) соціальні процеси (різке розшарування російського суспільства і т. д.); 3) політичні явища (боротьба за владу в центрі і в регіонах, нестабільність політичних інститутів і т. д.); 4) правові фактори (еволюція правової системи); 5) фактори суспільного і духовного життя (відсталий світогляд, уявні цінності) [4, с.9].

На спотворення індивідуальної правосвідомості, яке набуло широкого поширення, нарівні з факторами соціального середовища, впливають також особистісні якості та умови мікросередовища оточення.

Література:

1. Калиновський Ю.Ю. Правосвідомість українського суспільства: ґенеза та сучасність: Монографія. – Х.: Право, 2008. – 288 с.
2. Ткачук А.С. Деформації правосвідомості: їх сутність та наслідки // Форум права. – 2012. – №2. С.56-63.
3. Матузов Н. И. Правовой нигилизм и правовой идеализм // Теория государства и права / под.ред. Н. И. Матузова, А.В. Малько. Саратов, 2001. - С.509-516.
4. Данильян О. Г. Деякі проблеми формування правової культури в сучасній Україні // Правова культура і громадянське суспільство в Україні: стан і перспективи розвитку. – К., 2009. – С. 8-10.

ПРАВО ЯК ОБ'ЄКТИВНЕ СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Євграфова Єлизавета Павлівна
кандидат юридичних наук, суддя Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

1. Останнім часом у юридичній літературі все більше уваги приділяється з'ясуванню питання щодо *об'єктивної* природи права. Інакше, постає досить непросте питання, чи є право об'єктивним явищем, чи його розуміння не виходить за межі існуючої на сьогодні в теорії і практиці усталеної парадигми сприйняття як *надбудовного* (передусім над економічним базисом) *суб'єктивного* явища. У даному контексті право

розглядається як утворення державної влади (держави), а тому від неї залежного і цілком їй підпорядкованого. Подібні погляди на природу, місце і роль права в суспільстві досить поширені в суспільствознавстві. І значний вплив на це мав відомий висновок К. Маркса згідно з яким право «*ніколи не може бути вище, ніж економічний устрій і зумовлений ним культурний розвиток суспільства*». Тривалий час цей висновок сприймався науковцями (послідовниками марксизму) в якості *беззаперечної істини*, аксіоми, поширюваної на всі дослідження права. З часом подібна ідеологія у сфері права стала гальмувати розвиток теоретичної думки, до того ж у нових історичних умовах уже не могла сприяти коректному і методологічно вивіреному розв'язанню таких актуальних для України проблем, як утвердження верховенства права, формування і розвитку демократичної і правової держави. У цьому відношенні в літературі висловлена слушна думка, що «держава – винятковий творець і джерело законів, але ні в якому разі не права, держава монополізує законотворчу, і аж ніяк не правотворчу діяльність» (М. Марченко).

З'ясування питання щодо об'єктивності права пов'язано з істотним підвищенням його авторитету в державі, подоланням зухвалого нігілістичного ставлення до нього певних верств суспільства. Тому виникла нагальна потреба, щоб «настояти на визнанні за правом *самостійного значення*, оскільки право має бути правом, а *не якимось додатком* (курсив мій – Є.Є.) до економічної, політичної та інших сторін суспільно-державного життя» (Б.О. Кістяківський). Але для сприйняття права цілком самодостатнім явищем не лише теоретично, скажімо, в ідеях, концепціях, доктринах тощо, а й у реальній, практичній площині необхідна докорінна зміна у свідомості суспільства та знання того, яким чином право функціонує як об'єктивне соціальне явище.

2. У 70-х рр. XX ст. на сторінках журналу «Правознавство», як відомо, відбулася наукова дискусія на тему «*Об'єктивне і суб'єктивне в праві*», в ході якої обговорювались питання, що у *праві є об'єктивним*, тобто незалежним від веління державної влади, науки тощо, а що – *суб'єктивним*, залежним від намірів і діяльності законодавця, інших державних і суспільних інститутів, прямо чи опосередковано впливаючи на право, його систему функціонування, розвиток. При цьому переважна більшість учасників тієї дискусії, як правило, виходила з досить популярної на той час у юридичній науці філософської *теорії відображення*, принципову основу якої складає марксистське вчення про співвідношення матерії і свідомості, економічного базису і юридичної надбудови і т.і. Тому головним чином в даному аспекті йшлося про те, наскільки ґрунтовно та всебічно з *позицій марксизму* в праві (в позитивному розумінні – законодавстві) відзеркалено суспільні

закономірності, об'єктивні тенденції економічного та соціально-культурного розвитку суспільства. Не дивно, що названа дискусія заздалегідь дійшла очікуваного загального висновку: право, будучи *надбудовною* категорією, є *суб'єктивним за походженням утворенням*, водночас *діалектично поєднує* об'єктивне і суб'єктивне. З такими поглядами на право не можна погодитись, оскільки вони не відповідають сучасним науковим уявленням і теоретичним розробкам проблем права, призводять до приниження його значення і ролі в суспільстві, та ще більше заплутують вирішення такого важливого і актуального питання, як формування *на основі права* якісної за змістом та узгодженої з міжнародними стандартами системи національного законодавства. У зв'язку з цим у юридичній літературі правильно наголошується на тому, що *головне завдання законодавця полягає в тому, щоб знайти право в самому житті і адекватно виразити його в законах*, тому і *закон тільки тоді становиться правом, коли законодавець відкрив його в об'єктивній дійсності* (В. Лазарєв, Г. Мальцев, М. Марченко, О. Петришин, Л. Спиридонов). Не менш складним пошук права можна спостерігати в діяльності органів правосуддя під час ухвалення рішень у конкретних справах, про що яскраво свідчить практика судів конституційної, загальної та спеціалізованої юрисдикції. У кожному випадку, незважаючи на *попереднє визначення права в приписах закону*, якими повинен керуватися суддя, це право має бути аргументовано встановленим, щоб кожен із учасників судового процесу сприйняв його об'єктивним і справедливим. Нерідко пошук права органами правосуддя завершується в суді касаційної інстанції та в Європейському Суді з прав людини.

Зазначене ставлення до права, на нашу думку, *є визнанням його об'єктивним соціальним явищем*. Функція ж законодавця в даному разі є не тільки творчою та складною, але і надто відповідальною, адже це – відповідальність держави перед суспільством і громадянами за прийняті закони, забезпечення умов їх належного виконання в країні. Тому «все існування держави підпорядковане праву… Держава – це правовий союз народу, якому дана правова влада для того, щоб підтримувати право і слугувати праву» (І. Ільїн). Із такою позицією, яка для України є перспективною ідеальною теоретичною моделлю, не можна не погодитися, бо інакше, якими тоді аргументами можна пояснити природу соціальної і правової держави, на відміну від її звичайного, *досоціального і доправового* періоду існування.

3. У сучасній юридичній літературі об'єктивність права деякі вчені намагаються спростувати тим, що вона призводить до унеможливлення соціальних суб'єктів здійснювати правотворчу діяльність. Так, російський вчений А. Бережнов не сприймає навіть саму ідею визнання права об'єктивним явищем, вважає, що не можна розуміти того, що послідовно

проведений об'єктивістський підхід до розуміння Права. ... логічно означає принципову неможливість саму *право*творчість соціальних суб'єктів, їх нездатність створити, привнести щось дійсно нове, дещо «своє» у розуміння і зміст права, «істинне» праворозуміння, означає неможливість соціально-творчої зміни таких» (Бережнов А.Г. «Объективтивное» и «субъективное» в контексте теоретико-методологических проблем правопонимания // Теоретико-методологические проблемы права / под. ред. М.Н. Марченко. – М., 2007. – С. 12). Зазначимо, що автор у наведеній тезі ставить декілька проблемних теоретичних питань, з яких неважко зрозуміти, випливають очікувані відповіді. Однак, на відміну від його точки зору, підкреслимо, що визнання права об'єктивним соціальним явищем не означає нездатності соціальних суб'єктів вносити до нього зміни та здійснювати інші творчі дії. Добре відомо, що життєдіяльність людства оточує безліч об'єктивних явищ, чимало з яких застосовують в розвитку економіки країни (енергоносії, метали, інші природні ресурси), у пізнавальному процесі науки, медицини тощо. Але не менш відомо й те, що діяльність соціальних суб'єктів спрямована на збереження цих природних об'єктів, на привнесення до них того, що безпосередньо в природі не існує (вирощування нових кристалів, створення штучних хімічних елементів і т.і.). Досить схожою, на наш погляд, є ситуація з об'єктивністю права, на засадах якого ґрунтується нормальна життєдіяльність суспільства і держави, усіх інших учасників суспільних відносин, у чому вбачається найважливіший аспект дії права, упровадження його верховенства.

Не сприймаючи право як об'єктивне соціальне явище, А. Бережнов пише, що в «противному випадку доведеться скромно припустити, що право само себе ідентифікує і визначає, що має місце якась «об'єктивна самоідентифікація» частини реальності як Права» (Там само. – С. 12). Однак автор, на нашу думку, помиляється, оскільки зазначеної ним «самоідентифікації» не існує в природі, адже мову в такому разі можна вести про належність до права (ідентичність) ідентичність явища, за ознаками схожого на право (аналогічно тому, як проводиться ідентифікація при розслідуванні злочину, упізнання потерпілих за генетичними даними тощо). До того ж, якщо вже й вести мову про ідентифікацію, то її можливо провести із законами чи іншими нормативно-юридичними актами на предмет їх відповідності вимогам права. У даному контексті, якщо вирішення цих питань належить до повноважень органу конституційної юрисдикції, останній, як суд права, має здійснити ідентифікацію вказаних актів і дати однозначну відповідь щодо їх відповідності Основному Законові держави.

У літературі правильно наголошується на тому, що «на якому б етапі свого історичного розвитку не знаходилось право, його точка зору завжди

була, є і буде точкою зору необхідності, вираженням соціальних потреб в установленому порядку» (Г. Мальцев). Тобто ідеться про об'єктивність права, самостійне соціальне явище, причому незалежно від того, як і в який спосіб воно сприймається в суспільстві. Тим більше, як зазначав свого часу Б. Кістяківський, в жодній науці немає стільки суперечливих одна одній теорій, як у науці про право, і створюється враження, що нібито вона тільки і складається із взаємовиключних теорій. Насправді це так і є, при цьому неважко уявити, як, перебуваючи у такому стані, правова наука впливає на законотворчість і правозастосовну діяльність, на правосвідомість, зокрема професійну. Адже законодавці при розробці законопроектів, судді, слідчі, інші особи, що працюють у правозастосовній сфері, завжди стоять перед вибором існуючих ідей, теорій, концепцій, підходів тощо, перш ніж вирішити їх практичне використання. Шукаючи певний і допустимий компроміс у розв'язані цієї проблеми, водночас висловлюються і досить скептичні погляди, згідно з якими привнести сьогодні в правову науку по суті щось нове є чимось неймовірним. Якщо це дійсно так, то напрошується висновок, що правова наука вичерпала свій пізнавальний потенціал і можливості, що, як вважають деякі вчені, є симптомом її кризи чи появи в ній «чорної діри» (А. Поляков, О. Черданцев).

І все ж жоден з цих поглядів на стан правової науки, на нашу думку, не відображає закономірності її розвитку, передусім суперечить сутності пізнавального процесу як такого. Факт існування в ній різних теорій, ідей, методології і т.і., у тому числі альтернативних і взаємовиключних, є показником нормального стану в правовій науці, а не кризової ситуації, оскільки процес пізнання нею права продовжується і є нескінченим, як, до речі, і в інших науках.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НА СПРИЯТЛИВЕ ДОВКІЛЛЯ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ ТА В УКРАЇНІ

Кошман - Ковалик Людмила Анатоліївна
асистент кафедри теорії та історії держави і права НУ «Одеська Юридична академія» ВСП Чернівецький факультет

Однією з найгостріших проблем людства є - екологічна, надзвичайно важливими залишаються питання забезпечення прав людини і на міжнародному рівні, і в Україні.

Як відомо, права людини – це певні можливості, необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, що набуваються з

народження. Вони об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними і рівними для всіх людей [2].

Екологічні права, зокрема право на сприятливе навколишнє середовище, є однією з найважливіших галузей міжнародного права і належить до третього покоління прав людини.

Вперше питання незадовільного стану природних ресурсів розглядалось на Конференції з охорони природи у Берні 1913 р. Під час дискусії представників з 29 країн висловлювалось занепокоєння станом навколишнього середовища, обговорювалась необхідність захисту природи від діяльності людини та було запропоновано об'єднати зусилля держав у цій діяльності [3]. Проте через початок першої світової війни ці прагнення не було втілено в життя.

Згодом, з усвідомленням негативних наслідків антропогенного впливу на навколишнє середовище, діяльність щодо його охорони активізувалась. Після другої світової війни 1948 р. було створено Міжнародний союз охорони природи, який плідно працює і дотепер. Головними завданнями його сьогодні є допомога співтовариствам у справі збереження біорізноманіття і впровадження екологічно чистих та сталих методів використання природних ресурсів [4].

Забезпечення прав людини на сприятливе навколишнє середовище вперше було зафіксоване 1972 р. у Стокгольмській Декларації. Зокрема, у принципі 1 розділу II „Декларація принципів" сформульовано, що „Людина має основне право на свободу, рівність та сприятливі умови життя в навколишньому середовищі, якість якого дозволяє вести гідне і процвітаюче життя, і несе головну відповідальність за охорону та покращання навколишнього середовища для блага нинішнього та майбутнього поколінь".

З 17 жовтня до 21 листопада 1972 р. на сімнадцятій сесії Генеральної конференції ООН з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) у Парижі прийнято Конвенцію культурної та природної спадщини, якою при ЮНЕСКО засновано міжурядовий комітет з питань захисту культурної та природної спадщини виняткової загальнолюдської цінності, що дістав назву „Комітет світової спадщини". Здебільшого, правознавці-екологи обминають зазначену Конвенцію, вважаючи, що вона передусім спрямована на збереження культурних пам'яток. Проте, у ст. 2 визначено, що природною спадщиною є „монументальні витвори природи, якими є фізичні та біологічні утворення чи сукупності таких утворень, що мають виняткову загальнолюдську цінність з погляду естетики чи науки, геологічні та фізіографічні утворення і чітко визначені зони, що складають ареали розповсюдження, види тварин та рослин, які опинилися під загрозою зникнення, і що мають виняткову загальнолюдську цінність з погляду науки чи збереження, природні місця або чітко визначені

природні зони, що мають виняткову загальнолюдську цінність з погляду науки, збереження чи природної краси”. Як бачимо, фізичні, біологічні, геологічні, фізіографічні утворення, види тварин та рослин, природні місця або чітко визначені природні зони, всі складники, що містяться в понятті „навколишнє середовище”. Держави за ст. 4 Конвенції мають забезпечувати „ототожнення, захист, зберігання, повернення” зазначених об’єктів і їх „передачу наступним генераціям”. Для цього держави мають докладати таких зусиль: загальну політику спрямовувати на відведення природній спадщині певної функції в суспільному житті та включення питань захисту цієї спадщини до програм загального планування; створювати, якщо вони ще не існують, на своїх територіях однієї чи кількох служб захисту, зберігати і повертати достоїнства природної спадщини із забезпеченням їх відповідним персоналом і наданням у їх розпорядження засобів, що дозволяють здійснювати покладені на них завдання; розгортати наукові та технічні студії та дослідження і вдосконалювати методи втручання, які дозволять державі протистояти небезпеці, що загрожує її природній спадщині; вживати відповідних правових, наукових, технічних, адміністративних та фінансових заходів для ототожнення, захисту, зберігання, повернення достоїнств та відновлення життєвих функцій цієї спадщини; сприяти створенню чи розвиткові загальнонаціональних або регіональних навчальних центрів для навчання у сфері захисту, зберігання і повернення достоїнств природної спадщини, а також заохочувати наукові дослідження в цій сфері [4].

У ст. 24 Африканської хартії прав людини і народів, прийнятій 1981 р., наголошується, що „всі народи мають право на загальне задовільне навколишнє середовище, сприятливе для їх розвитку”, тобто, закріплюється право народів на сприятливе навколишнє середовище. Процес закріплення прав людини на сприятливе навколишнє середовище продовжено в Принципі 1 Декларації, прийнятій на конференції у Ріо-де-Жанейро 1992 р.: „ всі люди мають право жити в доброму здоров’ї та плідно працювати в гармонії з природою”. Хоча в тексті і не зазначається прямо поняття „сприятливе навколишнє середовище”, це очевидно зі сполучення „в гармонії з природою”.

1991 р. Комісією ООН з прав людини було призначено Спеціального доповідача з навколишнього середовища і розвитку. У своїй доповіді 1994 р. він доходить висновку, що право на сприятливе навколишнє середовище є одним з фундаментальних прав людини, закріплених міжнародним правом. Пізніше окреслене право гарантувалося й іншими міжнародними документами.

В Україні право людини на сприятливе навколишнє середовище було закріплено ще 1991 р. у Законі „Про охорону навколишнього

природного середовища”. У ст. 1 зазначеного закону, зокрема, наголошено, що завданнями охорони природи в Україні є „використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об’єктів, пов’язаних з історико-культурною спадщиною”. До того ж у законі визначені принципи охорони навколишнього середовища, серед яких: пріоритетність екологічної безпеки; гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров’я людей; запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій; збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об’єктів і комплексів.

Конституція України, прийнята 1996 р., у ст. 50 закріплює право кожного громадянина країни на „безпечне життя і здоров’я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди” [1].

Відтак, з наведеного вище очевидно, що Україна, як і багато інших Європейських країн, взяла зобов’язання щодо створення юридичних, соціальних, економічних гарантій забезпечення права людини на сприятливе навколишнє середовище відповідно до міжнародних стандартів. Щоправда, термінологія законодавства України не завжди відповідає правилам юридичної техніки, оскільки навіть у двох зазначених законах України „навколишнє середовище” визначено як „навколишнє природне середовище” та „довкілля”.

Крім того, гарантуючи громадянам право на сприятливе навколишнє середовище, держава має передбачити чітку структуру його реалізації. Прийняття нового екологічного закону – Екологічного кодексу, в якому було б систематизовано все екологічне законодавство України, враховуючи рекомендації Екологічного кодексу для Європи .Фактор швидкоплинного світу дає змогу зробити висновок проте, що дана тема потребує постійного наукового пошуку та вдосконалення через призму філософсько - правового світогляду .

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996р. Прийнята на V сесії Верховної Ради України //Відомості Верховної Ради України.-1996.-№30.-Ст.141.
2.Рабінович П.М. Права людини і громадянина : [навчальний посібник]/ П.М. Рабинович, М.І. Хавронюк . - К ., 2004.- С.5-10 ; 229 Андрусяк Т.Г.

Теорія держави і права/ Тарас Грирогович Андрусяк. - [Електронний ресурс] .- Режим доступу [lawyer.orq.ua]].
3. Кравченко С.М. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища: [підручник/ С.М. Кравченко, А.О. Андрусевич, Дж. Бонайн; під заг.ред. С.М. Кравченко.- Львів, 2002. - 448с]].
4. Див.: Електронний ресурс .- режим доступу: [iucn/orq] .].

ДО ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ПРОЯВІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ ЩОДО СУСПІЛЬСТВА

Мовчан Віктор Вікторович
аспірант юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В юриспруденції найбільш вживаними поняттями є народ, нація та суспільство, зокрема громадянське суспільство. На нашу думку, суспільство як організована та якісно впорядкована соціальна система є поняття з найширшим об'ємом порівняно з поняттями народ, нація, етнос, громада тощо, які, за своєю природою, відображають різні прояви та особливості суспільства. Такий підхід зумовлений відсутністю серед мислителів одностайної думки щодо уніфікованого розуміння згадуваних понятьта небезпекою можливого маніпулювання різними їх значеннями, як приклад в літературі [1, с. 13] зазначається, що «…небезпека… по-перше в двозначності або й тризначності самого слова народ, яке часом означає націю, а часом просто люд, а часом населення, і дозволяє кожному демагогові непомітно переходити з одного значення до другого». В понятті суспільства розкриваються інституційні, функціональні, організаційні та інші складові соціальної системи.

М. М. Новіков [2, с. 84] вказує, що громадянське суспільство є складною за складом системою.Громадянське суспільство складається як з окремо взятої людини, так і абстрактних утворень (об'єднаннями людей з правовим статусом юридичної особи), які мають та самостійно охороняють права, свободи, інтереси, одночасно забезпечують виконання обов'язків всіма учасниками правовідносин та притягнення до юридичної відповідальності правопорушників.

Інтерес становить питання про те, яким чином суспільство може бути суб'єктом публічних правовідносин і, зокрема, може бути суб'єктом судових відносин, а також про можливі прояви судової влади як необхідного арбітра у цих правовідносинах? Серед теоретичних розробок теорій громадянського суспільства та правової держави домінує думка про

поступове зниження ролі держави та перебрання її функцій громадянським суспільством. В ході становлення громадянського суспільства, в перехідний період, на нашу думку, неможливо уникнути спорів, конфліктних ситуацій між згаданими суб'єктами щодо їх прав, обов'язків, відповідальності тощо, адже важко уявити, що держава добровільно швидко позбавиться багатьох своїх проявів (реальної влади) на користь суспільства.

Межами для судової влади щодо впливу на суспільство виступають права і свободи цього суспільства, як цілісного суб'єкта суспільних державно-правових відносин, а також його обов'язки і відповідальність. Судова влада, з однієї сторони, обмежується правовим статусом громадянського суспільства, а з іншої – правовим статутом правової держави. Однак, вирішуючи спір поміж згаданими суб'єктами суд, як мінімум, керується нормами права, а, як максимум, моральними категоріями та здоровим глуздом. Якщо мова йде про право, як продукт суспільства та/або держави, то очевидним є те, що для вирішення спору між згаданими суб'єктами недостатньо застосувати тільки нормативні приписи. В протилежному випадку існує небезпека у тому, що той суб'єкт, від якого залежить правова система, надасть «потрібного» змісту правовим приписам, що зведе прояви влади суду до констатації нормативних приписів, а не реального вирішення спору про право. Тому в цьому аспекті влада суду повинна бути незалежною від волі держави та волі суспільства, а, проявлятися як самостійна воля, як мінімум, «духу» та цінностей права, як максимум, – набутих протягом історії людства моральних цінностей (рівності, справедливості, милосердя тощо).

Цікаві факти історичних прикладів суду над суспільствомможна віднайти в Біблії, в якій мова йде не тільки про єврейський народ, а про все тогочасне суспільство, відомо єврейській культурі. Божий суд проголошували такі пророки як Ісая, Єремія, Єзикіїль, Даниїл та інші. Природа влади суду (повноваження пророків) над суспільством обґрунтовувалась публічним договором (заповітом) Бога-Єгови і єврейського суспільства згідно якого євреї мали дотримуватись всіх Божих законів, за що отримувати від Нього сприяння у публічному і приватному добробуті. Цим же ш заповітом передбачалась відповідальність всього єврейського народу за відступлення від законодавства Мойсея.

Суть суду зводилась до інкримінування вчинення порушень Мойсеєвихзаконів, що стосувалися впорядкування побутового (приватного), державно-політичного (публічного) життя, а також духовно-релігійних норм. Окрім порушення формальних законів інкримінувалося порушення духу законодавства – моральності, зокрема: справедливості, рівності, милосердя. Проголошувані судді від іменіЄгови встановлювали

наявність вини у формі зумисного порушення укладеного з ними публічного Заповіту. Проголошувалась відповідальність та заклики до виправитися задля уникнення покарання. Зміст судового процесу щодо єврейського суспільства та над іншими народами суттєво відрізнялися принаймні тим, що іншим народам та їх представникам інкримінувалось лише порушення моральних начал (рівності, справедливості та милосердя) та неповага до Єгови.

Підтвердження розуміння діяльності сторозаповітних пророків саме в контексті суду над суспільством, його державно-правовою системою можна віднайти у формулюваннях вірша 22 глави 33 Книги пророка Ісаї: «Бо Господь – наш суддя…[3, с. 714]». Єзикіль в 30 вірші 19 глави своєї Книги конкретно характеризує свою діяльність як судову по відношенню до суспільства від імені Бога: «Тому буду судити вас, доме Ізраїлів … говорить Господь Бог [3, с. 548]», в 20 главі знаходимо таке: «…і буду там судитися з вами лицем до лиця, – як судився Я з вашими батьками на пустині єгипетського краю, так буду судитися з вами, говорить Господь Бог [3, с.851]».

Література:

1. Шевельов Ю. Критика поетичним словом / Ю. Шевельов // Сучасність. – 1989. – Ч. 5. – С. 11 – 28.
2. Новіков М. М. Об’єднання громадян у механізмі взаємодії держави і громадянського суспільства» : дис. … канд. юрид. наук 12.00.01 / М. М. Новіков; Національний університет внутрішніх справ. – Х., 2002. – 200 с.
3. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / Пер. І. Огієнка 1962 р. – К.: Українське Біблійне Товариство, 1991., С. З. – 296 с.; Н. З. – 296 с.

ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ – ЯК ОСНОВНІ ФАКТОРИ РОЗБУДОВИ ДЕРЖАВИ

Тисманецька Ганна Володимирівна
студентка юридичного факультету Чорноморський Державний Університет ім. Петра Могили

В умовах глобальних інтеграційних процесів проблема формування високої правосвідомості та правової культури, правового виховання молоді в суспільстві є особливо важливою.

Актуальність даної теми полягає в тому, що українське суспільство, кожний окремий громадянин (особливо молодь) потребує негайного

підвищення рівня своєї правової культури з метою розбудови в Україні правової держави та громадянського суспільства, розвитку досконалої законодавчої системи та виконання законів всіма громадянами та державними органами і посадовими особами.

Проблеми формування правової культури та правосвідмості у своїх працях детально досліджували такі вчені, як А. Венгеров, В. Сальников, І. Осика, О. Скакун, В. Копєйчиков, В. Лемак, І. Голосніченко, І. Яковюк та ін.

Перейдемо безпосередньо до питання формування правосвідомості.

Правосвідомість — форма суспільної свідомості, що містить в собі сукупність поглядів, почуттів, емоцій, ідей, теорій та концепцій, а також уявлень і настанов, які характеризують відношення особи, суспільної групи і суспільства в цілому до чинного чи бажаного права, а також до всього, що охоплюється правовим регулюванням[1, с. 467]. Формування правосвідомості можна розглядати по-перше, через правовий захист і використання позитивних чинників правовиховного впливу. Основними позитивними чинниками формування правової свідомості можуть бути: реальність правового захисту громадянина правоохоронними органами і судом (непідкупність, безпристрасність, сумлінність, вірність своїй професії цими органами державної влади); право на самозахист, гарантоване державою кожній особі (полягає у наданні кожній людині права захищати свої права і свободи від порушення і протиправних посягань всіма не забороненими законом засобами, зокрема зверненнями до громадськості, засобів масової інформації); інформаційні відносини як чинник правокультурного наповнення інформаційного поля країни і правовиховного впливу на особу (полягає в тому, щоб ЗМІ були незалежні від різних політичних партій країни і висвітлювали реально існуючі процеси, які виникають в державі); правова освіта учасників педагогічного процесу як перша ланка у формуванні правової свідомості громадян України. По-друге, через протидію негативним чинникам формування правової свідомості особи. По-третє, шляхом цілеспрямованого формування позитивних правових настанов як вирішальних чинників правомірної поведінки.

У формуванні правосвідомості велике значення має формування поваги і довіри до права – тут велику роль відіграє наше суб’єктивне ставлення та повага до влади в державі. Саме наявність сильної державної влади є вирішуючим фактором успішного проведення перетворень, саме держава в ролі керівної верхівки може компенсувати недостатній розвиток ринкової інфраструктури і громадянського суспільства, забезпечити стабільність та порядок у суспільстві. Формування високого рівня правової свідомості пов’язано з різними факторами, але варто погодитися, що багато чого залежить від активної правової позиції кожного з нас.

Необхідно активно брати участь в усіх державотворчих процесах нашої країни, мати повагу до права, і лише тоді буде сформовано високу правосвідомість кожного окремого громадянина і держави в цілому.

Що ж до формування правової культури, то вчені сучасної України (А.П.Заяць, В.В.Копейчиков, П.М.Рабінович та ін.) пов'язують розбудову в Україні громадянського суспільства із суттєвим підвищенням правової культури громадян, законослухняності, подоланням явищ правового нігілізму, професійної деформації. Вони розглядають розвиток правової культури як умову розвитку України. Правова культура припускає відповідні знання людьми певних положень чинного законодавства, порядку його реалізації, уміння користуватися даними знаннями при застосуванні норм права, їх виконанні. Чим більше освічених у правовому відношенні особистостей є у суспільстві, тим вищою буде правова культура даного суспільства. Правова культура особистості, будучи компонентом правової культури суспільства, виражає ступінь і характер розвитку суспільства, так чи інакше забезпечує соціалізацію особистості та правомірну діяльність особи [2, с. 6].

На формування правової культури особистості найбільш ефективно впливає правове виховання населення.

Правове виховання щодо формування правової культури молоді повинно полягати у:

1. Розробці змісту правової освіти студентів, який включає наступні компоненти: засвоєння системи знань про суть права.

2. Формуванні у студентів потреби в оволодінні правовою культурою та її складовою – змістом правової освіти.

3.Залучення студентів до самостійного вирішення правових проблем у різноманітних ситуаціях [3, с. 35].

Таким чином, можна зробити висновок, що формування правовсвідомості і правової культури молоді є важливим завданням на шляху розбудови нашої країни. Якщо буде підвищуватись рівень правової культури та правосвідомості громадян, то вони будуть обізнанішими в змісті процесів, які відбуваються у суспільстві, а отже і активніше будуть брати участь в цих процесах.

Література:

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник / О. Ф. Скакун; Пер. з рос. – Харків: Консум, 2009. – 656 с.
2. Грищенко А.В. Правовий закон: питання теорії та практики в Україні. Автореферат дисертації на здобуття канд. юрид. наук. — К.. 2003. — С. 6.
3. Слєпченко Т. Правове навчання: проблеми сьогодення // Рідна школа. – 1998. - №5. – С. 34-35.

КОДИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVIII ст.: ПРИЧИНИ, ОСНОВНИЙ ЗМІСТ, ЗНАЧЕННЯ

Ухач Василь Зіновійович
кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Ухач Олександра Василівна
педагог–організатор, вчитель правознавства ТЗОШ № 19

Друга половина XVIII століття ознаменувалася цілим рядом змін для Української гетьманської держави. Відхід харизматичного лідера, період руїни, взаємопоборювання старшинсько-шляхетськими угрупованнями, експансіоністські плани сусідніх держав, привели до серйозного удару по національній державі. Безладдям особливо активно скористалася Росія, яка наполегливо, часто завуальовано посилювала тиск на козацьку Україну, зводячи нанівець її суверенні права, прагнучи інкорпорувати до свого складу, як самоврядне автономне утворення. Ліквідація Гетьманщини, Запорізької Січі, самобутнього полково-сотенного устрою, поширення кріпосного права – були першочерговими кроками царської Росія. У другій половині XVIII ст. царизм взявся і за самобутнє національне право, яке на протязі століть акультурувало кращі європейські правові традиції.

У пропонованій розвідці зроблено спробу проаналізувати причини, хід та значення кодифікаційних робіт другої чверті XVIII століття.

Окресленій науковій проблемі приділяли увагу історики держави і права радянської доби, зарубіжні україністи (праці М. Василенка, Р. Лащенка, А. Кістяківського, В. Месяца) [1], так і сучасна вітчизняна історіоргафія (дослідження І. Бойка, П. Захарченка, В. Кульчицького, П. Музиченка, А. Ткача та інших) [2].

У другій чверті XVIII століття розпочалася кодифікація права України, для якої були вагомі причини. Різноманітність джерел українського права, розвиненість окремих його галузей та інститутів змушувало царське самодержавство до перегляду правових норм українського права через його систематизацією з тим, щоб поширити на українські землі імперське законодавство.

Причини, що зумовлювали необхідність кодифікації:

- надзвичайна розмаїтість і невпорядкованість чинних джерел права в Українській гетьманській державі;

- існування конгломерату правових норм, інкорпорованих із правових систем Литви, Польщі, Німеччини, Росії, що не сприяло однотипності їх застосування відповідними державними органами;
- потреба перекладу «правних книг» на українську мову;
- прагнення козацької старшини впорядкувати національне чинне право, яке б забезпечувало їм широкі права та привілеї;
- бажання російської влади провести «контрольовану» систематизацію українського права, яка б відкрила якнайширші можливості поширення на Україну російського законодавства.

З цією метою у 1728 році з кращих українських правників було створено комісію, завданням якої було розробити новий кодекс, узявши за основу норми чинного права. З 1728 по 1743 роки у складі комісії працювали 19 осіб, які представляли різні верстви населення. Впродовж 15 років роботи комісії її очолювали: Василь Стефанович - лохвицький полковник, навчався в Австрії, Чехії, Італії, де отримав ступінь магістра вільних наук і філософії; Іван Борозна - випускник Києво - Могилянської академії, член Генерального військового суду; Яків Лизогуб - генеральний обозний; Микола Ханенко - генеральний хорунжий.

Наслідком роботи комісії стало укладання у 1743 р. зводу законів *«Права, за якими судиться малоросійський народ»:*

- оригінальний і досить детально систематизований звід чинних правових норм, складався з передмови і 30 розділів, 531 артикула, 1716 пунктів. Кодекс мав пояснення цитат, алфавітний покажчик, заголовки із зазначенням розділів з поданням короткого змісту артикулів;
- джерелами «Права…» були Литовські Статути, «Саксонське дзеркало», «Хелмінське право» та інші акти Магдебурзького права, звичаєве право, судова практика, російське законодавство;
- провідна ідея збірника - з одного боку, захист прав і привілеїв козацької старшини, розширення можливостей для подальшого закріпачення селян, з другого боку, «Права…» обґрунтовували право Лівобережної України на автономне самоврядування, що суперечило політиці царизму;
- збірник містив норми адміністративного, цивільного, торгівельного, кримінального і процесуального права. Значна увага приділялася регулюванню поземельних відносин;
- важливою рисою кримінального права був його приватно - правовий характер.

Види злочинів:

Згідно «Прав…»: а) проти релігії (провідне місце); б) проти «честі і влади монаршої»; в) проти життя; г) тілесної недоторканості; д) майна; е) статевої моралі.Водночас з’явилися і цілком нові поняття: замах на

злочин; розрізнення головного злочинця і співучасників; рецедиву злочину; наявність обставин, що виключають або знижують кару (неповноліття, сп'яніння і ін.).

Слід наголосити, що *зіставлення злочину, особи, яка його здійснила, з громадською думкою виділяє звід від аналогічних нормативно - правових актів і кримінальних кодексів інших країн, засвідчує високий теоретично - юридичний рівень і демократичність українського проекту.*

Збірник розкривав судову систему, яка склалася в Гетьманщині, виділяючи такі суди: Генеральний суд, полкові, сотенні, сільські суди. Для міст: а) привілейованих (магдебурзьке право) - магістратовий суд; б) непривілейованих - ратушний суд.

- за технікою систематизації, зовнішньою формою і внутрішнім змістом найповніше врегульовано цивільні правовідносини:

а) комісія визначала дію зводу законів за територією та щодо кола осіб (природні малоросіяни і не малоросіяни); б) уточнила зміст суб'єкта і об'єкта праворегулювання; в) умови правоздатності (з утроба матері) й дієздатності (чол. - 18 р.; жін. - 13 р.). Повною дієздатністю володіли особи шляхетського та козацького станів. Недієздатні - психічно хворі; глухі; сліпі, німі від народження. Неповнодієздатні: заміжні; незаміжні; позашлюбні діти, іновірці та відступники від християнства.

- «Права…» детально регламентували процесуальне право:

а) старанно регулювалися всі стадії судового процесу;

б) називалися судові докази: зізнання; письмові свідчення; присяга; зізнання під тортурами (звільнялись «знатні чесні люди», божевільні, 70-ні, вагітні жінки);

в) рішення в цивільних і вироки в кримінальних справах називалися декретами і могли бути оскаржені в порядку апеляції;

г) перелічує звід існуючі в Україні види покарань: проста і кваліфікована смертна кара; ув'язнення в монастир; калічницькі і болісні кари; догана; тюремне ув'язнення; позбавлення честі (шельмування); вигнання; відсторонення від посади; майнові покарання; церковні кари (т. зв. куну - залізний обруч на шию або праву руку з приковуванням до зовнішньої стіни церкви або дзвіниці).

Отже, *не ставши чинним джерелом права, Кодекс є цінною пам'яткою систематизації правових норм, свідченням високої правової культури українського народу, розвитку правових ідей в Україні. Збірник ґрунтувався на усьому багатстві оригінального правового матеріалу, який мала Україна, а його упорядники поставили мету: за допомогою кодифікованого права України відтворити і відстояти права і вільності українського народу.*

Оскільки вищеназваний Звід не задовольнив потреби України у всебічному правовому врегулюванні її суспільно - економічного і

політичного життя, то в Україні були зроблені нові спроби систематизації права.

У 1750 - 1758 роках за дорученням гетьмана К. Розумовського кандидат у члени Генерального військового суду Ф. Чуйкевич провів приватну кодифікацію і розробив унікальний у своєму роді збірник *«Суд і розправа в правах малоросійських»:*

- складався з таких розділів: 1) про укази; 2) про судову організацію; 3) про процес; 4) про апеляцію; 5) про виконання рішення суду; 6) про посаг, віно і привінок. Згодом Ф. Чуйкевич дописав інші розділи: Про апеляції з Статуту (1754 р.); Про давність земську (1755 р.); Про суд польовий, підкоморський і комісарський (межовий (1758 р.) [3, с. 156];
- мета праці Ф. Чуйкевича - створення системи статутових судів на зразок судової системи Литовського статуту. Гетьману пропонувалося заснувати в усіх 70-ти полках посади суддів земських, і межових, щоб вони діяли окремо на підстави чинних законів, складали присягу вступаючи на посаду, і в справи один одного не втручалися;

Тобто *Ф. Чуйкевич твердо стояв на позиції створення в Україні судів із предметною спеціалізацією в цивільних і кримінальних справах. Варто наголосити, що такі новації в Росії ще не були відомі.*

- збірник містив незначну кількість норм цивільного права, що регулювали відносини у сфері земельної власності. Автор розрізняв давність земську (підтверджену письмовими документами, 10 р.) і глибоку давність (займанщину, у власність через 100 р.), тобто Ф. Чуйкевич намагався підтвердити давністю право власності козацької еліти, щоби перешкодити царській владі розпоряджатися на свій розсуд українськими землями.

Таким чином, не маючи офіційного характеру, збірник безпосередньо застосовувався у тогочасній судовій практиці, його зміст, рекомендації були враховані К. Розумовським при проведенні судової реформи 1760 - 1763 років.

Наступною спробою приватної кодифікації українського права другої половини XVIII ст. став збірник *«Книга Статут і прочії права малоросійські»*, упорядкований у 1764 р. юристом - практиком В. П. Кондратьєвим [4, с. 213].

- Джерела праці: III Литовський статут, магдебурзьке право («Порядок»), екстракт статуту, гетьманське, польське законодавство, звичаєве право.
- Складався з таких частин: про докази; про строки; про процес; про апеляцію; про виконання судових рішень; про посаг і віну; про

давність земську; про апеляцію в Статут; про суд польовий, підкоморський та комісарський.

У цілому, *збірник не набув офіційного значення, проте був корисним для співробітників відновлених станових судів, оскільки надавав можливість суддям вільніше орієнтуватись у правових нормах литовського статуту і джерелах магдебурзького права.*

У 1767 р. син генерального писаря Війська Запорозького О. Безбородька уклав для депутата кодифікаційної комісії від Малоросійської колегії Д. Натальїна *«Екстракт малоросійських прав»*:

- книга містила витяги з основних прав українського народу, що стосувалися суспільно - політичних відносин;
- збірник містив вступ і 16 розділів та додатки копій найважливіших юридичних актів (інструкцій про суди 1730 р., відомості про чини 1765 р.);
- шість розділів визначали правове становище шляхти, козацької старшини, духівництва, селян, іновірців;
- автором підтримано проведення у Гетьманщині судової реформи і відновлення станових судів [5, с. 179].

Отже, *збірник обстоював збереження автономії національного права, тому як і його попередники був важливим, хоч і не чинним, джерелом права.*

У 1786 р. у зв'язку з ліквідацією автономії України та введенням губернського адміністративно - територіального поділу, чиновники малоросійської експедиції Сенату розробили новий збірник, в основу якого було взято «Екстракт...», «Учреждение об управлении губерниями» (1775 р.) інші акти, прийняті у 1767 - 1786 роках.

Новий збірник став називатися *«Екстракт із указів, інструкцій та установ»:* містив норми як українського, так і російського законодавства; замість вступу в «Екстракті…» 1786 р. було вміщено «Коротке пояснення про Малу Росію», де царизм констатував, що з 1654 р. на території України не було «порядочного правління» [6, с. 125].

Таким чином*, кодифікаційні роботи другої половини XVIII ст., що проводилися в Україні, мали за мету закріпити економічне і політичне становище української шляхти, яке все більше зміцнювалося, і, разом з тим, відобразити її автономістські позиції. Водночас, інші спроби інкорпорації і кодифікації українського права наприкінці XVIII століття робилися вже в нових умовах - могутнього тиску на нього з боку російського законодавства.*

Література:

1. Василенко М. П. Матеріали до історії українського права. - К., 1929; Лащенко Р. Лекції по історії українського права. - К., 1998; Кистяковский А. Права, по которым судится малоросийский нород. – К., 1879; Месяц В. История кодификации права на Украине в первой половине XVIII в. – М., 1964.
2. Бойко І. Й. Держава і право Гетьманщини. - Львів, 2000; Бойко І.Й. Договірне право гетьманщини за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. // Право України. - 1998. - № 5; Бойко І.Й. Зобов'язальне право Гетьманщини за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. - Львів, 1998; Захарченко П. Історія держави і права України – К., 2009; Кульчицький В. Кодекс українського права 1743 р. / В. Кульчицький // Право України. – 1994. - № 9; Музиченко П. Історія держави і права України. – К., 2009.; Ткач А. Право України. – К.-Хмельницький, 1992.
3. Бойко І. Й. Про цивільне право Гетьманщини за Кодексом 1743 р. // Право України. - 1999. - № 3. – С. 156.
4. Бойко І. Й. Держава і право Гетьманщини. - Львів, 2000. – С. 213.
5. Там же – С. 179.
6. Кульчицький В. С. Кодифікація права на Україні у XVIII ст. - Львів, 1994. - С. 125.

ЭВОЛЮЦИЯ СУДЕБНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ И РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Климович Андрій Володимирович
студент юридичного факультету Чорноморського державного університету ім.П.Могили

После распада Советского Союза перед нашими странами встала необходимость построения собственных судебных систем. Имея практически идентичные стартовые условия, в 1991 году Украина и Республика Беларусь на основе уже имевшегося опыта начали реформирование судебных систем, что привело к схожим результатам на современном этапе, хотя и не без некоторых отличий.

Первым шагом реформирования судебной системы Республики Беларусь было принятие Конституции 1994 года. Конституция стала основным актом, который определил построение судебной системы на новых принципах. Основы функционирования судебной системы были заложены в главе 6 Конституции [1].

Следующим шагом на пути становления судебной системы стало принятие закона «О судоустройстве и статусе судей в Республики Беларусь» от 13 января 1995 г. Этим законом было определено понятие и структура судебной системы Республики Беларусь. Судебная власть осуществляется общими, хозяйственными и иными судами, предусмотренными законами. К общим судам в Республике Беларусь относятся: Верховный Суд Республики Беларусь, областные, Минский городской, районные (городские), а также военные суды. К хозяйственным судам относятся: Высший Хозяйственный Суд Республики Беларусь, хозяйственные суды областей и приравненные к ним суды, хозяйственные суды городов и районов. Согласно внесенных 11 ноября 2002 года изменений, было ликвидировано суды, приравненные к областным хозяйственным судам, а также хозяйственные суды городов и районов. Отдельно было выделено хозяйственный суд города Минска. Органом конституционной юрисдикции, согласно Конституции и законам, является Конституционный Суд Республики Беларусь [2].

Даная структура судебной системы была закреплена и в новом «Кодексе Республики Беларусь о судоустройстве и статусе судей» от 29 июня 2006 г., который заменил закон «О судоустройстве и статусе судей в Республики Беларусь» [3].

Первым этапом становления украинской судебной системы было принятие закона «О хозяйственных судах» 1991 года. В соответствии с его положениями, арбитражные суды были реформированы в хозяйственные [4]. Следующим важным этапом стало принятие в 1996 году Конституции Украины. Ею была определена и закреплена структура судебной системы Украины. Судебная власть представлена судами общей юрисдикции и Конституционным Судом Украины. Конституционный Суд является единственным органом конституционной юрисдикции [5].

Следующим этапом стало принятие в 2002 году закона «О судоустройстве». Этот закон закрепил организационную структуру судебной системы Украины. Предусмотрено, что систему общих судов составляют местные суды, апелляционные суды, Кассационный Суд, высшие специализированные суди, Верховный суд. Эта система была изменена в соответствии с законом «О судоустройстве и статусе судей» 2010 года [6]. Были ликвидированы военные суды, Кассационный суд. Теперь кассационными инстанциями являются высшие специализированные суды. На данном этапе эволюция украинской судебной системы временно завершена.

На основе вышесказанного можно говорить о схожем пути развития судебных систем Украины и Республики Беларусь. Но имеются и некоторые отличие в системах судебной власти. Каждая из стран прошла свой путь развития, который и повлиял на окончательный вариант структуры судебной системы.

Литература:

1.Конституция Республики Беларусь 1994 года / [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.belarus.net/conendru.htm

2. Закон Республики Беларусь от 13 января 1995 г. №3514-XII "О судоустройстве и статусе судей в Республике Беларусь" / [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.levonevski.net/pravo/razdelb/text1031/index.html

3. Кодекс Республики Беларусь о судоустройстве и статусе судей 29 июня 2006 г. № 139-З / [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=hk0600139&p2=%7BNRPA%7D

4.Закон Украины «О хозяйственных судах» / [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1142-12

5. Конституция Украины / [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

6. Закон Украины «О судоустройстве и статусе судей» / [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2453-17

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ РЕФОРМ ПРОТОКОЛА № 14 К ЕВРОПЕЙСКОЙ КОНВЕНЦИИ О ЗАЩИТЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ОСНОВНЫХ СВОБОД

Колоколов Артём Евгеньевич
слушатель магистратуры УНИ права и безопасности
Днепропетровского государственного университета внутренних дел

Вопрос процедуры рассмотрения дел Европейским Судом по правам человека является насущным в связи с чрезвычайной перегруженностью его жалобами. Особенно этот вопрос актуален для нашего государства, которое занимает 5 место по количеству обращений в Суд (после России, Турции, Италии и Румынии), и на 12 октября 2012 года было зарегистрировано 10400 обращений от Украины, что составляет 7,5% от общего количества [4].

Рост обращений в Европейский Суд по правам человека (ЕСПЧ) получил постоянный характер с 1980 года, чему частично стало причиной присоединение новых государств-членов Совета Европы, что в свою очередь осложнило способность системы Конвенции о защите прав человека и основных свобод справляться с постоянно растущим объемом работы. Для реформирования системы Конвенции 11 мая 1994 года был подготовлен и открыт для подписания Протокол № 11, целью которого являлось сокращение сроков процедуры и отмена судебной роли Комитета Министров [7, с. 19].

После вступления Протокола в силу 1 ноября 1998 года действующая не на постоянной основе Комиссия и Суд были заменены единым, постоянно действующим Судом, учрежденным в соответствии со ст. 19 Конвенции [1] и частные лица получили право обращаться непосредственно в Суд.

Протокол № 11 действительно упростил процедуры Суда и гарантировал большую последовательность в его прецедентном праве. Однако, с течением времени, Суд перестал справляться с количеством поступающих к нему жалоб. Только в конце 2003 г. на его рассмотрении находилось 65 000 дел [6, с. 213].

Для преодоления перегруженности Суда, в 2004 г. был создан Протокол № 14. В разъяснительном докладе к Протоколу № 14 отмечено, что только исчерпывающий перечень взаимосвязанных мероприятий, рассматривающих проблему с разных углов, позволит преодолеть существующие перегрузки Суда [3]. Этот комплекс получил название «вверх по течению, посреди реки и вниз по течению». Мероприятия «вверх по течению» (up stream) предусматривают действия на национальном уровне, с целью повысить эффективность реализации

конвенционных норм на местах и тем самым сократить количество жалоб направляемых в Суд, меры «посреди реки» (mid stream) ставят задачи по усилению фильтрации поступающих жалоб, а меры «вниз по течению» (down stream) должны улучшить и ускорить выполнение решений Суда [3].

Однако вокруг Протокола возникли дискуссии, которые не прекращаются до сих пор. Многие ученые высказывают точку зрения, что Протокол № 14 – шаг назад в обеспечении мер по защите прав человека. Протокол долгое время не ратифицировала Российская Федерация, из-за чего он не вступал в силу [8].

Рассмотрим основные положения Протокола № 14, которые вызвали противоречивые отзывы государств и большое количество научных дискуссий.

В частности, Протокол упростил процедуру принятия решений о приемлемости или неприемлемости жалобы. Такое решение, в соответствии со ст. 6 Протокола, принимается комитетом из трёх судей, Палатой из семи судей, Большой Палатой из семнадцати судей и единоличным судьей [2]. При том в этой же статье указано, что единоличный судья не может представлять то государство, против которого подана жалоба [2]. В соответствии со ст. 7 Протокола, при принятии решения о приемлемости жалобы, единоличный судья обладает такими же полномочиями как и комитет из трех судей или Палата из семи судей [2]. В отношении данного положения высказывается точка зрения о том, что оно не соответствует основным принципам самой Конвенции и нарушает один из важнейших элементов права на судебную защиту [8, с. 81]. Правосудие основывается на принципе, что приемлемость жалобы в высших судебных инстанциях определяется коллегиальным составом суда. Также не определено какой судья и от какого государства будет принимать такое решение. В защиту данного положения нужно сказать, что его наличие обусловлено необходимостью, так как при сложной бюрократической процедуре рассмотрение дела длилось от шести до восьми лет [8, с. 81].

Также Протокол № 14 ввел изменения в отношении судей: срок полномочий судьи составляет девять лет без возможности переизбрания, а также по ходатайству пленарного заседания Суда Комитет Министров вправе сократить на определенное время число судей в составе Палат до пяти [2].

Еще одним нововведением Протокола № 14 стало закрепление в ст. 12 нового критерия неприемлемости жалобы – незначительность причиненного вреда [2]. Однако четких критериев значительности или незначительности вреда ни Протокол, ни Конвенция не регламентируют. Если человек подвергался пыткам или был лишен жизни из-за действий

органов государственной власти, то такой вред можно считать значительным, так как нарушается право на жизнь и личную неприкосновенность [1]. Также жалоба считается приемлемой ввиду ненадлежащего рассмотрения дел национальными судами [2], но критерии ненадлежащего рассмотрения также не определены. Большинство жалоб против Украины основаны на затягивании сроков рассмотрения дел и невыполнении решений. Считается ли вред, причиненный указанными действиями, значительным – не указано. Такие критерии определяются посредством толкования Конвенции и Протоколов Судом.

Как видим, изменения Протокола № 14 касаются процедурных вопросов рассмотрения дел в Европейском Суде по правам человека. Эффективность реформ зависит от их комплексности и в данном случае невозможно говорить о повышении результативности лишь увеличив пропускную способность Суда или введением новых критериев приемлемости жалоб [8, с. 82]. Такие шаги должны сопровождаться изменениями на национальном уровне путем улучшения внутренних способов защиты прав человека [8, с. 82], которые еще не предприняты в Украине. Это обстоятельство и порождает большое количество дискуссий вокруг реформ, введенных Протоколом № 14.

На данный момент Комитетом Министров Совета Европы одобрен проект Протокола № 15 [5], который вводит новые реформы в процедуру рассмотрения дел ЕСПЧ. Повысят ли они результативность работы Суда – покажет практика.

Литература:

1. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Заключена в г. Рим 4 ноября 1950 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.echr.ru/documents/doc/2440800/2440800-001.htm
2. Протокол № 14 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод, дополняющий контрольную систему Конвенции. Заключен в г. Страсбург 13 мая 2004 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.echr.ru/documents/doc/5035383/5035383.htm
3. Explanatory Report. Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending the control system of the Convention [Electronic resource] : Council of Europe. – Access mode: http://www.echr.coe.int.
4. «Україна посідає п'яте місце за кількістю скарг до ЄСПЛ» [Електронний ресурс] : новини від 12.10.2012 р. – Режим доступу: http://www.novostimira.com.ua/novyny_30989.html
5. Проект Протокола № 15 к Европейской Конвенции [Электронный ресурс]: новости от 25.09.2012 г. – Режим доступа: http://europeancourt.ru/2012/09/25/10910/

6. Бессарабов В. Г. Европейский Суд по правам человека. – М. «Юрлитинформ», 2003. – 248 с.
7. Карташкин В. А. Как подать жалобу в Европейский Суд по правам человека. – М.: НОРМА, 2000. – 96 с.
8. Севостьянова Н. І. Роль 14 Протоколу до ЄКПЛ в реформуванні Європейського Суду з прав людини / Н.І. Севостьянова // Актуальні проблеми політики : Зб. наук. праць / О.: Фенікс, 2009. – Вип.37. – С. 76-83.

НАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ОДНА З ГОЛОВНИХ СКЛАДОВИХ ЕФЕКТИВНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА

Марков Олександр Володимирович
студент Донецького національного університету

Виконання рішень Конституційного Суду України має імперативний характер – є обов'язковою вимогою Основного Закону України, яка виступає гарантією додержання норм Конституції та законів України. Обов'язковість виконання актів Конституційного Суду України є елементом дієвості ухвалених ним рішень. Таким чином, виконання рішень Конституційного Суду України – це конституційний обов'язок держави, зокрема її глави, органів державної влади, місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб, усіх громадян України. Однак, аналіз практики виконання рішень єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні демонструє необхідність вдосконалення на законодавчому рівні механізму виконання його рішень.

Мета доповіді – сформулювати шляхи вдосконалення механізму виконання рішень Конституційного Суду України.

Проблема виконання рішень Конституційного Суду України постала ще на початку його роботи. Зокрема, йдеться про Рішення Суду № 7-зп/1997 від 23 грудня 1997 року у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про Рахункову палату Верховної Ради України» від 11 липня 1996 року, яким визнано неконституційними 29 положень цього Закону. У Рішенні Суду не було встановлено порядку та строків його виконання.

На виконання цього Рішення Верховна Рада України прийняла Постанову «Про чинність Закону України «Про Рахункову палату» від 14 січня 1998 року, якою, зокрема, змінила назву Закону та його окремі положення, застосувавши слова та словосполучення, яких раніше в ньому

не було. Крім того, Рішення Суду враховано не в повному обсязі, адже у тексті Закону відтворені положення, визнані неконституційними. Тобто зміни до Закону були внесені постановою, що суперечить нормам Конституції України про статус Закону України як акта вищої юридичної сили в системі нормативно-правових актів держави та тим її положенням, які вимагають, щоб прийняття законів, зокрема шляхом внесення до них змін, здійснювалося в порядку, визначеному Конституцією України.

Це спонукало Президента України звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України зазначеної постанови, яку Рішенням Суду № 15-рп/2000 від 14 грудня 2000 року визнано неконституційною.

Ще одним яскравим прикладом систематичного невиконання рішень Конституційного Суду України є те, що починаючи з 1998 року Суд своїми рішеннями визнав неконституційними ряд положень законів про Державний бюджет України, якими було зупинено дію законодавчих актів щодо пільг, компенсацій і гарантій окремих категорій громадян (Рішення Конституційного Суду України №8-рп/99 від 6 липня 1999, №5-рп/2002 від 20 березня 2002 року, №7-рп/2003 від 17 березня 2004 року, №20-рп/2004 від 1 грудня 2004 року). Однак, ці рішення практично ігнорувались оскільки законом про бюджет на кожний наступний рік дія таких нормативних актів знову зупинялась.

Досить сумнівно Верховна Рада України виконала і Рішення Конституційного Суду України № 4-рп/2008 від 1 квітня 2008 року у справі про Регламент Верховної Ради України, яким визнана неконституційною Постанова Верховної Ради України «Про Регламент Верховної Ради України» від 16 березня 2006 року. Незважаючи, що в цьому рішенні прямо зазначено, що питання щодо організації і порядку діяльності Верховної Ради України, а також статусу народних депутатів України Верховна Рада України повинна вирішувати виключно законами України (пункт 21 частини першої статті 92), зокрема законом про регламент Верховної Ради України, парламент України прийняв Акт «Регламент Верховної Ради України».

Така практика виконання рішень Конституційного Суду України яскраво демонструє необхідність наукового осмислення шляхів вдосконалення механізму виконання рішень єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні.

Представляється необхідним на законодавчому рівні зробити низку кроків щодо вдосконалення механізму виконання рішень Конституційного Суду України. Зокрема:

1) доповнити Закон України «Про Конституційний Суд України» додатковим розділом «Виконання рішень Конституційного Суду України»;

2) внести до законів України «Про Кабінет Міністрів України» та «Про Регламент Верховної Ради України» норми стосовно виконання рішень Конституційного Суду України з відповідними обов'язками цих суб'єктів;

3) законодавчо визначити обов'язки органів прокуратури щодо нагляду за виконанням рішень Конституційного Суду України, а також встановити порядок притягнення нею до відповідальності осіб за невиконання цих рішень;

4) запровадити на законодавчому рівні конституційно-правову відповідальність за невиконання або неналежне виконання рішень Конституційного Суду України. Питання відповідальності за невиконання рішень Конституційного Суду України може знайти своє вирішення шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства, зокрема Кримінального Кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

ЕВТАНАЗІЯ – ЦЕ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ ЧИ ПРАВО ЛЮДИНИ НА ГІДНУ СМЕРТЬ?

Соловйова Анастасія Андріївна
студентка юридичного факультету Чорноморського державного університету імені Петра Могили

Проблема евтаназії виникла ще в данині. Дискусії між юристами, медиками, священиками щодо того, чи є евтаназія порушенням права на життя чи правом людини гідно померти є досить довгою.

У сучасних публікаціях використовуються різні інтерпретації терміну: «евтаназія», «еутаназія», «ейтаназія». Проблема евтаназії полягає у тому , що у понятті поєднуються водночас життя і смерть. Евтаназію розглядають як суїцид. Це не відповідає її сутті. Евтаназія з грецької означає «хороша смерть», тобто смерть без мук і страждань.

Конституція України говорить: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати права людини».ЦКУ також регулює це питання у ст. 281 ч. 4 «забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя». Україна не розглядаєевтаназію, як засіб для гідної смерті. ЗУ «Основи законодавства про охорону здоров'я України» ст. 52 зазначає, що медичним працівникам забороняється невиліковного хворого з метою припинення його страждань.

Більшість вчених розглядають евтаназію не припустимою ні за яких обставин, це порушенням права на життя, не є етичним і гуманним.

Розглядаючи евтаназію через призму кримінального права – це умисне вбивство. Релігія також забороняє здійснення евтаназії.

У залежності від поведінки медичного працівника розрізняють евтаназію пасивну (припинення будь – яких дій для продовження життя) та активну (навмисне заподіяння смерті), у залежності від можливості хворого висловити свою волю добровільну (обумовленого прохання і згода хворого) і недобровільну (без згоди хворого) [1, с. 49].

Людина тяжко або смертельно хвора має право на легку смерть без мук і страждань. Коли нестерпна біль пересилує бажання жити і хворий сам наполягає на припиненні його життя можна говорити про евтаназію, як право на легку і гідну смерть. При легалізації евтаназії може виникнути багато шляхів зловживання цим правом. Тому повинно бути багато обмежень щодо застосування евтаназії.Не можна легалізувати активну евтаназію. Пасивна евтаназія за добровільної згоди хворого може мати місце, як винятковий захід за певних умов:

– смертельно тяжка хвороба, що супроводжується неймовірно тяжкими болями та ознайомлення хворого з його діагнозом та роз'яснення наслідків хвороби

– прийняття колегії лікарів – спеціалістів певного рішення про те, що подальше лікування хворого не принесе позитивних результатів

– якщо сам хворий наполягає на позбавленні його від таких тяжких страждань, і у письмовій формі завіреній нотаріусом і колегією лікарів – спеціалістів

– коли всі можливості медицини вичерпано.

Евтаназія дуже складна процедура, і один хибний крок може призвести до невідворотних наслідків таких як, навмисне позбавлення людини життя для певних цілей і махінацій її родичами, трансплантація органів, можливість вилікувати людину, яку було позбавлено життя з підстав невірного діагнозу. Не можна, щоб евтаназія породжувала вбивство для наживи.

В Україні активна евтаназія не буде дозволена ймовірно, однак у країні набирає обертів пасивна евтаназія, не зважаючи ні на які заборони законом. При тяжких хворобах, наприклад як рак, до безнадійних пацієнтів застосовують менш інтенсивне лікування і немає належного догляду за ними [2, с.31].

Легалізація евтаназії в Україні сьогодні призведе до негативних наслідків. Наша держава не готова для цього. Необхідно здійснити безліч закладів для того, щоб евтаназія було правом людини на гідну смерть, а не її вбивством. Легалізація евтаназії може стати засобом тиску на певну категорію людей соціально не захищених, літніх людей, інвалідів, дітей –

сиріт і т.д. Зупинення розвитку медицини. Країна не готова до таких нововведень.

Таким чином, евтаназія – це засіб для полегшення страждань, з медичної точки зору чи засіб вбивства з морально – етичної, кожен сам повинен вирішити. Але, на даний час, Україна не готова гарантувати евтаназію як право на гідну смерть.

Література:

1. Домбровська О. Право на смерть: парадокс чи необхідна умова демократичного суспільства?” // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. Збірник наукових праць. За матеріалами Міжнародної наукової конференції “Актуальні проблеми правознавства очима молодих учених”. – 2002. – № 1. – с. 48–49.
2. Анікіна Г. В. Перспективи легалізації евтаназії в Україні/ Г. В. Анікіна// Форум права. – 2009. – №3. – С. 25–34

ЩОДО ПІЛЬГ ПО СПЛАТІ СУДОВОГО ЗБОРУ ІНВАЛІДАМ ІІІ ГРУПИ В УКРАЇНІ

Іванов Сергій Олексійович
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Національного університету Державної податкової служби України

Шмагун Оксана Сергіївна
студентка Ірпінської фінансово-юридичної академії

Актуальність цієї теми пов'язана з якістю вирішення проблем реалізації фізичними особами свого законного права на судовий захист. У відповідності до ч. 1 ст. 3 Цивільного процесуального кодексу України кожна особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів [1]. На жаль на шляху до встановлення істини у цивільній справі можуть стояти численні прогалини: як законодавчого характеру так і людського чиннику. Зокрема це спостерігається під час здійснення оплати судового збору інвалідами ІІІ групи.

Проблемами правового регулювання окремих аспектів сплати особами судового збору та його вплив на доступність до здійснення правосуддя у цивільному судочинстві займалися багато вчених теоретиків та практиків. Зокрема до них можна віднести: С.Ємельянова, В.Воліка, М. Вахіна, О.Столярова, В.Сидоренка, М. Гурвіча, А. Власов, Г. Осокіна, І. Єфрона.

Першою проблемою з якою стикається пересічна особа, яка бажає захистити своє порушене право при зверненні з позовом до органу судової влади є сплата судового збору. Безперечним плюсом нині є перелік осіб, що перебувають під захистом держави, а саме мають пільги по його сплаті, котрий зазначений у ст. 5 Закону України «Про судовий збір» [2].

Згідно пункту 9 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» від сплати судового збору звільняються інваліди І та ІІ груп, законні представники дітей-інвалідів і недієздатних інвалідів І та ІІ груп [2]. Проте ця стаття оминає увагою інвалідів ІІІ групи.

Причинами для звільнення від сплати судового збору зазначеної категорії осіб, на нашу думку, є:

1. Заборона дискримінації за ознакою інвалідності, яка закріплена у ч. 2 ст. 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в

Україні» [3]. Частина 1 цієї статті дає визначення поняття інвалідності. Інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [3]. Отже, виходячи із цього усі інваліди повинні бути рівними при реалізації своїх прав, свобод та інтересів.

2. Другою причиною є державний обов’язок соціального захисту інвалідів щодо забезпечення їх прав і можливостей нарівні з іншими громадянами та полягає у наданні пенсії, державної допомоги, компенсаційних та інших виплат, пільг, соціальних послуг, здійсненні реабілітаційних заходів встановленні опіки (піклування) або забезпеченні стороннього догляду, який закріплений у ч. 3 ст. 4 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [3]. Таким чином, держава надає соціальний захист усіх груп інвалідності без винятків.

3. Третьою причиною є визнана державою потреба надавати соціальну допомогу та соціальний захист особам з встановленою третьою групою інвалідності, згідно норм чинного законодавства. Зокрема у відповідності до пункту 2.3 «Інструкції про встановлення груп інвалідності» затвердженою Наказом Міністерства охорони здоров’я підставою для встановлення третьої групи інвалідності є стійкі, помірної важкості функціональні порушення в організмі, зумовлені захворюванням, наслідками травм або уродженими дефектами, що призвели до помірно вираженого обмеження життєдіяльності, в тому числі працездатності, які потребують соціальної допомоги і соціального захисту [4]. Отже, особи, що віднесені до третьої групи інвалідності включені до кола суб’єктів, які перебувають під соціальним захистом держави.

4. Четвертою причиною є обов’язок держави здійснювати фінансове забезпечення заходів щодо соціальної захищеності інвалідів і дітей-інвалідів, який здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, в тому числі Фонду соціального захисту інвалідів, місцевих бюджетів, а також органами місцевого самоврядування за місцевими програмами соціального захисту окремих категорій населення за рахунок коштів місцевих бюджетів, який передбачений у ч. 1 ст. 10 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [3]. Цим самим у законодавстві передбачена фінансова база для звільнення від сплати судового збору усіх груп інвалідності.

Отже, пропонуємо доповнити пункт 9 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» положенням щодо включення до переліку осіб, які звільнені від сплати судового збору інвалідів III групи, поряд із зазначеними у цьому Законі інвалідами I та II груп. Закріплення цієї пропозиції у законодавстві створить додаткову гарантію щодо утвердження та

забезпечення прав і свобод людини як головного обов'язку держави, який визначений у ст. 3 Конституції України.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України № 1618-IV від 18 березня 2004 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/page1;
2. Про судовий збір: Закон України № 3674-VI від 8 липня 2011 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3674-17;
3. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України № 875-XII від 21 березня 1991 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/875-12;
4. Про встановлення груп інвалідності: Інструкція, затверджена Наказом Міністерства охорони здоров'я № 183 від 07.04.2004 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0516-04.

ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ УХВАЛИ ПОПЕРЕДНЬОГО СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ

Кваша Катерина Сергіївна
студентка Чорноморського державного університету імені П. Могили

Навколо природи попереднього судового засідання, доцільності його проведення та визначення правової природи в науці та на практиці існує багато суперечностей. Попереднє судове засідання має велике значення, адже проводиться з метою з'ясування можливості врегулювати спір між сторонами до судового розгляду, для забезпечення правильного, швидкого вирішення справи вже під час судового розгляду, що дає можливість зекономити час та не витрачати його на з'ясування цих питань у судовому засіданні. Попереднє судове засідання закінчується постановленням ухвали про процесуальні дії, які необхідно вчинити до судового розглядусправи. Дослідники цивільного процесуального права не проводили цілісного дослідження цього питання, а розглядали лише окремі аспекти ухвали попереднього судового засідання, зокрема висвітлювалb питання про процесуальні дії, які необхідно викладати в ухвалі (В.І. Бобрик, А.С. Олійник), визначали місце ухвали попереднього судового засідання серед класифікацій судових ухвал (М.В. Лошицький, С.О. Короєд, Л.С. Лисенко).

Законодавчо закріплено п. 10 ст. 130 ЦПК, що про дії, які необхідно вчинити до судового розгляду справи, суд постановляє ухвалу [1]. У п. 20

Постанови Пленуму Верховного суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі досудового розгляду» також закріплено, що після проведення всіх дій, необхідних для розгляду справи, суддя постановляє ухвалу, в якій зазначає перелік проведених підготовчих дії, і встановлює дату розгляду справи [2]. Законодавчо не закріплено ніяких вимог до ухвали, процедуру її прийняття, набрання законної сили та можливості її оскарження. Логічно виникає питання, чи відноситься така ухвала попереднього судового засідання до звичайних ухвал суду чи є специфічним видом ухвал? Науковці неоднозначно вирішують це питання. Так, Л.С. Лисенко до ухвал попереднього судового засідання відносить ухвалу про процесуальні дії, які необхідно вчинити до судового розгляду [3, с.6]. М.Й. Штефан ухвалу про процесуальні дії, які необхідно вчинити до судового розгляду справи відносить лише до ухвал, які забезпечують розвиток процесу у справі [4, с.424]. С.В. Васильєв у своїй класифікації ухвал взагалі не виділяє такий вид ухвал, як ухвала попереднього судового засідання [5]. Нез'ясованим у науковій літературі є питання про належність ухвали попереднього судового засіданні за критерієм процесуальної форми втіленості: самостійна чи протокольна, що залежить від порядку постановлення ухвали безпосередньо в залі судового засідання чи у нарадчій кімнаті. М.В. Лошицький та С.О. Короєд вважають, що ухвала попереднього судового засідання повинна постановлятися складом суду в нарадчій кімнаті наприкінці попереднього судового засідання, в якій мають вирішуватися процесуальні питання щодо: призначення експертизи та зупинення у зв'язку з цим провадження у справі; забезпечення доказів; тощо [6, с.331].

В літературі розроблено багато інших класифікації ухвал судового засідання, але ухвала попереднього судового засідання не містить загальних ознак інших ухвал суду, спрямована не на вирішення процесуальних питань щодо руху цивільної справи, а лише фіксує ті процесуальні дії суду та учасників судового засідання самостійними ухвалами щодо кожного конкретного питання чи клопотання [6, с.334]. Саме в цьому проявляється недолік постановлення цієї ухвали, адже вона фактично має дублювати ті самостійні ухвали суду, які постановлялися судом негайно, при вирішенні того чи іншого клопотання учасників процесу при реалізації ними своїх процесуальних прав чи вирішенні інших процесуальних питань.

Іншим важливим та дискусійним питанням є питання про перелік процесуальних дій, які необхідно вчинити до судового розгляду справи та закріпити у відповідній ухвалі, адже такі процесуальні дії становлять зміст ухвали й відсутність чіткого закріплення переліку процесуальних дій призводить до проблем під час постановлення ухвали. З цього питання

В.І. Бобрик роз'яснює, що передбачені у ч. 6 ст. 130 ЦПК питання доказового і організаційного характеру вирішуються у попередньому судовому засіданні, якщо буде встановлено, що врегулювати спір до судового розгляду не можливо. А у разі, якщо під час попереднього судового засідання з'ясується, що до судового розгляду необхідно вчинити певні процесуальні дії, суд постановляє відповідну ухвалу (про призначення експертизи, про витребування доказів)[7, с.178]. Убачається, що протягом всього попереднього судового засідання суддя має зібрати всі заяви і клопотання, подані учасниками процесу до або під час попереднього судового засідання, і вирішити їх всі одразу в одній «ухвалі попереднього судового засідання».

Так недостатня регламентованість процесуального порядку прийняття ухвали попереднього судового засідання у законодавстві призводить до того, що судді під час попереднього судового засідання постановляють протилежну їй ухвалу – ухвалу про призначення справи до розгляду. Це з одного боку суперечить положенню ЦПК про обов'язкове постановлення ухвали попереднього судового засідання, а вже потім ухвали про призначення справи до розгляду, але з іншої сторони відповідає порядку стадійності розгляду цивільних справ,що сприяє економії часу, не перевантажуючи зайвими процесуальними діями суд.

Отже, дослідивши всі проблеми та недоліки правового регулювання ухвали попереднього судового засідання, можна прийти до висновку, що закріпивши в ЦПК норму про ухвалу попереднього судового засідання, законодавець не врегулював багато питань, пов'язаних нею, а саме: процедуру прийняття, вимоги до змісту, можливість та порядок оскарження, що спричинило багато проблем на практиці. Тому законодавче закріплення такого положення є необґрунтованим та недоцільним, оскільки суперечить принципу формалізації процесуальних дій цивільного судочинства. Пропонуємо два варіанти вирішення встановленої проблеми. Перший варіант полягає у тому, щоб внести зміни до п. 10 ст. 130 ЦПК та законодавчо закріпити протокольну природу ухвали попереднього судового засідання, прямо визначивши, що ухвала приймається безпосередньо у залі судового засідання. Другий варіант є найбільш доцільним і полягає у тому, щоб внести доповнення до VII Розділу ЦПК та додати ст. 210 – 1 «Ухвала попереднього судового засідання», в якій закріпити порядок прийняття ухвали, її зміст, порядок оскарження.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс. – Закон від 18 березня 2004 року № 1618 –IV [електронний ресурс] / офіційний сайт ВРУ

http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/page (станом на 23.11.2012 р.).
2. Постанова Пленуму Верховного суду України Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі досудового розгляду» від 12 червня 2009 року №5.
3. Лисенко Л.С. Ухвали суду: деякі теоретичні та практичні аспекти. – Юриспруденція: теорія і практика,2010. - № 7 (69). – С. 2-7.
4. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. – К: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – С. 624.
5. Васильєв С.В. Цивільний процес України [електронний ресурс] / офіційний сайт http://studrada.com.ua/ .
6. Лошицький М.В., Короєд С.О. Процесуальне оформлення результатів попереднього судового засідання в цивільному процесі: ухвала попереднього судового засідання. – Дрежава і право, 2010. - № 47. – С. 330 – 337.
7. Цивільний процесуальний кодекс України: Наук.-прак. коментар / С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, В. І. Бірюков та ін.; За заг. ред. С. С. Бичкової. - К.,2008. - С. 302.

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Короєд Сергій Олександрович
кандидат юридичних наук, заступник начальника науково-дослідної частини Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» (м. Київ)

Набрання чинності 1 вересня 2005 р. новим ЦПК України та в подальшому внесення до нього змін, спрямованих на забезпечення оперативного судового розгляду, під час судової реформи 2010 р., остаточно не вирішило всіх проблем ефективного здійснення правосуддя в цивільних справах, що негативним чином позначається на роботі судових органів, правильному розгляді і вирішенні цивільних справ та швидкому поновленні порушених і невизнаних прав, свобод та законних інтересів суб’єктів цивільних правовідносин.

Вчені-процесуалісти також відмічають, що незважаючи на перманентні зміни і доповнення процесуального законодавства (які відбулися вже після набрання чинності новим ЦПК України), глибинна соціально-правова функція цивільного судочинства залишається незмінною, а всі законодавчі новели в основному стосуються, так би

мовити, інструментальної частини судочинства, яка має забезпечити його ефективність [1].

На сьогоднішній день відсутні теоретичні концепції розвитку цивільного процесу, не окреслено засади формування державної правової політики в сфері цивільного судочинства, які б були спрямовані на покращення правосуддя в цивільних справах. Адже відомо, що більшість правовідносин в державі носять цивільно-правовий характер і розглядаються судами в порядку цивільного судочинства, тому останній вид процесуальної діяльності має відбуватись в напрямку єдиної державної процесуальної правової політики, без якої неможливо створити дієвий механізм забезпечення реалізації завдань цивільного судочинства, визначених ст. 1 ЦПК України, та оптимізації цивільної-процесуальної форми захисту прав в цілому.

Для визначення правової природи цивільної процесуальної політики пропонуємо звернутися до роботи С.Ф. Афанасьєва, на думку якого цивільна процесуальна політика є складовою частиною судово-правової політики держави щодо створення ефективного механізму правового регулювання в сфері відправлення правосуддя в цивільних справах з метою захисту порушених або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [2].

Ми вважаємо, що державну правову політику в сфері цивільного судочинства (цивільну процесуальну правову політику) варто розглядати в теоретичному плані як правову ідеологію, яка включає теоретичні концепції розвитку цивільного процесу, основні засади якої закріплено законодавством з питань судоустрою та цивільного судочинства, а також практичному плані як діяльність держави, спрямовану на забезпечення ефективності цивільного судочинства, оптимізацію його цивільної процесуальної форми, забезпечення стабільності цивільних процесуальних правовідносин.

При цьому, варто враховувати, що поняття цивільної процесуальної політики, її основні засади та напрямки формування безпосередньо пов’язані із забезпеченням ефективного механізму цивільного процесуального правового регулювання та цивільної процесуальної форми захисту прав в цілому.

Об’єктом цивільної процесуальної правової політики слід вважати правосуддя в цивільних справах як сферу державно-правового життя, на яку здійснюється правовий регулюючий вплив держави за допомогою норм цивільного процесуального права. Мета ж зазначеної політики має відповідати основним завданням цивільного судочинства, визначеним ст. 1 ЦПК, та бути спрямованою на їх практичну реалізацію.

При визначенні засад формування державної правової політики в сфері цивільного судочинства в Україні ми виходимо з того, що основні

напрямки цивільної процесуальної політики в України були закріплені в Концепції судово-правової реформи в Україні та Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, які, нажаль, не враховують завдань цивільного судочинства і соціальної спрямованості політики держави в сфері цивільного процесу, тому потребують перегляду з метою забезпечення найбільш повного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та законних інтересів суб'єктів цивільних правовідносин.

А відтак, цивільна процесуальна правова політика України має бути спрямована на створення цілеспрямованої, науково обґрунтованої методологічної основи розвитку цивільного правосуддя в Україні.

Формування та реалізація основних пріоритетів державної правової політики в сфері цивільного судочинства в Україні має відбуватися на таких засадах: 1) з метою забезпечення оперативності судового розгляду та швидкого поновлення порушених прав, цивільне судочинство потребує введення нових спрощених судових процедур, диференціація яких має здійснюватись з урахуванням характеру спору і його складності; 2) виконання судом його юрисдикційної функції вимагає покладення на суд обов'язку з'ясування обставин справи та перевірку їх доказами, проявлення ініціативи в процесі доказування, у зв'язку з цим цивільне судочинство потребує запровадження принципів ініціативності і активності суду та обмеження дії принципу змагальності (суд має бути пасивним, коли сторони належним чином виконують обов'язок надати докази); 3) правова природа правосуддя і його здійснення на основі принципу верховенства права вимагає ухвалення справедливого і правильного по суті судового рішення, а відтак, основними із завдань цивільного судочинства варто визначити правильність і справедливість вирішення спору; 4) з метою уникнення випадків необґрунтованих оскаржень судових рішень в апеляційному порядку та затягування набрання ними законної сили, варто запровадити так звані "процесуальні фільтри" залежно від характеру спору, очевидної законності вимог позивача, правових наслідків, зумовлених судовим рішенням тощо; 5) зважаючи на те, що нереалізоване рішення не забезпечує ефективне поновлення в правах, тому потребує розробка механізму безумовного виконання рішення суду.

Ефективність законотворчості в сфері цивільного судочинства та судової практики розгляду і вирішення цивільних справ, на наш погляд, має бути забезпечена за рахунок прийняття концепції цивільної процесуальної правової політики України на основі вище окреслених її пріоритетів і засад, яка б визначала зміст і спрямованість цивільної процесуальної форми в цілому та враховувалась не лише при проведенні

чергових "реформ" в сфері цивільного правосуддя, але й при внесенні окремих змін до ЦПК.

Література:

1. Позовне провадження : монографія / В. В. Комаров, Д. Д. Луспеник, П. І. Радченко та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 552 с. с. 5
2. Афанасьев С. Ф. Судебно-правовая политика в сфере гражданского судопроизводства // Российская правовая политика : Курс лекций / Под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько, – М., 2003. – С. 465.

КОСМІЧНИЙ ОБ'ЄКТ ЯК НЕТРАДИЦІЙНИЙ ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Олдак Тетяна Вадимівна
студентка Навчально – наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ

Темпи сучасного науково – технічного прогресу створили умови для динамічного розвитку наукового сектору, використання новітньої техніки та технологій, впровадження інноваційних та інвестиційних програм у розвиток космічної діяльності, все це створило підґрунтя для виникнення космічних об'єктів.

Оскільки, даний об'єкт є новим для цивільного права залишається неврегульованим питання присвячені визначенню поняття «космічного об'єкту», його правового становища та місця серед об'єктів цивільних правовідносин.

Хоча, законодавець у ст. 177 Цивільного кодексу (далі – ЦК) прямо не відображає космічний об'єкт серед видів об'єктів цивільних прав, але оскільки даний перелік не є вичерпним та при наявності певних властивостей, вони можуть визнаватись об'єктами цивільних правовідносин з приводу, яких у учасників даних правовідносин виникатимуть права та юридичні обов'язки.

На законодавчому рівні поняття «космічного об'єкту» не закріплюється, що на практиці може призводити до неоднозначного його тлумачення.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про космічну діяльність», під об'єктом космічної діяльності, слід розуміти - матеріальні предмети штучного походження, що проектуються, виготовляються та експлуатуються як у космічному просторі (космічний сегмент, космічна інфраструктура), так і на поверхні Землі (наземний сегмент, наземна

інфраструктура) з метою дослідження та використання космічного простору.

В українській науковій доктрині, під космічним об'єктом розуміється штучний комплекс, що складається зі споруд і технічних засобів для збирання, підготовки та запуску космічних апаратів. Космічні об'єкти складаються з: космічних апаратів для польоту в космос, технічної позиції, стартового комплексу, обслуговуючих об'єктів тощо.

З наведеного вбачається, що поняття «космічний об'єкт» та «об'єктом космічної діяльності» стає можливим ототожнити, виходячи з того, що вони мають спільні ознаки та направлені на виконання спільної діяльності.

Космічний об’єкт як об’єкт цивільних правовідносин наділений специфічною ознакою, суть якої полягає в тому, що за своєю фізичною природою космічний об'єкт відноситься до рухомих речей, проте законодавець на такі об'єкти поширює правовий режим нерухомого майна, це перш за все пов'язано з їх роллю у цивільному обороті, великою вартістю та наявністю державної реєстрації.

Для того щоб космічний об’єкт став об’єктом цивільних правовідносин він повинен пройти наступні обов’язкові державні (недержавні) процедури:

1) космічний об’єкт підлягає державній реєстрації. У випадку запуску космічного об'єкту на орбіту навколо Землі або далі в космічний простір, запускаюча держава реєструє цей космічний об'єкт шляхом запису у відповідному реєстрі. В Україні створений Державний реєстр космічних апаратів України, реєстрацію в якому здійснює Національне космічне агентство України, за результатами якого видається реєстраційне посвідчення.

Дана норма носить імперативний характер завдяки, якій забезпечується державний контроль за володінням, користуванням та розпорядженням космічними об'єктами та стає можливим їх індивідуалізація.

2) отримання сертифікату відповідності. Будь-який об'єкт космічної діяльності в Україні підлягає сертифікації на відповідність вимогам експлуатаційної придатності, здійснюється перевірка та його випробування для визначення його характеристик і подальший державний нагляд. Це здійснюється з метою підтвердження безпеки таких об’єктів, оскільки вони можуть здійснювати вплив на життя та здоров’я людей, природне навколишнє середовище як на Землі, так і у відкритому космосі.

3) укладення договору страхування. Обов’язковому страхування підлягають об'єкти космічної діяльності (наземна, космічна інфраструктура), цивільна відповідальність суб'єктів космічної діяльності

та ризики, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі.

Особливе місце серед космічних об’єктів займають, так звані унікальні об’єкти (складні науково-технічні комплекси та системи, випробувальна та спеціальна апаратура, з унікальними параметрами, що використовуються для реалізації Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України, які за своїми експлуатаційними характеристиками не мають аналогів у світі або відповідають світовому рівню аналогічної техніки).

Специфіка їх правового статусу викликана перш за все їх неповторністю, у зв’язку з чим до них застосовуються посилені методи захисту, а саме, відомості про унікальні об’єкти можуть відноситись до державної таємниці згідно до «Зводу відомостей, що становлять державну таємницю», їх реєстрація здійснюється у спеціально створеному Державному реєстрі унікальних об’єктів космічної діяльності. Залежно від ступеню унікальності вони можуть бити віднесені до об’єктів права інтелектуальної власності.

Суб’єктний склад, який може вступити у цивільні правовідносини з приводу космічних об’єктів теж є специфічним. Під суб’єктами космічної діяльності слід розуміти - підприємства, установи та організації, в тому числі міжнародні та іноземні, які здійснюють космічну діяльність. Вони повинні бути суб'єктами підприємницької діяльності, які отримали ліцензію у встановленим законом порядку в Національному космічному агентстві України.

З наведеного стає можливим провести класифікацію космічних об’єктів розділивши їх на дві групи, залежно від сфери законодавства:

І група, виходячи з положень ЦК України, космічний об’єкт є: складним нерухомим майном обмеженим у цивільному обороті, яке визначено індивідуальними ознаками.

ІІ група, виходячи з положень спеціального законодавства, космічний об’єкт, можна класифікувати:

Залежно від розміщення в просторі:

1) космічні об’єкти, які використовуються у космічному просторі (космічний сегмент та інфраструктура);

2) космічні об’єкти, що експлуатуються на поверхні Землі (наземний сегмент та інфраструктура).

В залежно від неповторності об’єкту:

1) космічна техніка;

2) унікальні об’єкти.

В залежно від суб’єктів створення космічного об’єкту:

1) національні космічні об’єкти;

2) космічні об’єкти створені спільно з юридичними особами інших держав чи міжнародних організацій.

Підбиваючи підсумок, хотілось зазначити, що космічні об’єкти поступово набувають розповсюдження серед об’єктів цивільних правовідносин. Стають предметом договорів купівлі – продажу, орендних та іпотечних договорів, виступають в якості внеску до статутного капіталу господарського товариства, використовуються при здійсненні господарської діяльності.

Невизначеність поняття «космічного об’єкту», притаманність специфічних ознак створює передумови для систематизації та уніфікації законодавства, проведення роботи над ліквідацією тих «прогалин», які існують у законодавстві, що зумовить створення теоретико – правової бази для можливості безперешкодного практичного застосування.

Література:

1. Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір, дата набуття чинності:15 вересня 1976 року, дата приєднання України: 22 липня 1977 року, дата набуття чинності для України: 14 вересня 1977 року;
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003 р. - № 40. - Ст. 356.
3. Закону України «Про космічну діяльність» від 15 листопада 1996 р. N 502/96-ВР;
4. Закону України «Про страхування» від 7 березня 1996 року,N 85/96-ВР
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядків і правил обов'язкового страхування у сфері космічної діяльності» від 10 листопада 2010 р. N 1033
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національне космічне агентство України» від 13 грудня 2006 р. N 1722;
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи державного регулювання космічної діяльності» від 4 червня 1998 р. N 798;
8. Наказ Служби Безпеки України «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» від 12.08.2005 N 440;
9. Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію»// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 27, ст.289
10. Василь Семеняка «Правові аспекти страхування при здійсненні космічної діяльності» //"Страхова справа" №4(24)2006р.
11. Рибачок В.А. Космічний об’єкт, як предмет іпотечного договору// Часопис Київського університету права 2009/2.

12. Лушпаєв С.О. Деякі питання правової охорони атмосферного повітря при використанні космічної техніки//Форум права 2009-1.

НАСЛІДКИ УСИНОВЛЕННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Сокол Марія Юріївна
магістр права, старший викладач кафедри Права України Чернігівського інституту інформації, бізнесу і права

Усиновлення породжує важливі юридичні наслідки, оскільки і в усиновлювача, і в усиновленої особи виникають взаємні особисті немайнові та майнові права та обов'язки. У зв'язку з цим припинення правовідносин, пов'язаних з усиновленням, може в окремих випадках істотно обмежувати інтереси як усиновлених, так і усиновлювачів. З моменту здійснення усиновлення припиняються особисті та майнові права і обов’язки між батьками та особою, яка усиновлена, а також між нею та іншими її родичами за походженням [3].

Науковим розробкам щодо усиновлення присвячені роботи таких фахівців, як Антонович М., Волинець Л.С., Зілковська Л.М., Москалюк В.Л., Савченко Л.А., Ярема А.Г. та ін.

Практика нагляду за додержанням законодавства у сфері усиновлення свідчить, що порушення, які мають місце в процесі усиновлення певною мірою пояснюються недосконалістю чинного законодавства. Через невизначеність окремих правових норм, що регулюють питання усиновлення, порушуються права дітей і усиновителів. Вивчення норм Сімейного Кодексу (далі СК) показало, що ним остаточно неврегульовані всі правовідносини, які виникають в процесі усиновлення. Для вдосконалення процедури усиновлення зазначений законодавчий акт потребує суттєвих доповнень і змін.Зокрема: виходячи з вимог ст.210 СК, при розгляді справ про усиновлення суд має з’ясувати питання про те, чи є в дитини, яку бажають усиновити, рідні брат чи сестра, які також перебувають на обліку, оскільки їх роздільне усиновлення заборонене. Водночас незрозуміло як має діяти суд у випадку, коли одна дитина перебуває на обліку можливого усиновлення і є бажаючі її усиновити, а брат чи сестра цієї дитини ще не поставлені на облік, оскільки не досягли двомісячного віку. Таке усиновлення формально є законним, але навряд чи справедливим; в ч. 1 ст. 211 СК зазначено, що усиновлювачем дитини може бути повнолітня дієздатна особа, віком не молодша двадцяти одного року, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини, що суперечить вимогам цивільного

законодавства щодо набуття неповнолітніми повної дієздатності, наприклад при вступі їх в шлюб; на практиці можуть виникнути певні труднощі при дотриманні судами вимог ст. 218 СК щодо згоди дитини на усиновлення. Не зрозуміло, як суд перевірятиме наявність такої згоди й дотримання вимоги щодо поінформованості дитини про правові наслідки усиновлення; ст. 219 СК передбачає можливість усиновлення дитини без згоди батьків, які позбавлені батьківських прав щодо дитини, яка усиновлюється. Виникає питання: як бути в тих випадках, коли суд надасть згоду на таке усиновлення, а батьки скористуються передбаченим ст. 168 СК правом на звернення до суду із заявою про надання їм права на побачення з дитиною. Законодавець забороняє лише поновлення батьківських прав у зв'язку з усиновленням їхньої дитини, але не можливості просити права на побачення з нею. Вочевидь, ст. 168 СК має передбачати можливість відмови у побаченні з усиновленою дитиною з метою захисту її інтересів; ст. 226 СК передбачає право усиновленої дитини після досягнення нею 14 років на одержання інформації щодо її усиновлення, але не визначає, хто може надати таку інформацію без загрози притягнення до відповідальності за розголошення таємниці усиновлення.

Для вдосконалення та оновлення діючого законодавства з питань усиновлення пропоную наступне: прийняти окремий Закон з усиновлення, опіки і піклування; з метою запобігання різного тлумачення обставин, що мають істотне значення для суду для усиновлення братів чи сестер різними особами або усиновлення когось із них, та використання для розриву родинних зв'язків між братами та сестрами в ч. 1 ст. 210 СК необхідно зазначити, що під цими обставинами слід розуміти такі обставини коли один з братів чи сестер перебуває на обліку для усиновлення, а інший проживає з батьками або коли брати чи сестри взагалі не перебувають на обліку для усиновлення, а в анкеті лише проставлена позначка, що є брати (сестри); розробити і прийняти Закон України «Про облік дітей, які підлягають усиновленню»; ч. 2 ст. 229 СК необхідно доповнити, що згода дитини потрібна, крім випадків коли факт усиновлення є таємним. Аналогічно необхідно доповнити ч.1 ст.231 Сімейного кодексу України; з ч. 4 ст. 237 СК необхідно виключити вік дитини, або по аналогії з ч.3 ст. 239 Сімейного кодексу України щодо правових наслідків скасування усиновлення, вік дитини не враховувати; ст. 252 ЦПК доповнити ч. 7 такого змісту: «Заява про усиновлення дитини або повнолітньої особи подається громадянами України та іноземними громадянами, яким Державним департаментом з усиновлення та захисту прав дітей надано дозвіл на проведення усиновлення. Пред'явлення заяви через представника не допускається»; ч. 1 ст. 252 чинного ЦПК доповнити положенням наступного змісту: «Заява про усиновлення повинна містити

обставини, які обґрунтовують прохання заявників, а також докази, які підтверджують ці обставини» (неможливість мати дітей, бажання створити справжню сім'ю тощо); ч. 1 ст. 254 ЦПК викласти в такій редакції: «Суд розглядає справу про усиновлення з обов'язковою участю заявника (заявників), з викликом заінтересованих осіб, та інших осіб, яких суд визнає за потрібне допитати. Справи про усиновлення дітей іноземними громадянами розглядаються також з участю прокурора».

Пропозиції щодо оновлення діючого законодавства, які подані, підвищили б гарантії дотримання прав дітей та інших осіб, які беруть участь при розгляді справ про усиновлення, відіграли б важливу роль в процесі становлення та розвитку України як правової та соціальної держави.

Література:

1. Сімейний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 15 січня 2012 р. – К.: Велес, 2012. - 64 с.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. [Текст] // ВВР. – 2003. – №40 – 44. – Ст. 356.
3. Москалюк В.Л. Щодо поняття «відмова від дитини»та суміжних понять у Сімейному кодексі України // Право України, 2008. – №5. – С.78.

ЕВОЛЮЦІЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРОКУРОРА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ

Босий Дмитро Миколайович
студент ІПЮК для СБ України Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

19 листопада 2012 року набрав чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі - КПК). Положення цього Кодексу внесли зміни, які торкнулися майже всіх стадій провадження, будь-якого суб'єкта, що бере в них участь. Сформовано нові інститути, наприклад: кримінальні проступки, слідчий-суддя, суд присяжних, домашній арешт, негласні слідчі дій, угоди між сторонами провадження та інші, ліквідовано такі слідчі дій, як виїмка та очна ставка, змінено порядок отримання санкції на проведення окремих слідчих дій чи застосування запобіжних заходів. Новий кодекс в повній мірі гарантує активну участь в провадженні сторони захисту, як на досудовому розслідуванні, так і під час судового розгляду.

Ця робота є дослідженням суті та обсягу повноважень прокурора під час здійснення ним нагляду за додержанням законів органами, які проводять досудове розслідування, з урахуванням положень нового КПК України.

Під прокурором в кримінальному провадженні слід розуміти Генерального прокурора України, першого заступника, заступників Генерального прокурора України, їх старших помічників, помічників, прокурорів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, прокурорів міст і районів, районів у містах, міжрайонних та спеціалізованих прокурорів, їх перших заступників, заступників прокурорів, начальників головних управлінь, управлінь, відділів прокуратур, їх перших заступників, заступників, старших прокурорів та прокурорів прокуратур усіх рівнів. (п. 15 ч. 1 ст. 3 КПК). Таким чином зникло поняття «помічник прокурора», такі посади зберігаються лише в структурі Генеральної прокуратури України, а в прокуратурах обласного та районного рівня вона має назву – «прокурор прокуратури».

В першу чергу слід звернути увагу на три положення нового КПК, які безпосередньо стосуються діяльності прокурора в кримінальному провадженні, а саме: по-перше, прокурорський нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування здійснюється в формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням (ч.2 ст. 40 КПК),

тобто ця норма встановлює та гарантує прокурору головну та визначальну роль під час досудового розслідування, від його процесуальних дій та рішень залежить успіх всього провадження, з певними обмеженнями, встановленими в КПК; по-друге, процесуальне керівництво має наскрізний характер, тобто розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань та закінчується у формі, передбаченій ч.2 ст. 283 КПК; по-третє, ч. 1 ст. 40 КПК закріплює процесуальну самостійність прокурора на всіх стадіях кримінального провадження, така незалежність є цілком обґрунтованою та зрозумілою, оскільки забезпечує можливість прокурору повно, всебічно та об'єктивно з'ясовувати всі обставини провадження, виявляти різного роду порушення принципу законності з боку обох сторін провадження та вживати всіх передбачених нормами КПК заходів для їх усунення, виключає можливість протиправного втручання в провадження осіб, що не мають на те законних повноважень.

Для того, щоб повною мірою зрозуміти статус прокурора в кримінальному провадженні на сучасному етапі розвитку кримінальної юстиції України, слід проаналізувати зміст та характер його повноважень за КПК 1961 року та діючим кримінальним процесуальним законодавством, ті зміни та нововведення, які в ньому закріплено, здійснити відповідне порівняння.

В-першу чергу необхідно з'ясувати обсяг тих обов'язків, яких було позбавлено прокурора на стадії досудового розслідування, а саме:

1) здійснення перевірок виконання вимог закону про приймання, реєстрацію і вирішення заяв та повідомлень про вчинені злочини або ті, що готуються.

Це обумовлено з тим, що новий КПК в певній мірі змінив стадію початку досудового розслідування: відтепер вона пов'язана з внесенням відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, якій діє на підставі Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань затвердженого Наказом Генерального прокурора України 17.08.2012 N 69 (далі - Положення). Це Положення визначає, що Держателем Реєстру є Генеральна прокуратура України, а Реєстраторами: прокурори; слідчі - органів прокуратури, внутрішніх справ, безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, та органів державного бюро розслідувань (з моменту створення). Саме в Положенні визначені нові повноваження прокурора, щодо забезпечення контролю та нагляду за веденням Реєстру: прокурори, усіх рівнів відповідальні за забезпечення своєчасного, повного та достовірного внесення інформації до Реєстру. Прокурори, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, перед внесенням до Реєстру відповідно до ч. 3 ст. 283 КПК України даних

про результати досудового розслідування особисто перевіряють правильність та повноту відомостей про кримінальне правопорушення, осіб, які їх учинили, та руху кримінальних проваджень. Прокурори, які наділені повноваженнями контролю та нагляду за обліковою дисципліною, забезпечують систематичні перевірки повноти, правильності та своєчасності внесення відомостей до Реєстру.

2) надання письмових вказівок про обрання, зміну або скасування запобіжного заходу, кваліфікацію злочину.

Новий КПК змінив процедуру обрання та зміни запобіжних заходів. Відповідно до положень ч. 4 ст. 99 КПК запобіжні заходи застосовуються: під час досудового розслідування – слідчим-суддею за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або за клопотанням прокурора. Таким чином, на відміну від КПК 1961 року, який закріплював самостійність слідчого щодо обрання запобіжних заходів, окрім тримання під вартою, новий Кодекс забезпечує безпосередню участь прокурора в обранні чи зміні будь-якого запобіжного заходу до підозрюваного, обвинуваченого.

3) розслідування в повному обсязі будь-якого провадження.

Ст. 38 КПК визначила виключний перелік органів, що здійснюють досудове розслідування і органи прокуратури в ньому не значаться, тобто відтепер прокурор позбавлений права самостійно здійснювати досудове розслідування. Проте, є тимчасове обмеження цієї норми, яке міститься в п. 1 Перехідних положень КПК і визначає, що до створення державного бюро розслідувань, повноваження щодо досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесені до 1-3 категорій посад, суддями та працівниками правоохоронних органів здійснюють слідчі органів прокуратури, які користуються повноваженнями слідчих. Тобто до створення бюро, фактично можна говорити про те, що прокуратура виконує функції органу досудового слідства, а прокурори користуються повноваженнями слідчих для здійснення досудового розслідування правопорушень, вчинених вищеназваними суб’єктами.

4) санкціонування проведення обшуку (крім житла чи іншого володіння особи).

Частина 2 ст. 234 КПК закріпила, що обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Таким чином прокурор має право лише заявити перед слідчим суддею клопотання про необхідність проведення обшуку.

5) санкціонування відсторонення підозрюваного, обвинуваченого від посади.

Відповідно до положень ст.154,155 КПК відсторонення від посади підозрюваного, обвинуваченого здійснюється за клопотанням прокурора,

слідчого за погодженням з прокурором слідчим суддею на стадії досудового розслідування або судом під час судового провадження.

6) повернення матеріалів кримінального провадження органам досудового слідства зі своїми вказівками щодо провадження додаткового розслідування.

В новому КПК взагалі виключено інститут повернення матеріалів кримінального провадження на додаткове розслідування, що має сприяти підвищенню якості та ефективності проведення слідчих та негласних слідчих дій, повноті та об'єктивності з'ясування всіх обставин події злочину саме на стадії досудового розслідування з метою, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, а жоден невинуватий не був звинувачений або засуджений.

7) усунення слідчого від подальшого ведення досудового слідства, якщо він допустив порушення закону при здійсненні провадження

Відповідно до положень п.8 ч.2 ст. 36, п.2 ч.2 ст. 39 прокурор лише має право ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності відповідних підстав, для його відводу або у зв'язку з неефективністю проведення досудового розслідування. Остаточне прийняття рішення за цим питанням приймається керівником органу досудового розслідування. Проте керівник зобов'язаний повідомити про зміст свого рішення прокурору.

Виключний перелік повноважень прокурора на стадії досудового розслідування визначено в ст. 36 КПК, особливу увагу доцільно приділити таким з них, як:

1) Погодження або відмова у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих дій, негласних слідчих дій, інших процесуальних дій.

Таким чином проведення слідчої, негласної слідчої дії потребує обов'язкового погодження з прокурором перед остаточним затвердженням клопотання слідчим-суддею, що дасть можливість якісно оцінити чи необхідно цю дію проводити і якщо так, то у який спосіб, з залученням яких сил та засобів, забезпечить позитивний результат проведення такої дії у якості отримання належних та допустимих доказів.

2) Повідомлення особі про підозру.

Новий КПК ввів новий інститут – повідомлення особі про підозру, після якого особа набуває статус – підозрюваного. Ст. 276 визначає випадки, коли таке повідомлення обов'язково має бути. Суть повідомлення про підозру полягає в тому, що прокурор вручає особі письмове повідомлення про підозру та невідкладно повідомляє про права, у разі необхідності роз'яснює їх зміст. Введення такого інституту в першу чергу

спрямоване на захист прав та свобод підозрюваного, на недопущення прийняття невмотивованих рішень щодо нього, вчинення незаконних дій з боку представників правоохоронних органів.

3) Пред'явлення цивільного позову в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права.

Таким чином, Кодекс гарантує право на захист, визнання та відновлення своїх прав, свобод та інтересів осіб, які через певні життєві обставини неспроможні реалізувати це право та покладає обов'язок на прокурора щодо забезпечення реалізації вказаної гарантії.

Важливе і досить неоднозначне значення має стаття 381^{-1} Кримінального кодексу України, яка закріплює кримінальну відповідальність за умисне систематичне невиконання слідчим органу досудового розслідування законних вказівок прокурора, наданих ним письмово в установленому Кримінальним процесуальним кодексом України порядку, при здійсненні кримінального провадження, в той час як КПК 1961 року встановлював лише дисциплінарну відповідальність за таке невиконання.

Підсумовуючи вищевказане можна зробити висновок, що незважаючи на кількісне обмеження повноважень прокурора на стадії досудового розслідування, їх загальний обсяг та сутнісний зміст лише розширились, і в першу чергу це відбулось за рахунок обмеження процесуальної самостійності слідчого. Добре це чи погано, покаже лише практика. На сьогодні можна сказати, що прокурор був і лишається центральним суб'єктом сторони обвинувачення, в його руках зосереджено такий обсяг повноважень, який визначатиме рух всього провадження, саме від його кваліфікованості та неупередженості, процесуальних дій та рішень в значній мірі залежить успіх всього провадження.

ПРИЗНАЧЕННЯ ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Коваленко Світлана Сергіївна
здобувач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

Боротьба з відмиванням «брудних» коштів, тобто легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом, сьогодні турбує не тільки Україну, а й світову спільноту загалом, і є одним з найпріоритетніших напрямів

боротьби з організованою транснаціональною злочинністю. Але, зважаючи на сучасний рівень корумпованості та розладу в державі, з цим явищем боротися стає все важче. Тому перед правоохоронними органами, як перед головним суб'єктом боротьби зі злочинністю, постало завдання, яке полягає у вжитті необхідних заходів з метою попередження, припинення та викриття фактів легалізації (відмивання) доходів, здобутих у процесі злочинної діяльності.

Однією з головних та ефективних форм протидії відмиванню «брудних» коштів є спільне поєднання зусиль підрозділів, перед якими поставлено конкретні завдання боротьби із зазначеним явищем, а саме : необхідність взаємодії при розкритті та розслідуванні цієї категорії злочинів слідчих, оперативних працівників та працівників експертної служби (Карпов Н. С., 2008 р.).

При вчиненні легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом на ринку цінних паперів і в інших сферах економіки злочинці, як правило, використовують підроблені бухгалтерські документи, посвідчення особи. Для вчинення таких злочинів підробляються підписи на дорученнях, офіційних і бухгалтерських документах, цінні папери. З метою встановлення виконавця зроблених у документі записів, факту підробки, виправлення документа по справах аналізованої категорії проводяться судово-почеркознавчі експертизи.

Зокрема така експертиза проводиться для визначення виконавця підпису й рукописного тексту. Найпоширенішими прийомами підробки підписів є : копіювання на просвіт, у тому числі з попередньою олівцевою підготовкою; копіювання за допомогою копіювального паперу або без такого (продряпування, перетискування) з наступним обведенням; копіювання за допомогою факсиміле (друкована форма, виготовлена із зображенням справжнього підпису особи); монтаж з використанням комп'ютерної й копіювально-множної техніки (найчастіше при виготовленні фальсифікованих елктрофотографічних копій) (Журбін Р. В., 2010 р.).

Оскільки підпис є засвідчувальним знаком певної особи, у першу чергу необхідно встановити, чи самою цією особою виконаний спірний підпис. У випадку негативної відповіді вживаються заходи до встановлення виконавця несправжнього підпису, для чого необхідно надати зразки підпису й почерку осіб, які перевіряються.

Під час почеркознавчої експертизи експерт проводить технічне дослідження підпису, в процесі якого встановлює, чи не підроблений спірний підпис із використанням яких-небудь технічних засобів і прийомів. Підпис, виконаний із застосуванням технічних засобів і прийомів, в основному зберігає комплекс ознак, які властиві підпису особи, від імені якої вона значиться. У випадку виявлення ознак, які

свідчать про застосування при виконанні спірного підпису технічних засобів, експерт, як правило, припиняє почеркознавче дослідження й проводить технічне дослідження підпису.

З метою проведення почеркознавчого дослідження необхідні зразки підпису й почерку передбачуваного виконавця :

а) вільні зразки підпису (почерку), які містяться в документах, не пов'язаних з розслідуванням кримінальної справи, найбільш наближені за часом до дати проставлення досліджуваного підпису (почерку) (бажано щоб вони були виконані схожим пишучим приладом (кульковою, гелевою, пір'яною ручками, олівцем і т.ін.);

б) умовно-вільні зразки підпису, почерку — на матеріалах, які отримані в процесі розслідування, але не у зв'язку із призначенням дослідження (власноручні пояснення, протоколи допитів, заяви, скарги й т.ін.);

в) експериментальні зразки підпису (почерку) — матеріали, спеціально отримані в процесі розслідування кримінальної справи з метою проведення судово-почеркознавчого дослідження (при цьому кількість експериментальних зразків підпису повинна бути не менш 20) (Девятерико Т. Ю., Зімін О. В., 2006 р.).

В ході постановки запитань експертові слідчому необхідно вказати дані особи, від імені якої значиться досліджуваний підпис; дані передбачуваного виконавця; факт дослідження підпису від імені вигаданої особи; найменування й реквізити документів, на яких міститься досліджуваний підпис; точне місце розміщення досліджуваного підпису на документі.

В ході призначення почеркознавчої експертизи ставляться такі запитання : а) ким виконаний підпис від імені особи, що міститься в наданих документах, даною особою чи іншою особою?; б) чи не виконаний підпис від імені вигаданої особи, який міститься на наданих документах, ПІП або іншою особою?; в) чи виконаний текст документа конкретною особою або іншою особою?

У разі, якщо почеркознавча експертиза призначається за копією документа, то це необхідно відзначити в постанові. На практиці необхідність почеркознавчого дослідження копій виникає у випадках неможливості надання оригіналу документа, наприклад, у випадках втрати, приєднання до судової справи, підробки копії документа. Ідентифікаційне дослідження записів, особливо підписів на електрофотографічних і факс-копіях, значно утруднено, а іноді (при дослідженні підписів) і неможливо. У випадках, коли почеркознавче дослідження копій все-таки проводиться експертом, висновок за результатами дослідження формується дещо інакше, ніж при дослідженні почерку, підписів в оригіналах документів (Журбін Р. В., 2010 р.).

Зазначимо, що призначення й проведення почеркознавчої експертизи для доказування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом утрудняє відсутність у комерційному й іншому підприємствах, задіяних в операціях по «відмиванню», вільних зразків почерку, що пов'язано з активним використанням комп'ютерної й іншої офісної техніки. Крім того, особи, злочинні дії яких документуються, часто відмовляються добровільно надати вільні й експериментальні зразки почерку, а іноді вживають спроб обманути працівників правоохоронних органів, змінюючи свій почерк. У процесі розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом слідчі іноді звертають увагу на документи, які містять тільки підписи, не вилучаючи чорнові записи, блокноти, щоденники й т.ін.

ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Коваленко Світлана Сергіївна
здобувач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

1. З метою виявлення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, діяльність юридичних осіб і підприємців, які укладають угоди з майном і коштами, отриманими від предикатного злочину, досліджується за допомогою проведення судово-економічних експертиз. Судово-бухгалтерська експертиза дозволяє встановити маскування легалізації злочинних доходів шляхом внесення неправдивих відомість у бухгалтерську документацію, відстежити перерахування кримінальних коштів, вичленити частку злочинних доходів при їх змішуванні з легальними, визначити прибуток, отриманий від використання кримінальних коштів у законній підприємницькій діяльності.

2. Під час проведення судово-бухгалтерської експертизи визначаються розбіжності облікових даних про прихід і видаток коштів, матеріальних цінностей, наявність у фірмі коштів і матеріальних цінностей, порядок і час внесення на рахунки коштів, правильність ведення бухгалтерського обліку, коло осіб, у веденні яких перебували кошти й матеріальні цінності (Журбін Р. В., 2010 р.).

3. Судово-бухгалтерська експертиза являє собою процесуальну дію, спрямована на проведення експертом-бухгалтером дослідження й дачу висновку по поставлених питаннях, що стосуються спеціальних пізнань у бухгалтерському обліку. Знання експертом-бухгалтером процесуальних норм, професіоналізм в області обліку й звітності забезпечують ефективність досліджень, дозволяють одержати докази злочинної господарської діяльності. Питання про призначення даної експертизи вирішується слідчим або судом у кожному окремому випадку залежно від обставин справи (Рудицький В. С., Бруханський Р. Ф., Хомин П. Я., 2004 р.).

4. Від своєчасного й правильного проведення судово-бухгалтерської експертизи під час розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом залежить завершення розслідування справ у встановлені законодавством строки. Дотримання норм кримінально-процесуального законодавства при призначенні й проведенні судово-бухгалтерської експертизи, правильне використання слідчим даних експертизи сприяють розкриттю злочину, встановленню дійсних розмірів заподіяної шкоди і її стягненню з винних, вжиттю необхідних профілактичних заходів щодо збереження власності.

5. Багато питань, які стосуються проведення судово-бухгалтерської експертизи під час розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, недостатньо освітлені й вимагають значного доопрацювання з метою ефективного застосування на практиці, зокрема : а) необхідно домогтися однаковості в методиці проведення судово-бухгалтерської експертизи, а також розробити й створити низку методичних посібників із проведення судово-бухгалтерської експертизи в різних галузях господарювання; б) якість бухгалтерської експертизи, обґрунтованість експертного висновку залежить не тільки від повноти зібраних матеріалів, порядку проведення експертизи, вона багато в чому залежить від суб’єктивних даних експерта-бухгалтера, зокрема, його освіти, кваліфікації, професійних навичок; в) до проведення судово-бухгалтерської експертизи необхідно залучати аудиторів, які володіють не тільки загальною, але й спеціальною підготовкою, всебічно знають той вид обліку, який піддається дослідженню, тобто таких осіб, які мають професійні знання й навички практичної роботи з ведення бухгалтерського обліку, а також спеціальну експертну підготовку.

ДО ПИТАННЯ ПРО СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ ПРАЦІВНИКА ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ

Ковальова Валентина Василівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу економіко-правового факультету Донецького національного університету

1. Створенням моделі працівника експертної служби, займає одне з важливих місць в організації діяльності органів внутрішніх справ.

2. Сучасний розвиток науки і техніки незмінно підвищує роль людей, які вміють використовувати наукові знання на практиці. Ефективність протидії злочинності багато в чому залежить і від якості підготовки фахівців, тому підвищення професійного рівня працівників експертної служби є комплексною проблемою, яка вирішується на стику досягнень різних наук (філософії, педагогіки, судової психології, криміналістики, судової експертології та ін.).

На нашу думку, потребою часу в Україні є створення такої програми відбору, підготовки й виховання кадрів експертної служби органів внутрішніх справ, яка дозволить підвищити рівень їх професіоналізму. Необхідним є створення універсальної моделі формування працівника експертної служби, яка повинна ґрунтуватися на певних методологічних і теоретичних передумовах. Її розробка дозволить знайти шляхи практичного вирішення проблеми поглиблення спеціальної підготовки й зростання професійної майстерності працівників експертної служби.

3. Загальновідомо, що сутність моделювання полягає в розумовому або матеріальному конструюванні моделей, імітації певних процесів або явищ для того, щоб отримані при цьому знання були основою для висновків про інший досліджуваний предмет або явище. Моделювання містить у собі низку елементів : створення моделі досліджуваного об’єкта (явища); здійснення зі створеною моделлю науково-практичних і логічних дій; формування певних знань про досліджуваний об’єкт або явище, отриманих у результаті вивчення й осмислення моделі; поширення отриманих знань на сам об’єкт (явище) пізнання.

4. Розробка процесу модельного дослідження експертної діяльності можлива шляхом створення моделі працівника експертної служби, що повинен проходити низку послідовних етапів.

Перший етап — включає визначення й постановку мети та завдань, досягнення яких можливо за допомогою створення й вивчення моделі працівника експертної служби. Створення такої моделі за своїми завданнями є прикладним дослідженням, оскільки обумовлено заздалегідь

поставленою метою й орієнтовано на застосування отриманих результатів у практичній діяльності правоохоронних органів.

Другий етап — розглянувши наукові передумови й сформулювавши мету й завдання створення моделі працівника експертної служби, необхідно розширити наявні знання про досліджуваний об'єкт, у ході чого варто визначити параметри експертної діяльності для вивчення її функціонування й перспектив можливого розвитку. З цією метою необхідно пов'язати в єдину систему всю вихідну інформацію про об'єкт дослідження й фактори, які впливають на нього, а також розробити методику вивчення цих параметрів. Отриману інформацію варто оцінити й здійснити з нею гносеологічні й емпіричні дослідження. Об'єктивність і обґрунтованість подібного вивчення буде тим вища, чим деталізованіше будуть розглянуті всі сторони й властивості експертної діяльності, самого об'єкта дослідження.

Третій етап — побудова на основі сукупності параметрів експертної діяльності структури моделі працівника експертної служби, а потім одержання й систематизація з її допомогою інформації про цю діяльність.

Четвертий етап — віднесення отриманої й систематизованої інформації до об'єкта, який моделюється, тобто екстраполяція вивчених сторін і властивостей моделі працівника експертної служби на комплексну систему відбору, підготовки й виховання кадрів експертної служби.

УМІННЯ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ ПО КРИМІНАЛІСТИЦІ

Ковальова Валентина Василівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу економіко-правового факультету Донецького національного університету

Сьогодні звичним є доручати читання лекції по криміналістиці молодими викладачам, які, нерідко тільки зійшли зі студентської лави. Такі викладачі, як правило, мають приблизне уявлення про педагогічну науку, опираючись у своїй діяльності в основному на моделі, які раніше використовувалися їхніми власними педагогами. Тому доцільним є розглянути питання про вміння, яких доцільно набути молодим викладачам готуючись до читання курсу лекцій з криміналістики, та розширити уявлення молодих викладачів про лекцію як про головну форму навчального процесу вищого навчального закладу.

Словники визначають лекцію як систематичний, послідовний, монологічний усний виклад викладачем (лектором) навчального

матеріалу, як правило, теоретичного характеру. Як одна з організаційних форм навчання, й один з методів навчання лекція традиційна для вищої школи, де на її основі формуються курси по багатьом предметам навчального плану, зокрема по криміналістиці.

Проведені опитування початківців викладачів, з метою вивчення ступеня тривожності, що вони відчувають перед лекцією, показали таке : на перше місце поставлене занепокоєння про те, що підготовленого до занять матеріалу не вистачить для заповнення відведених двох годин; на другому місці — побоювання зробити помилку при викладі матеріалу. Це спричиняє прагнення прочитати на одному занятті все, що молодий викладач знає по проблемі, яка викладається. Досвідчені викладачі згодом втрачають такий страх і пов'язані з ним помилки.

Однак, слід зазначити, що дотепер універсального вирішення проблеми оцінки приблизного рівня володіння матеріалом немає. У педагогіці вищої школи відомий експеримент, за допомогою якого намагалися вирішити це питання, працюючи з молодими викладачами — лекторами. Для цього лектор перед викладачами кафедри читає дві пробні лекції. Одну — ту, що він читає конкретній аудиторії студентів у ході свого лекційного курсу. Другу — ту, яку він би прочитав, якби час, що відводиться на цю тему, подвоївся. При оцінці результату звертається увага, наскільки лекторові вдалося дати нові відомості, що розширюють і поглиблюють тему й уникнути штучного «розтягування» матеріалу.

Цей експеримент показав, що далеко не всі викладачі успішно справляються з поставленим завданням. Рівень педагогічної майстерності викладача обумовлений ступенем сформованості його вмінь як результату оволодіння комплексом знань. Ці вміння можна розділити на три основні групи : проектувальні, конструкторські та організаторські.

Проектувальні вміння проявляються : а) у здатності викладача спланувати свій лекційний курс із врахуванням особливостей криміналістики; б) передбачити можливі утруднення студентів у засвоєнні даного курсу; в) знайти методи й методичні прийоми, необхідні для подолання труднощів студентами; г) визначити найбільш раціональні види діяльності тих, кого навчають; д) сприйняти й ураховувати реакцію студентів на своє викладання й перебудовувати його в наступній педагогічній діяльності; є) встановити зв'язок свого курсу із суміжними дисциплінами (кримінальний процес, кримінальне право, кримінологія та ін.).

Конструкторські вміння припускають : а) відбір матеріалу для одного заняття; б) виділення вузлових понять і закономірностей в ньому; в) знаходження правильного співвідношення нормативного й теоретичного матеріалу на даному занятті; г) планування логічних переходів від одного етапу занять до іншого; д) розташування

теоретичного матеріалу від легкого й простого до більш важчого й складнішого; є) виокремлення висновків по даній темі й перехід до наступної; ж) передбачення стомлення аудиторії й підготовка розрядки напруги в тих, кого навчають.

Організаторські вміння проявляються в наявності у викладача навичок організації свого часу, індивідуальної й колективної роботи студентів, взаємодії з ними в навчальній роботі, систематичного контролю їх діяльності й т.ін.

ПРОБЛЕМИ ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Ковальова Ольга Вікторівна
експерт сектору Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при Головному управлінні МВС України в Донецькій області, здобувач кафедри криміналістики і судової медицини Національної академії внутрішніх справ

1. Пошуково-пізнавальна діяльність у кримінальному судочинстві багатофункціональна. Вона реалізується в рамках декількох напрямів, кожному з яких властиві свої завдання й засоби їх виконання. Це дозволяє науковцям (Образцов В. О., 1997 р.) виділяти такі відносно самостійні види діяльності : пошукову, фіксаційно-засвідчувальну, дослідницьку й конструктивну.

2. У криміналістиці відсутня єдність поглядів на поняття й сутність пошуку та розшуку. Неоднозначність цих понять полягає в тому, що розшук деякі науковці визначають як «взаємозалежну пошукову діяльність слідчого» (Кертес І., 1986 р.), у пошук включають проведення як пошукових заходів, так і дій по виявленню невидимих об’єктів і слідів.

Процес доведення тотожності матеріальних об’єктів, розшуку і встановлення шуканого об’єкта інколи називають ідентифікаційно-пошуковою діяльністю (Колдін В. Я., 1981 р.).

Прихильники розширювального тлумачення поняття пошуку розглядають інформаційно-пошукову діяльність як початковий базовий етап усієї діяльності по розслідуванню злочину, незалежно від суб’єктів і конкретних об’єктів пошуку (Кертес І., 1986 р.). При цьому до неї включають : одержання інформації про обставини злочину шляхом проведення процесуальних дій, оперативно-розшукових заходів, оперативний пошук, розшук осіб і об’єктів, використання матеріалів криміналістичних обліків, ідентифікацію шуканих об’єктів.

Таке трактування пошуку неминуче призводить до того, що вся робота слідчого по збиранню, оцінці й використанню інформації про злочин розглядається як пошукова діяльність, з чим, звичайно, не можна погодитися.

З етимологічної точки зору пошук і розшук є словами-синонімами, тому що їх метою є виявлення осіб і матеріальних об'єктів. Але пошукова діяльність є функцією слідчого й органів дізнання. Проведені слідчим із цією метою пошукові заходи й слідчі дії спрямовані на виявлення встановлених (відомих) об'єктів, тобто осіб і предметів, у відношенні яких є дані, необхідні для їх індивідуалізації й ототожнення (Бєлкін Р. С., 1987 р.). Тому діяльність, спрямовану на встановлення тотожності шуканої особи або предмета, слушно, на нашу думку, пропонують називати ідентифікаційно-пошуковою, а не пошуковою (Кірсанов З. І., Лясніков А. В., 1993 р.).

3. Активна цілеспрямована пошукова діяльність у кримінальному судочинстві є необхідним атрибутом кожного виду практичного слідознавства. Лише після того, як об'єкт — носій інформації виявлений, створюється можливість його фіксації, вилучення, дослідження з метою одержання, переробки, перевірки, передачі й використання даних, яку містяться в ньому (Образцов В. О., 1997 р.).

Об'єкти — носії інформації можуть стати предметом пошуку в різноманітних ситуаціях. Розшукуються особи, які пропали безвісті, учасники кримінальних подій, які зникли з місця події, обвинувачувані й підсудні, що втекли з-під варти. Предметом пошуку можуть бути потерпілі, особи місцезнаходження яких невідоме, невстановлені особи, які були очевидцями досліджуваних подій, а також викрадені речі, цінності, викрадені транспортні засоби, контрабандний товар, анонімники, канали витоку інформації, що становить оперативну або слідчу таємницю, нелегально перевезені наркотичні речовини, вогнепальна зброя що незаконно зберігається й багато чого іншого.

4. Підготовка й проведення пошукових заходів здійснюються з урахуванням обставин вчиненого, особи потерпілого, злочинця, пізнавальної ситуації. Пошук носіїв інформації здійснюється : а) яким-небудь одним суб'єктом пошуково-пізнавальної діяльності (наприклад, одноосібно слідчим, експертом) або групою суб'єктів цієї діяльності, що поєднують свої зусилля й можливості для виконання загального завдання (наприклад, слідчо-оперативною групою); б) на основі використання окремих прийомів, методів, методик або шляхом комплексного використання різних прийомів, методів і методик; в) із застосуванням техніко-криміналістичних засобів і без них; г) у лабораторних або в так

званих польових умовах; д) у рамках гласних дій і заходів або негласних, часом замаскованих, залегендованих дій і заходів; є) в умовах початкової інформаційної невизначеності в питанні про ознаки встановлюваного об'єкта або в умовах наявності конкретних даних про конкретні ідентифікаційні ознаки об'єкта; ж) шляхом виконання комплексу однотипних дій або дій різного характеру; з) за допомогою, при нейтральній позиції правопорушників або в умовах їх активної протидії; і) в умовах ризику для життя й здоров'я суб'єктів пошуку й поза ними, по так званим «гарячим слідам», а також за матеріалами справ про злочини минулих років; й) з використанням криміналістичного, оперативного й іншого видів обліку або без цього (Образцов В. О., 1997 р.).

Поряд з розслідуванням пошукова діяльність є важливою функцією органів досудового слідства й дізнання. Зміст і мета пошукової діяльності становлять виявлення злочинів і їх слідів, встановлення й виявлення злочинців, інших об'єктів, які є джерелами криміналістично значимої й доказової інформації : потерпілих, очевидців, свідків; зброї, предметів, використаних як знаряддя злочину; предметів злочинного замаху; приналежного винним майна й цінностей, на які може бути накладений арешт з метою забезпечення реального відшкодування заподіяної шкоди.

Тому здійснення розшуку тих або інших об'єктів (без чого практично неможливе пізнання розслідуваного діяння) поглинає значну частину робочого часу слідчого й працівника органа дізнання, вимагає від них знання й правильного застосування криміналістичних засобів, тактичних методів і прийомів, значних професійних зусиль, поєднання пошукових і слідчих дій, взаємодії в роботі.

5. Проведений науковий аналіз проблем розшуку переконує в необхідності й. доцільності розширення предмета криміналістики. Заслуговують, на наш погляд, схвалення й підтримку пропозиції науковців не тільки про створення теорії розшуку, але й про віднесення її до предмета криміналістики (Колдін В. Я., 1981 р.). Пошукова діяльність є вкрай важливим елементом структури предмета. Тим самим наука криміналістика, з одного боку, піднімається в своєму розвитку на щабель вище, а з іншого боку — буде більш продуктивно задовольняти потреби практики розкриття, розслідування й запобігання злочинів.

Тому, ми підтримуємо думку науковців (Великородний П. Г., 1988 р.), що предмет криміналістики — це структура пошукової й інформаційно-пізнавальної діяльності по розкриттю, розслідуванню й запобіганню злочинів шляхом застосування криміналістичних прийомів, методів та засобів.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПАХОВИХ СЛІДІВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ І РОЗБОЇВ

Кравчук Петро Юрійович
здобувач кафедри кримінального процесу та криміналістики Академії адвокатури України

Ситуація стійко високої кількості грабежів та розбоїв в Україні змушує правоохоронні органи вести пошук ефективних засобів та методів їх попередження, розкриття та розслідування. Зокрема, вже давно робиться акцент на активне використання в процесі розкриття й розслідування таких злочинів службово-розшукних собак і дослідження запахових слідів людини, які дозволяють ідентифікувати особу злочинця, одержувати розшукову та доказову інформацію.

Значимими для розвитку криміналістичної одорології є публікації В. Д. Басая, П. Д. Біленчука, Г. Б. Дергая, О. А. Кириченка, П. Б. Панфілова, М. В. Салтевського, В. І. Старовойтова, Г. В. Федорова та ін. Проблемам використання запахових слідів в ході розкриття та розслідування окремих видів злочинів присвячені публікації В. А. Гука, О. А. Грошенкової П. Д. Біленчука, А. К. Кавалієріса, М. М. Китаєва, Є. Ф. Коновалова, Є. Д. Лук'янчикова, Є. Ю. Проніної, П. Б. Панфілова, А. Л. Протопопова, М. В. Салтевського, В. І. Старовойтова, М. М. Тарнаєва, Г. В. Федорова, Т. Н. Шамонова, В. І. Шиканова та ін.

На нашу думку, використання слідів запаху під час розкриття й розслідування грабежів і розбоїв є одним із найперспективніших напрямів розвитку методики розслідування таких злочинів. Широке впровадження в практику розслідування грабежів і розбоїв одорологічних методів дозволяє значно поліпшити результати роботи органів внутрішніх справ по розкриттю та розслідуванню таких злочинів і викриттю злочинців.

Одним з провідних методів використання слідів запаху людини під час розслідування грабежі і розбоїв є метод криміналістичної одорології, сутність якого полягає у зборі, консервації й лабораторній ідентифікації запахів фахівцями за допомогою собак-детекторів. Лабораторна одорологічна ідентифікація запахів, узятих зі сліду на місці події і запахів які містяться у зразках запаху особи, яка перевіряється, дозволяє під час розслідування грабежів і розбоїв встановлювати : а) конкретних осіб, які залишила сліди запаху на місці події; б) кількість учасників грабежу або розбою й роль кожного з них; в) факт вчинення декількох грабежів або розбоїв однією особою (на підставі визначення спільності джерела запахових слідів, зібраних у різний час і в різних місцях); г) приналежність особі, яка перевіряється, вилучених речей, знарядь злочину й інших об'єктів; д) приналежність потерпілим викрадених речей;

є) конкретних осіб — за вилученими на місці події волоссям, слідам крові й потожирової речовини, кромок нігтів.

Створена на даний час в МВС України кінологічна служба, призначена забезпечити організацію роботи з використання спеціально підготовлених службово-розшукних собак, які під час розслідування грабежів і розбоїв можуть залучаються з метою : а) переслідування й виявлення злочинців «за гарячими слідами»; б) встановлення маршруту пересування учасників події до місця вчинення злочину й від нього; в) обстеження місцевості й приміщень з метою пошуку загублених або захованих предметів, які мають відношення до злочину; г) проведення оперативної кінологічної (одорологічної) «виборки»; д) впізнання вилучених предметів за заданим розшуковій собаці запахом, які перевіряються на причетність до злочину (як правило предметів одягу); є) розшуку захованих (закопаних) трупів, зброї, наркотичних засобів.

Слід зазначити, що ідентифікація запахів служить насамперед виконанню оперативно-розшукових завдань, а також висуванню й відпрацьовуванню слідчих версій. При дотриманні процесуальних правил вилучення запахових слідів на місці події, при забезпеченні необхідних процесуальних гарантій процедури ідентифікації запахів вони можуть використовуватися нарівні з іншими слідами як речові докази при викритті злочинця, який вчинив грабіж або розбій. Дані судово-одорологічних експертиз, проведених працівниками експертної служби (за розробленою експертною методикою дослідження консервованого запаху з використанням одорологічних лабораторій), у сукупності з іншими доказами можуть використовуватися в якості доказової бази під час розслідування грабежів і розбоїв, а також у судовому розгляді таких справ (Федоров Г. В., 2000 р.).

Роботу зі слідами запаху на місці події під час розслідування грабежів і розбоїв повинен проводити працівник експертної служби, залучений до проведення слідчої дії в якості спеціаліста. Однак, за умови відповідної підготовки зібрати запах під час огляду місця події може слідчий самостійно, за потреби залучивши до цього інспектора-кінолога.

Під час проведення слідчих дій по справах про грабежі і розбої слід враховувати, що запах так само, як і інші види слідів, піддані негативному впливу людей, тварин, погодних умов і інших обставин. Тому важливо забезпечити їх збереження як до прибуття слідчо-оперативної групи, так і під час огляду місця події.

Під час проведення слідчих дій по справах про грабежі і розбої основним методом визначення об’єктів, на яких можуть перебувати сліди запаху, є уявне моделювання дій злочинця на основі ретельного аналізу обстановки місця події, показань потерпілих і очевидців. При цьому встановлюють всі зміни, внесені в обстановку місця події, визначають

шляхи підходу й відходу злочинця, місця проникнення в приміщення, вивчаючи сліди — взуття, злому, крові й ін., залишені речі й т.ін.

Отже, вироблені на основі вивчення такого явища як «запаховий слід», практичні рекомендації є значимими для практики розслідування грабежів і розбоїв. Розумне використання запахових слідів, залишених на місці події, відкриває для правоохоронних органів додаткові можливості по викриттю злочинців. Проблеми ж, які виникають у зв'язку з використанням запахових слідів у рамках кримінально-процесуального закону, потребують подальшої розробки з боку процесуалістів, криміналісті і біологів. У зв'язку з цим надіємося, що викладені криміналістичні рекомендації будуть слугувати ширшому впровадженню одорологічних досліджень в повсякденну практику правоохоронних органів з розкриття та розслідування грабежів і розбоїв.

МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ ТА ЇЇ СЛІДІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ І РОЗБОЇВ

Кравчук Петро Юрійович
здобувач кафедри кримінального процесу та криміналістики Академії адвокатури України

В ході розслідування грабежів і розбоїв виявлення, фіксація й вилучення об'єктів, дослідження холодної зброї можуть мати місце при проведенні різних слідчих дій (особистого огляду, огляду місця події, обшуку, відтворення обстановки та обставин події й т.ін.), у процесі яких з'ясовується, чи була застосована холодна зброя; яка зброя була застосована; які об'єкти несуть на собі сліди від застосування холодної зброї; яке місцезнаходження злочинця в момент застосування зброї стосовно ушкодженого об'єкта; чи даною холодною зброєю заподіяні поранення й т.ін.

Виявлена в ході слідчих дій по справах про грабежі і розбої холодна зброя фотографується за правилами вузлової й детальної фотозйомки. При огляді такої зброї варто пам'ятати, що вона може бути не тільки слідоутворюючим, але й слідосприймаючим об'єктом і на ній можуть бути наявні різні сліди (відбитки пальців, часточки волокон одягу, плями крові й т.ін.). Тому здійснювати огляд холодної зброї потрібно так, щоб не знищити ці сліди.

Виявлений предмет, що має ознаки холодної зброї направляється на судово-експертне дослідження. У постанові про призначення експертизи по справах про грабежі і розбої можуть бути поставлені такі питання : а) чи є наданий на дослідження предмет холодною зброєю; до якого виду,

типу й зразка холодної зброї відноситься даний предмет; б) яким способом виготовлена дана холодна зброя (заводським, кустарним або саморобним); в) чи не є такий-то предмет заготовкою холодної зброї; які матеріали, інструменти, устаткування, пристосування використовувалися при виготовленні даної холодної зброї, чи не перероблена вона з іншої холодної зброї або іншого предмета; чи не використовувалися якісь інструменти й пристосування при виготовленні наданої на дослідження холодної зброї; чи не носилася дана зброя в даному об'єкті (чохлі, кишені, піхвах і т.ін.); г) чи не є наданий предмет частиною даної холодної зброї.

У зв'язку з тим, що встановлення факту застосування холодної зброї по справах про грабежі і розбої має для слідства особливу значимість, зазначені сліди доцільно розділити на : 1) сліди застосування холодної зброї, 2) сліди володіння й користування холодною зброєю.

Сліди застосування холодної зброї залишаються у вигляді : а) ушкоджень на одязі й тілі потерпілого, на предметах обстановки місця події; б) слідів крові, виділень і часток організму потерпілого на одязі, тілі потерпілого й предметах на місці події; в) слідів металізації й речовин, що утворилися на тілі й одязі потерпілого від металу зброї й речовин на ньому; г) крові, часток тканин, органів, волосся, волокон одягу на зброї; д) крові, виділень і часток організму потерпілого на одязі й тілі злочинця.

Сліди володіння й користування холодною зброєю залишаються на деталях зброї, на одязі особи, яка користувалася нею. До них відносяться : а) сліди, які відображають приналежність предмета певній особі (ініціали, прізвище, ім'я, монограма й інші знаки на зброї); б) сліди, які залишилися на зброї в результаті її заточення, дефекти клинка (зазубрене лезо, вищербини на ньому, затуплене вістря), які залежать від її застосування й пов'язані із професією власника; в) сліди пальців рук на зброї; г) частки речовин і волокон, що потрапили на зброю з місця зберігання й носіння зброї; д) сліди металізації на одязі злочинця від зіткнення з металом зброї; є) випадкові ушкодження одягу злочинця зброєю, яку він носив.

Під час розслідування грабежів і розбоїв значення перерахованих слідів різне. За ушкодженнями, які залишилися на одязі й тілі потерпілого, можна зробити висновок про знаряддя злочину, визначити його тип, форму клинка або ударної частини, іноді розміри. В окремих випадках, якщо ушкоджені кістки або хрящі, можлива ідентифікація знаряддя (Кубіцкій К. М., 1959 р., Скопін І. В., 1960 р.).

За випадковими ушкодженнями, що залишилися на одязі злочинця від холодної зброї, яку він носив, можна визначити її групову приналежність. Цей факт (у ланцюзі інших) буде свідчити, що підозрюваний міг носити конкретний екземпляр зброї (Бокаріус Н. С., 1929 р.; Авдєєв М. І., 1949 р.).

Сліди крові, виділень і часток організму потерпілого на його одязі й місці події сприяють встановленню обставин грабежу або розбою, положення потерпілого в момент нанесення ударів, свідчить про його рухи в подальшому.

Ці сліди можуть залишитися й на одязі, і на тілі підозрюваного. Встановлення групової приналежності крові й речовин буде означати, що підозрюваний міг бути на місці вчинення грабежу або розбою. За розташуванням й характером цих слідів на одязі підозрюваного можна зробити висновок про обставини, за яких вони утворилися. Ці відомості спростують або підтвердять версію, висунуту підозрюваним у своє виправдання.

За слідами металізації, які утворилися на тілі й одязі потерпілого від металу холодної зброї, можна визначити якісний й кількісний склад металу або сплавів, з яких виготовлені окремі деталі зброї. В окремих випадках можна визначити форму предмета, який залишив сліди. Ці ж факти можна визначити й за слідами металізації на одязі злочинця, які утворилися під час носіння холодної зброї.

Визначення якісного й кількісного складу металів, з яких зроблені окремі деталі холодної зброї, а також форми предмета, який залишив ці сліди, може в сукупності сприяти встановленню факту знаходження досліджуваного предмета в контакті з тілом і одягом потерпілого й одягом підозрюваного, а іноді й ідентифікації предмета (Юрін Г. С., 1959 р.; Зельдес І. М. 1966 р.).

Виявлення на предметі часток тканин, органів, волосся потерпілого свідчить про те, що предмет міг застосовуватися як знаряддя заподіяння ушкоджень конкретній особі. Цей факт підтвердить і виявлення на холодній зброї волокон одягу потерпілого. Характер часток, волокон і розподіл їх на холодній зброї можуть довести факт знаходження даного екземпляра в контакті з одягом і тілом потерпілого. Виявлення на холодній зброї волокон, подібних з волокнами одягу потерпілого, буде додатковим доказом проти нього. Описано випадок, коли на досліджуваному ножі було виявлено 172 волокна, однорідних волокнам одягу вбитого, і 135 волокон, однорідних з волокнами одягу підозрюваного (Подшибякін А. С., 1978 р.).

Якщо підозрюваний у грабежі або розбої показує, що не має до холодної зброї ніякого відношення, дослідження часток речовини й волокон на зброї може встановити їх подібність із речовиною й волокнами, виявленими в місці передбачуваного зберігання або носіння зброї. В окремих випадках можлива ідентифікація цих речовин і волокон.

Сліди пальців рук підозрюваного на знарядді злочину також свідчать про те, що воно перебувало в руках підозрюваного.

За написами і знаками на холодній зброї, які злочинці нерідко вирізують або виконують іншим способом, можна визначити прізвище, ім'я власника, його ініціали. Інші знаки служать особливими прикметами, які будуть сприяти впізнанню даного екземпляра холодної зброї особами, які бачили її в підозрюваного.

Сліди заточення на холодній зброї, випадкові дефекти клинка можуть виконати роль особливих прикмет при впізнанні, полегшити процес ідентифікації при встановленні цілого за частинами у випадках, коли частина клинка холодної зброї залишилася в ушкодженому об'єкті або на місці події, а інша частина виявлена в підозрюваного. Крім того, дефекти клинка або інших деталей зброї можуть утворити на ушкоджуваних об'єктах, характерні сліди, які полегшують ідентифікацію холодної зброї за цими слідами.

Досліджувана сукупність усіх проаналізованих нами слідів допоможе з вірогідністю встановити власника холодної зброї, факт застосування її проти певної особи, окремі обставини заподіяння ушкоджень в ході грабежу або розбою.

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ВИЯВЛЕНОЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ НЕЮ

Олексюк Андрій Володимирович
здобувач кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

1. Актуальність протидії незаконним заволодінням вогнепальною зброєю обумовлена насамперед тим, що навіть при відносно невеликих кількісних показниках таких злочинів, вони заподіюють самі по собі шкоду державі, так як несуть в собі одночасно значну потенційну загрозу суспільній безпеці. Практика свідчить про часте використання викраденої вогнепальної зброї при вчиненні тяжких злочинів не тільки окремими злочинцями, але й організованими злочинними угрупованнями.

2. Під час огляду виявленої вогнепальної зброї необхідно суворо дотримувати заходів безпеки, не тільки для того, щоб виключити знищення слідів, але насамперед для того, щоб не відбулося випадкового пострілу.

3. Брати для огляду зброю необхідно лише тоді, коли її положення точно зафіксоване — сфотографоване (зняте на відео). При цьому із самого початку доцільно спробувати знайти на ній сліди рук. З метою уникнення знищення наявних слідів або залишення нових, вогнепальну

зброю доцільно оглядати в гумових рукавичках. Якщо їх немає, то братися можна лише за місця, де малоймовірне знаходження слідів рук, придатних для ідентифікації (рифлені частини рукоятки або ложа, антабки, кути дулового зрізу й рукоятки, скоба спускового гачка, ремінь) (Молібога М. П., Разумов Е. О., 1994 р.).

4. Крім слідів рук на деталях вогнепальної зброї можуть перебувати мікрочастки у вигляді текстильних волокон, волосся, ґрунтових і рослинних накладень, потожирові виділення, а також запахові сліди. У випадку застосування виявленої вогнепальної зброї, на дуловому зрізі можуть бути знайдені сліди крові, частки кісток, речовина мозку, волосся. Тому вогнепальну зброю варто оглядати лише після фіксації й вилучення цих слідів або за умови їх збереження (Кустанович С. Д., 1956 р.; Тіхонов Є. Н., 1976 р.; Кофанов А. В., 2006 р. та ін.).

5. Щоб уникнути випадкового падіння вогнепальної зброї, її варто міцно тримати в руках. Особлива увага при цьому повинна звертатися на те, щоб не торкатися спускового гачка. Тримати зброю треба стволом вгору, не направляючи на себе й оточуючих. Донизу ствол не опускати, щоб не висипалися незгорілі порошинки. Якщо квартира, у якій оглядається зброя, знаходиться на верхньому поверсі, ствол можна направити в зовнішню стіну, за якою немає будинків, або в кут кімнати, у якому сходяться дві капітальні стіни. Не слід намагатися піднімати вогнепальну зброю введенням у її ствол або спускову скобу металевого стрижня, олівця, гілки дерева. Це може призвести до падіння зброї, забрудненню каналу ствола й утворенню в ньому нових слідів, висипанню з каналу ствола незгорілих порошинок (Молібога М. П., Разумов Е. О., 1994 р.).

6. В ході огляду вогнепальної зброї забороняється її розбирати, перевіряти взаємодію деталей, здійснювати які-небудь експерименти, у тому числі здійснювати з неї постріли.

7. При огляді вогнепальної зброї насамперед необхідно за положенням окремих її частин (курка, виступаючих частин ударника, затвора, кожуха затвора й т.ін.) встановити, чи перебуває курок (ударник) на бойовому або запобіжному взводі і чи є в патроннику патрон. За наявності патрона в патроннику й положенні курка (ударника) на бойовому взводі, а також у разі неможливості визначити положення ударника й наявність патрона в патроннику, зі зброєю варто поводитися з особливою обережністю.

8. Після того як на вогнепальній зброї будуть зафіксовані сліди рук і інші сліди, потрібно вийняти магазин, перерахувати кількість патронів і оглянути поверхню магазина з метою виявлення слідів рук. Потім зброю розряджають : пістолет беруть за рукоятку в праву руку, а великим і вказівним пальцями лівої руки повільно відводять кожух затвора в крайнє

заднє положення. Якщо при цьому відчутне клацання, то, пістолет не перебував на бойовому взводі. Після того як висунутий з патронника патрон буде витягнутий, затвор плавно відпускають у переднє положення, а курок плавно спускають із бойового взводу.

Дотримання зазначених криміналістичних рекомендацій допоможе не тільки отримати важливу криміналістично значиму інформацію в ході огляду вогнепальної зброї по справах про її незаконне заволодіння, але й забезпечить безпеку учасників слідчої дії.

ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ МІКРОСЛІДІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Олексюк Андрій Володимирович
здобувач кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

1. З огляду на збільшення кількості злочинів, вчинених в умовах неочевидності з використанням вогнепальної зброї, зростання рівня підготовки і вчинення таких злочинів, об’єктивізація доказування на стадіях досудового розслідування й судового розгляду набуває особливої ролі й вимагає всебічного й повного вилучення речових доказів, зокрема макро- і мікрослідів з місць подій, і комплексного їх дослідження з метою одержання вичерпної інформації про особу злочинця, його одяг, зброю й знаряддя вчинення злочинів.

Однак, в останні роки спостерігається тенденція до зростання кількості випадків втрати доказової інформації, а найчастіше й зневага такою інформацією. При цьому втрата інформації відбувається як на місцях вчинення злочинів і під час затримання злочинців, так і в ході призначення й проведення експертиз. З місць злочинів, вчинених з використанням вогнепальної зброї в основному вилучаються тільки стріляні кулі та гільзи. У той же час, досить інформативні мікросліди практично не вилучаються й експертизи по них не призначаються. Майже не призначаються й експертизи за виявленими слідами рук і мікрооб’єктів на вогнепальній зброї, яка вилучається у злочинців.

Зазначене свідчать про те, що процес зберігання слідів на місцях злочинів, вчинених з використанням вогнепальної зброї і об’єктах, які вилучаються в злочинців, оснащення фахівців-криміналістів криміналістичною технікою по виявленню, фіксації й вилученню слідів, є не повною мірою адекватними рівню криміногенної обстановки, яка

склалася в державі, і ступеню кваліфікації злочинних замахів вчинених із застосуванням вогнепальної зброї (Владіміров В. Ю., 2007 р.).

2. Кількість випадків втрати речових доказів безпосередньо в процесі призначення й проведення експертиз також прогресує. Це відбувається через те, що більшість об'єктів, які вилучаються у підозрюваних, по яких надалі призначаються експертизи, не тільки вилучаються з порушенням правил вилучення, але й невірно впаковуються, як правило, у поліетиленовий пакет або паперовий згорток, що неминуче призводить до втрати мікрослідів і частково слідів рук (Молібога М. П., Разумов Е. О., 1994 р.).

3. Поряд із цим, по більшості об'єктів дослідження слідчі й працівники дізнання на вирішення експертів ставлять лише традиційно устояні питання, пов'язані з виявленням і дослідженням макрослідів : рук, взуття, знарядь злому, слідів зброї на стріляних кулях і гільзах, дослідженням самої зброї й боєприпасів до них. Питання ж, пов'язані з пошуком інших слідів на об'єктах : мікроволокон одягу, потожирової речовини й т.ін., практично не ставляться, і дослідження по них не проводяться. У підсумку частина досить інформативних речових доказів безповоротно втрачається. У той же час під час дослідження складних об'єктів з обмеженим відображенням ділянок слідоутворюючих об'єктів і ознак у них, або малого обсягу досліджуваного матеріалу, майже не практикується проведення комісійних експертиз, які вимагають в низці випадків застосування колективного досвіду декількох висококваліфікованих фахівців, що істотно знижує можливості криміналістичної експертизи й вірогідність висновків за результатами проведених досліджень (Владіміров В. Ю., 2007 р.).

Ефективне використання мікрослідів у розкритті злочинів, вчинених з використанням вогнепальної зброї можливо лише за умови роботи усіх зацікавлених правоохоронних відомств на якісно новому, більш високому професійному рівні, ніж це було колись, знанні й неухильному дотриманні методичних рекомендацій з : а) тактики й методики виявлення на конкретних об'єктах речової природи слідів злочинця, його одягу, зброї й знарядь, застосованих ним для вчинення злочинів; б) методики вилучення, впакування, зберігання й транспортування речових доказів на експертизу, що виключає втрату й привнесення нових слідів, не пов'язаних з подією злочину; в) комплексної постановки вичерпного кола питань на вирішення експертів по досліджуваних речових доказах; г) комплексного, а у випадку дослідження об'єктів особливої складності — комісійного проведення експертиз і досліджень.

ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ПІД ЧАС СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ ПО СПРАВАХ ПРО НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ З НЕЮ

Поветкіна Юлія Валеріївна
викладач Одеського училища професійної підготовки працівників міліції ГУМВС України в Одеській області

1. В Україні передбачена кримінальна відповідальність за незаконне поводження з вогнепальною зброєю (ст. 263 КК України). В частині першій зазначеної статті зазначено, що носіння, зберігання, придбання, виготовлення, ремонт, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської) без передбаченого законом дозволу караються позбавлення волі.

2. Під час виявлення вогнепальної зброї на місці події, в протоколі огляду доцільно зафіксувати : предмети, вилучені на місці події (зброя, кулі, гільзи, предмети зі слідами пострілу); точне місцезнаходження виявленої зброї, куль, гільз, дробу, пижів, пробоїв та слідів пострілу на предметах обстановки; форма, розміри і взаємне розташування слідів пробоїв вищезазначених предметів; ознаки близького пострілу, що виявлені на предметах.

3. Щодо вогнепальної зброї, то в протоколі огляду фіксуються : вид зброї (револьвер, пістолет, гвинтівка, карабін тощо); модель; номер; маркувальні позначки; розміри; положення і стан виявленої зброї (напрям ствола і рукоятки, положення курка, чи заряджена зброя, кількість патронів в магазині, кількість та розташування патронів і стріляних гільз в барабані тощо); подряпини, вдавленості, інші зовнішні дефекти на вогнепальної зброї та різні сліди на ній.

4. Щодо гільз в протоколі фіксується : форма (циліндрична, пляшкоподібна); розміри (висота, діаметр фланцю, діаметр корпусу біля фланцю, діаметр дульця); колір металу гільзи і капсуля; маркувальні позначки (калібр, рік виготовлення, код заводу, зірочки тощо); матеріал мисливської гільзи (металева, паперова); ознаки способу кріплення кулі у гільзі (керніння, обжим); наявність та форма сліду бойка ударника на капсулі (круглий, овальний, грушоподібний); наявність інших слідів і сторонніх часток.

5. Щодо кулі в протоколі фіксується : вид кулі за її будовою (оболонкова, напівоболонкова, безоболонкова); вид кулі за призначенням (пістолетна, револьверна, гвинтівочна); форма головної частини (гострокінцева, тупокінцева, напівсферична, заокруглена); колір оболонки; розміри (висота та діаметр ведучої частини); наявність деформації (сплющена, розірвана, з тріщиною); наявність сторонніх

частинок ((кров, волокна тощо); сліди закріплення кулі у гільзі (сліди керніння, кільцевий жолобок)); наявність і характер маркувальних позначок на дні; кількість та нахил полів накалу стволу.

6. Щодо гільзи, кулі і дробу в протоколі має бути вказано, яким способом, із застосуванням яких науково-технічних засобів вони були вилучені, оглянуті, виміряні й упаковані.

7. Щодо особливостей вилучення вогнепальної зброї з місця події слід дотримуватися таких криміналістичних рекомендацій.

Зафіксувавши розташування зброї починають її вилучення. Перед вилученням рекомендується позначити місце, де знайдена вогнепальна зброя, наприклад, увіткнути в землю два кілка між дульним зрізом і курком зброї або обвести її крейдою, олівцем тощо; позначки можуть стати в пригоді при потребі уточнення розташування зброї стосовно знову знайдених слідів та предметів.

Під час огляду зброї слід діяти обережно, маючи на увазі що на поверхні зброї можуть бути сліди пальців. Слід також вжити заходи щодо того, щоб з каналу ствола не випали залишки заряду патрона, який згорів.

Вилучення краще всього проводити в гумових рукавичках, щоб не залишити на зброї слідів своїх пальців.

Зброя береться за такі місця, де виявлення відбитків пальців є малоймовірним : рифлені щічки револьверів та пістолетів, рифлені дерев'яні шийки лож мисливської рушниці, кути рукояток пістолетів тощо.

З метою уникнення випадкового пострілу зброю після зовнішнього огляду потрібно розрядити, для чого слід відокремити магазин й вийняти з патронника набій (гільзу).

Для огляду каналу ствола потрібно відвести затвор розрядженої зброї в крайнє заднє положення і біля заднього зрізу патронника під кутом 45 градусів до нього помістити смужку білого паперу, яка віддзеркалить світло в каналі ствола. Оглянути канал зі сторони дульного зрізу.

Категорично забороняється розбирати зброю, тому що це може порушити взаєморозташування деталей і порядок їх взаємодії, що в подальшому ускладнить вирішення питання щодо її справності або можливості пострілу без натиснення на спусковий гачок.

Перед упаковкою зброї кінець ствола необхідно обгорнути чистою білою тканиною і обв'язати ниткою. Потім загорнути зброю у чистий цупкий папір, целофан або клейонку і покласти в ящик або коробку з ватою або паклею. При наявності на зброї слідів рук, вони не мають торкатися матеріалу упаковки. Магазин зброї та патрони потрібно загорнути в окремі аркуші паперу і обв'язати нитками. На обгортках робиться напис в якому вказується найменування предмету, (зброя,

магазин, патрони), час і місце вилучення, у зв'язку з якою справою вилучений. Вилучені предмети опечатуються.

Для забезпечення безпеки детального дослідження зброї та боєприпасів, а також для збереження слідів, що можуть бути на зброї, необхідно особливу увагу звернути на огляд вилученого пристрою, який стріляє. Зброю оглядають з дотриманням правил поводження з нею, як з об'єктом підвищеної небезпеки та вимог обережності поводження з нею як з речовим доказом.

ОСОБЛИВОСТІ ОБШУКУ ПО СПРАВАХ ПРО НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ З ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ

Поветкіна Юлія Валеріївна
викладач Одеського училища професійної підготовки працівників міліції ГУМВС України в Одеській області

1. Обшук – слідча (розшукова) дія, яка проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

2. Слідчий під час проведення обшуку по справі про незаконне поводження з вогнепальною зброєю має право відкривати закриті приміщення, сховища, речі, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити.

Також під час обшуку по справах про незаконне поводження з вогнепальною зброєю слідчий має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

3. По справах про незаконне поводження з вогнепальною зброєю необхідними умовами успішного обшуку є :

а) раптовість провадження обшуку для причетних до злочину осіб (забезпечення раптовості є спеціальним завданням при підготовці

групового обшуку, тобто одночасного обшуку в декількох співучасників злочину, синхронність дій учасників таких обшуків повинна бути забезпечена їх чітким плануванням і погодженістю дій учасників при єдиному керівництві діяльністю всіх груп які здійснюють обшук);

б) знання слідчим, який керує обшуком місць обшуку й об'єктів пошуку;

в) розподіл обов'язків між учасниками обшуку (участь в обшуку одного або декількох оперативних працівників забезпечить безперервне спостереження за поведінкою обшукуваних, їх реакціями на дії осіб, які здійснюють обшук, дозволить істотно прискорити провадження цієї слідчої дії);

г) знання слідчим типових місць облаштування схованок і інших розповсюджених способів приховування шуканих об'єктів (зброї та боєприпасів, знарядь їх ремонтування та догляду за ними);

д) дотримання слідчим та іншими учасниками слідчої дії правил поводження зі зброєю та боєприпасами.

4. Під час обшуку в складі оперативної групи доцільна участь спеціаліста : фахівця-криміналіста, вибухотехніка, хіміка.

5. Об'єктами обшуку по справах про незаконне поводження з вогнепальною зброєю є :

а) приміщення, у якому здійснювалося зберігання, виготовлення, переробка або ремонт вогнепальної зброї; при цьому з'ясовується : характер приміщення (житлове, нежитлове, виробниче); у чому полягало пристосування житлового або нежитлового приміщення для здійснення незаконної діяльності; яке устаткування є в приміщенні, чи є воно промислового, кустарного або саморобного виготовлення; які дії, операції, процеси можуть бути виконані з використанням наявного встаткування; чи є серед цього устаткування спеціально пристосоване для виготовлення зазначених об'єктів, що воно із себе являє, ким могло бути виготовлене; чи має виявлене устаткування ознаки систематичного використання; яка природа й призначення матеріалів і речовин, виявлених у приміщенні, їх походження, кількість, тара, у якій вони перебувають; якими спеціальними знаннями й навичками повинні володіти особи, які використовували устаткування, інструменти й матеріали, що перебувають у приміщенні.

б) інструменти й матеріали, які служать для ремонту вогнепальної зброї; відремонтовані або отримані для ремонту екземпляри вогнепальної зброї;

в) документи, які свідчать про операції по виготовленню або ремонту вогнепальної зброї, що містять інформацію про зв'язки виготовлювачів і інші дані, що мають значення для справи.

Усі виявлені й оглянуті при обшуку об'єкти після їх дослідження й

оцінки можуть фігурувати в справі як речові докази. Для отримання доказової інформації, яка міститься в них, вони можуть бути об'єктами експертних досліджень.

МЕТОД КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДІАГНОСТИ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Старушкевич Анатолій Володимирович
кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права Луцького інституту розвитку людини Відкритого Міжнародного університету «Україна»

Криміналістична діагностика як окрема криміналістична теорія існує відносно недавно. Початок її розробки можна віднести до 70-х років минулого століття. Основоположники цієї теорії визначали криміналістичну діагностику як вчення про закономірності розпізнавання криміналістичних об'єктів за їх ознаками. Введенню в криміналістичну науку понять «криміналістична діагностика» і «експертна криміналістична діагностика» передувало виділення теоретичних аспектів пізнавальної діяльності, яка не вирішує ідентифікаційних завдань і має самостійний напрям в науці (Корухов Ю. Г., 2001 р.).

На думку провідних дослідників зазначеної криміналістичної теорії, терміну «діагностика» властиві три значення : розпізнавання, розрізнення й визначення. Криміналістична діагностика акумулює всі ці значення й може бути визначена як окремий метод пізнання механізму злочину на основі його відображення на об'єктах матеріального світу (Бєлкін Р. С., 1977 р.).

Поділяючий такий підхід, стосовно розслідування злочинної діяльності в сфері економіки, зазначимо, що для того щоб розпізнавання стало можливим, необхідна побудова типових моделей таких злочинів. Використання в правоохоронній практиці типових моделей злочинної діяльності дозволить розрізняти (відрізняти) досліджувану конкретну ситуацію від тих, на підставі яких побудовані моделі. У свою чергу, кожна нова ситуація може служити підставою для розробки відповідної моделі, і в такий спосіб буде поповнюватися база даних про типові моделі злочинів у сфері економіки. Отже, побудова типових моделей злочинів у сфері економіки дозволить не тільки розпізнавати й розрізняти, але й визначати.

Розробці теоретичних основ побудови криміналістичних моделей злочинної діяльності у сфері економіки присвячені публікації Є. Ю. Андроннікової, Г. А. Густова, А. В. Дулова, М. К. Камінського, А. Ф. Лубіна, та ін.

Серед окремих завдань криміналістичної діагностики злочинної діяльності у сфері економіки зазначені автори визначають : а) встановлення приналежності досліджуваної моделі певного злочину до відповідної типової моделі; б) встановлення фаз або етапів, з яких складається процес злочинної діяльності в досліджуваній моделі; в) визначення складу криміналістично значимої інформації, у якій знаходять відображення дії по вчиненню злочину (документи, облікові регістри, звітність, договори й ін.); г) встановлення часових характеристик вчинення злочину (період який тривала злочинна діяльність, протягом якого вчинялися певні дії, послідовність дій спрямованих на досягнення злочинного результату, послідовність утворення ознак і слідів злочину; д) визначення організацій, задіяних у злочинній діяльності, складу злочинної групи, професійної підготовки її учасників і розподілу ролей між ними; є) ретроспективне дослідження причинно-наслідкових зв'язків у діях, з яких складався процес вчинення злочину; ж) прогнозування можливих наслідків, які могли наступати в результаті тих або інших дій кожного з учасників злочинної групи в процесі вчинення злочину; з) встановлення механізму, який використовувався, а також механізму злочинної діяльності в цілому; і) встановлення відповідності показань учасників процесу тому механізму злочинної діяльності, який визначено на підставі документальних даних; к) встановлення криміногенних факторів, які становлять причини й умови використання конкретної моделі економічного злочину.

Предметом криміналістичної діагностики злочинної діяльності у сфері економіки, є ознаки й сліди в економічній інформації, дій по вчиненню таких злочинів, причини й умови, які сприяли вчиненню злочину, що дають можливість визначення механізму злочину в цілому або окремих його фрагментів (Андроннікова Є. Ю., 2006 р.).

Практичне значення криміналістичної діагностики злочинної діяльності в сфері економіки полягає в одержанні відносно нетрудомістким шляхом, досить достовірної інформації про подію злочину, необхідну для аналізу слідчих ситуацій і побудови слідчих версій під час розкриття та розслідування злочинів аналізованого виду.

Процес криміналістичної діагностики злочинної діяльності в сфері економіки повинен включати такі основні етапи.

Перший етап — постановка питань, на які необхідно одержати відповідь у результаті діагностики.

Другий етап — визначення складу й обсягу криміналістично значимої інформації, як правило економічного характеру, необхідної для криміналістичної діагностики злочинної діяльності.

Третій етап — виявлення ознак і слідів злочинної діяльності за допомогою аналізу криміналістично значимої інформації й

криміналістичної оцінки результатів такого аналізу. На цьому етапі досліджується відповідність здійснених господарських і фінансових операцій типовим операціям або типовим моделям злочинної діяльності. Також визначається конкретний склад криміналістично значимої інформації, яка містить ознаки й сліди певного злочину.

Четвертий етап — визначення на основі криміналістично значимої інформації, яка містить ознаки й сліди злочинної діяльності, обставин, що входять до предмета доказування по кримінальних справах.

П'ятий етап — зіставлення отриманих у процесі криміналістичної діагностики результатів з даними, отриманими шляхом проведення слідчих (розшукових) дій на предмет виявлення невідповідностей.

Шостий етап — з'ясування причин невідповідностей, якщо вони будуть встановлені на п'ятому етапі.

По завершенні шести перерахованих етапів, результати криміналістичної діагностики злочинної діяльності в економічній сфері можуть бути застосовані для аналізу слідчих ситуацій і побудови слідчих версій, а також для встановлення причин і умов, які сприяли такій злочинній діяльності.

МЕТОД ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Старушкевич Анатолій Володимирович
кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права Луцького інституту розвитку людини Відкритого Міжнародного університету «Україна»

Розробці можливостей застосування методу економічного аналізу при виявленні злочинної діяльності спрямованої на розкрадання присвячені публікації В. А. Дубровіна та С. П. Голубятнікова (1981 р.), А. В. Лєтяніна (1995 р.), Н. В. Ковальової (2005 р.), Н. Г. Рогова (1976 р.), А. Т. Желтобрюха (1991 р.), Е. Г. Джакішева та К. Т. Нурмагамбетова (1990 р.).

На думку зазначених авторів метод економічного аналізу може застосовуватися з метою одержання доказової інформації в процесі досудового слідства і його оперативного супроводу. Прийоми, які складають цей метод повинні широко застосовуються в ході оперативно-розшукової діяльності при документуванні триваючої злочинної діяльності певних осіб і концентрації отриманої інформації в справах оперативного обліку.

Основною метою застосування методу економічного аналізу є виявлення й обробка інформації про діяльність певного підприємства для

виявлення змін кількісних і якісних показників господарської діяльності, викликаних непоясненими, з погляду нормальних виробничих процесів, діями, які з достатньою ймовірністю є наслідком злочинних дій.

Об'єктами методу економічного аналізу є система економічних показників, які відображають фінансово-господарську діяльність підприємства, а його предметом — закономірності, які характеризують вплив події злочину на результати цієї діяльності. Практичне значення використання методу економічного аналізу полягає в тому, що дослідження діючих закономірностей дає можливість побудувати комплекс класифікаційних ознак злочинів при їхньому відображенні в системах економічної інформації й розробити відповідні криміналістичні методики, використовувані для розпізнавання й оцінки таких ознак.

Без використання методу економічного аналізу не можна оцінити загальну діяльність підприємства, її окремі аспекти, у тому числі криміногенну ситуацію, виявити конкретні факти розкрадань. На цю оцінку впливає виявлення економічних невідповідностей, суперечливість окремих показників, які відобразилися в системі економічної інформації, і виявлення дій, які виходять за рамки нормальної фінансово-господарської діяльності підприємства. Метод економічного аналізу дозволяє дати виявленим відхиленням об'єктивну оцінку.

Взаємозв'язок показників фінансово-господарської діяльності обумовлений взаємодією виробничих процесів у діяльності підприємства. При вчиненні розкрадань, взаємозв'язок і обумовленість показників порушуються, при цьому економічні невідповідності будуть так чи інакше видимі, незважаючи на прагнення злочинців ретельно їх замаскувати (приховати).

На думку провідних дослідників методу економічного аналізу — він характеризується комплексом спеціальних прийомів, які можуть використовуватися як засоби попередження і своєчасного виявлення злочинів, оскільки дозволяють вловлювати зміни економічних показників, які викликаються, поряд з іншими причинами, подією злочину або виникненням умов, які сприяли йому. Одним із завдань використання методу економічного аналізу є побудова моделі виявлення ознак вчинення розкрадання за економічними показниками (В. А. Дубровин і С. П. Голуб'ятників, 1981 р.).

Крім цього метою використання методу економічного аналізу є виявлення криміналістичних невідповідностей економічних показників, які можуть свідчити про вчинення злочину. Попереднє дослідження облікових і звітних матеріалів, використання їх у процесі оперативно-розшукової діяльності є вкрай значимим під час прийняття рішень по кримінальній справі, організації й плануванні розслідування, висуванні слідчих версій (Летянін А. В., 1995 р.).

Окремі автори пропонують використовувати результати застосування методу економічного аналізу в якості доказів по кримінальній справі. Вони вказують на можливості даного методу по встановленню обставин, які підлягають доказуванню. На їх думку, метод економічного аналізу спрямований на одержання інформації про наявність ознак злочину, і пропонують користуватися типовою пошуковою методикою інформаційних слідів, пристосовуючи її до конкретної ситуації (Макарова І. Х., 1997 р.).

Інші автори наголошують, що метод економічного аналізу має насамперед пошуковий характер, і у зв'язку з його пошуковою спрямованістю він рекомендується для використання працівниками правоохоронних органів з метою виявлення ознак злочину, шляхом дослідження окремих виробничих процесів господарської діяльності. Метою методу економічного аналізу, застосовуваного при виявленні ознак розкрадань, на їх думку, є допомога у виявленні навмисного характеру розкрадання або «обґрунтування наявності наміру на вчинення розкрадання» (Ковальова Н. В., 2005 р.).

Погоджуємося з вищевказаними авторами в оцінці значення методу економічного аналізу, як інструменту одержання криміналістично значимої, на сам перед, орієнтуючої інформації, яка важлива при виявленні й розкритті злочину, висуванні й плануванні версій, і вважаємо, що застосування цього безсумнівно ефективного методу, при виявленні ознак розкрадань допоможе у вирішенні завдань спрямованих як на доказування обставин злочину, так і на встановлення проміжних (допоміжних) фактів його вчинення.

РЕГИСТРАЦИЯ ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ НА НАСЛЕДСТВЕННОЕ ИМУЩЕСТВО НЕ ПРИНЯТОЕ В ЭКСПЛУАТАЦИЮ

Шейко Вольга Васильевна
кандидат юридических наук, старший преподаватель кафедры «Административного права» Донецкого государственного университета управления

В соответствии со ст. 1216 ГК Украины, наследованием является переход прав и обязанностей от умершего физического лица (наследодателя) к другим лицам (наследникам). При различных жизненных обстоятельствах и возникших имущественных спорах при получении наследства, граждане обращаются в суд за защитой своего нарушенного права. Решением суда признается право собственности на наследуемое имущество полностью или в долях.

Государственную регистрацию прав на недвижимое имущество, на сегодняшний день, на основании делегированных полномочий, осуществляют бюро технической инвентаризации (БТИ) на основании «Временного положения о порядке государственной регистрации прав собственности на недвижимое имущество» 28.01.2003 года №615. Согласно этому положению государственная регистрация прав проводится после технической инвентаризации объекта, права относительно которых будет проводиться государственная регистрация.

Однако, при проведении технической инвентаризации, часто выявляют перестройки и переоборудования объектов недвижимого имущества. Данные обстоятельства, при этом, не являлись предметом рассмотрения в суде, при признании права собственности на объекты недвижимого имущества. Т.е. при проведении технической инвентаризации, которая предшествует государственной регистрации, в технической документации ставится отметка: «Самовольно возведен».

Применяя аналогию закона, обращаю внимание на следующее: Статьей 29 Закона Украины «Об аренде земли» предусмотрено, что осуществление строительных работ на объектах градостроения без разрешения на выполнение строительных работ либо его перерегистрации, а также осуществление не указанных в разрешении строительных работ считается самовольным строительством и влечет за собой ответственность согласно законодательства. Перестройка и переоборудование в квартире, осуществленная без должного на то

разрешения так же отнесена к самовольному строительству. О факте того, что в квартире при жизни наследодателя была осуществлена перестройка и переоборудование свидетельствует техническая документация, а именно технический паспорт, где указано, что переоборудование является самовольным. Однако, зачастую суды считают данные обстоятельства таковыми, что не влекут за собой юридических последствий для регистрации права собственности, что не основано на законе. Согласно положениям статьи 331 Гражданского кодекса Украины право собственности на вновь созданное недвижимое имущество: жилые дома, строения, сооружения возникает с момента завершения строительства, создания имущества. Если договором или законом предусмотрено введение недвижимого имущества в эксплуатацию либо право собственности на недвижимое имущество подлежит государственно регистрации, то право собственности возникает с момента его введения в эксплуатацию, либо его государственной регистрации.

Согласно ч. 3 ст. 50 Кодекса административного судопроизводства Украины ответчиком в административных делах является субъект властных полномочий, если иное не установлено данным Кодексом. Регистрацию прав на недвижимое имущество, согласно п. 1.3. «Временного положения о порядке государственной регистрации прав собственности на недвижимое имущество», утвержденного Приказом Министерства юстиции Украины от 28.01.2003 года №615, выполняют предприятия БТИ. Поэтому, БТИ в данной части являются субъектов административного судопроизводства согласно п.7 ст. 3 КАС Украины.

Соответственно, при обжаловании регистрации или отказа в осуществлении таковой, административные суды основывают свои выводы на том, что в порядке наследования было признано право собственности на объекты недвижимого имущества судом общей юрисдикции. Однако, при рассмотрении судами общей юрисдикции данной категории дел, суд не проверяет наличие или отсутствие перестройки и переоборудования недвижимого имущества, составляющего наследственную массу, а также, наличие у него разрешительной документации на строительство объектов, введения их в эксплуатацию. Понятие самовольного строительства, а также правовые основания и условия признания права собственности на самовольно построенное недвижимое имущество указаны в статье 376 Гражданского Кодекса Украины, из которой можно сделать вывод, что **лицо, которое осуществило или осуществляет самовольное строительство недвижимого имущества, не приобретает права собственности на него.** Таким образом, суть самовольного строительства обусловливает презумпцию невозможности возникновения права собственности на неправомерно построенный объект. Приведенные данные

свидетельствуют о том, что суды не предпринимают мер для всестороннего, полного и объективного рассмотрения дела, а поэтому решения принимаются в соответствии с не полностью выясненными обстоятельствами дела, которые имеют существенное значение для правильного разрешения спора.

В ряде случаев суды лишь разъясняют в своих решениях, что истец и третье лицо обязаны такое самовольное строительство ввести в эксплуатацию, но ошибочно приходят к мнению, что отсутствие ввода в эксплуатацию никоем образом не отражается на правах и обязанностях БТИ - ответчика по делу. Однако, Закон Украины «О государственной регистрации вещественных прав на недвижимое имущество и их обременений» устанавливает Порядок проведения государственной регистрации прав и их обременений. П.4 вышеуказанного закона предусмотрено: «Государственной регистрации подлежат исключительно заявленные права при условии их соответствии законодательству и поданным документам». Заявленные права на собственность не соответствуют документации, находящейся в КП БТИ и не соответствуют записи в Едином государственном реестре прав собственности на недвижимое имущество, что исключает возможность регистрации такого права, однако БТИ регистрируют таковое, ссылаясь на тот факт, что Решение суда вступило в силу, и регистратор не вправе отказать в регистрации на данном основании. На ком же лежит обязанность ввода в эксплуатацию, почему регистрируется право, на основании какого нормативного акта: все вышеперечисленное остается вопросом, ответ на который – пробел в праве.

П.3 гласит: «Документы, которые устанавливают возникновение, переход, прекращение прав на недвижимое имущество и подаются для государственной регистрации прав, должны соответствовать требованиям, установленными этим Законом и другими нормативно-правовыми актами». Кроме того, данные положения закреплены и в п. 2.9. Временного Положения о порядке государственной регистрации права собственности и других вещественных прав на недвижимое имущество. Однако, подаваемые для регистрации документы не соответствуют статье 331 Гражданского кодекса Украины. Суды не принимают это во внимание, считая действия БТИ соответствующими закону.

Существует и иное мнение, что в подобных случаях регистратор должен поступить в соответствии с п.3.8. Положения: Регистратор БТИ отказывает в проведении государственной регистрации прав, если: «Государственной регистрации подлежат исключительно заявленные права при условии их соответствия законодательству и поданным документам». В случае отказа, действия регистратора так же обжалуются и, на сегодняшний день, юридическая практика не пришла к единому

мнению о правомерности регистрации права собственности на наследственное имущество не принятое в эксплуатацию.

Литература:

1. Гражданский Кодекс Украины от 16.01.2003 года №435-IV/ http://iportal.rada.gov.ua/;
2. Временное Положение «О порядке государственной регистрации права собственности и других вещных прав на недвижимое имущество» от 07.02.2002 года № 7/5/ http://iportal.rada.gov.ua/;
3. Закон Украины «О государственной регистрации вещных прав на недвижимое имущество и их обременении» от 01.07.2004 года №1951-IV/ http://iportal.rada.gov.ua/;
4. Кодекс административного судопроизводства Украины от 06.07.2005 года №2747-IV/ http://iportal.rada.gov.ua/ ;
5. Закон Украины «Об аренде земли» от 06.10.1998 года №161-XIV/ http://iportal.rada.gov.ua/.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПОРУШЕНЬ МИТНИХ ПРАВИЛ ЗА НОВИМ МИТНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Кравець Марина Олександрівна
асистент кафедри цивільного та господарського права Державного вищого навчального закладу «Національний гірничий університет»

Діючий Митний кодекс України визначає 18 юридичних складів порушень митних правил, які містяться у главі 68 зазначеного нормативного акту. Законодавець не ставив за мету виокремлення окремих глав Митного кодексу (як наприклад, в КУпАП), які б містили однорідні порушення митних правил, а лише об’єднав їх, визначивши за родовою ознакою всі ті, що посягають на суспільні відносини, що врегульовані нормами митного законодавства. Проте, аналіз цих статей дозволяє зробити висновок про те, що ми можемо сформувати самостійні групи правопорушень, застосовуючи різноманітні критерії їх класифікації.

Порушенням митних правил визнається, відповідно до статті 458 Митного кодексу України, **адміністративне правопорушення**, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений Митним кодексом України та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з

товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи Митним кодексом України чи іншими законами України і за які Митним кодексом передбачена адміністративна відповідальність [1].

Для подальшого дослідження проблематики окремих видів порушень митних правил потрібно приділити увагу їх класифікації та в залежності від обраного критерію можна виокремити значну кількість видів порушень митних правил.

Класифікація порушень митних правил у відповідності до тих чи інших класифікаційних ознак має не тільки теоретичне, а й суто практичне значення. Угрупування порушень митних правил має суттєве значення для правозастосовчої діяльності митних органів, оскільки дозволяє, з одного боку, виявити певні якісні особливості кожного конкретного складу порушення митних правил і в той же час, з іншого боку, уникнути односторонньої його інтерпретації [2; с.207].

Класифікація порушень митних правил *за об'єктом посягання* є найбільш поширеною. Окремі науковці відповідно до цього критерію розрізняють чотири об'єкти посягання на суспільні відносини у сфері митної діяльності і, відповідно, чотири групи порушень митних правил, а саме — порушення, пов'язані з:

—порядком здійснення митного контролю (статті 468, 471, 475 Митного кодексу України тощо);

—порядком здійснення митного оформлення (статті 469, 472 Митного кодексу України тощо);

— порядком переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів (статті 473, 482, 483 Митного кодексу України тощо);

— порядком сплати митних платежів (статті 485 Митного кодексу України).

Треба зазначити, що ця класифікація, як і інші, має досить умовний характер, адже об'єктом посягання правопорушення може бути як порядок митного контролю, так і порядок митного оформлення. Наприклад, стаття 482 МКУ «Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем», де діяння одночасно посягає і на встановлений порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, і на порядок митного контролю, оскільки одним із способів незаконного переміщення є переміщення поза митним контролем.

Крім того, незважаючи на те, що у визначенні «порушення митних правил», що міститься у ст. 458 МКУ, законодавець не визначив, що об’єктом посягання виступає порядок сплати митних платежів, проте

одним із завдань митної служби України згідно ст.544 МКУ є забезпечення справляння митних платежів, контроль правильності обчислення, своєчасності та повноти їх сплати, застосування заходів щодо їх примусового стягнення у межах повноважень, визначених цим кодексом, Податковим кодексом України, іншими актами законодавства України та ст.485 МКУ є достатньо поширеною в правозастосовній діяльності правоохоронного напрямку митних органів.

Найбільш загальною класифікацією порушень митних правил є їх класифікація за ступенем завданої шкоди. У відповідності до цього критерію усі види складів порушень митних правил умовно можна поділити на:

– *незначні* – порушення, що не завдають матеріальної шкоди державі;

– *суттєві* – порушення, що завдають матеріальної шкоди державі, за умови їх вчинення з необережності;

– *грубі* – порушення, скоєння яких нанесло реальну шкоду економічним інтересам держави, які, як правило, мають на меті отримання вигоди для осіб, що їх вчинили і мають форму умислу [2; с.207].

Також порушення митних правил можуть бути класифіковані з урахуванням ознак об'єктивної сторони. Відповідно *до форми вчинення* протиправного діяння розрізняють правопорушення, що вчиняються шляхом:

—здійснення тих чи інших дій (статті 468, 476, 485 МКУ);

— утримання від виконання тих чи інших дій, тобто бездіяльністю (статті 470, 472, 475 МКУ).

Залежно *від наявності шкідливих наслідків* виділяють:

—порушення митних правил з формальним складом;

—порушення митних правил з матеріальним складом (наприклад, стаття 485 Митного кодексу України).

Класифікувати порушення митних правил можна і *за характером шкідливих наслідків* вчиненого діяння. За цим критерієм можна виокремлювати порушення митних правил, протиправний результат яких має:

— матеріальний характер (статті 472, 483 МКУ);

— нематеріальний характер (статті 468, 474 МКУ).

В діючому Митному кодексі законодавець визначив два види суб’єктів порушень митних правил: загальний та спеціальний, однак жодна із санкцій цих статей не диференціює окремі види покарання для громадян та посадових осіб підприємств, тому виходячи із змісту диспозиції статей в залежності *від суб'єктів* порушення митних правил вони можуть бути поділені на:

— порушення, суб'єктами яких можуть бути будь-які фізичні особи (статті 471, 481, 484 МКУ);

— порушення, суб'єктами яких можуть бути тільки спеціальні суб'єкти — посадові особи підприємств (стаття 478, 479 МКУ).

Також необхідно поділяти порушення митних правил на триваючі (наприклад, ст.481) та нетриваючі (ст.468).

Число ступенів поділу, подрібненість обсягів виділених у наведеній класифікації порушень митних правил, врешті-решт, залежить від мети дослідження. Звичайно, дана класифікація не претендує на повноту, і може бути продовжена, але видається, що в плані постановки питання про визначення видових характеристик окремих порушень митних правил є достатньою для подальших наукових розробок.

Література:

1. Митний кодекс України // Голос України. - 2012.- №73-74.
2. Митне право України / За заг. ред. В.В. Ченцова / В.В. Ченцов. – К.: Істина, 2007.– 282 с.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЯК ВИДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ ІЗ СУМІЖНИМИ ПРАВОВИМИ ПОНЯТТЯМИ

Куразов Юсуп Хамзатович
Запорізький національний університет

В умовах докорінного оновлення положень вітчизняного адміністративно-деліктного законодавства, в т.ч. й стосовно системи адміністративних стягнень, актуальності набуває поглиблений аналіз потенціалу кожного із останніх, серед яких чільне місце посідає попередження. Слід зазначити, що традиційно ресурс попередження як виду адміністративного стягнення недооцінюється, хоча в умовах посилення профілактичної та превентивної складових державної політики у протидії адміністративним правопорушенням. Фрагментарність врегулювання засад використання потенціалу попередження, його недостатній доктринальний аналіз, багато у чому, зумовлюють і його помилковість ототожнення з іншими правовими поняттями, із суміжними поняттями, що є істотною прогалиною і доктрини і законодавства, яку доцільно відновити, враховуючи самодостатній комплексний ресурс попередження як виду адміністративного стягнення.

Попередження є реакцією на вчинення адміністративного проступку завдяки чому відрізняється від суміжних правових діянь, про що неодноразово зазначалося у наукових, навчальних джерелах. Так, наприклад, цілком слушно зазначається відмінність попередження як

адміністративного стягнення від заходу адміністративного запобігання, заходу адміністративного припинення. В.К. Колпаков вважає за доцільне відмежувати попередження як вид адміністративного стягнення від заходу адміністративного припинення, сутністю якого є роз'яснення порушнику протиправного характеру його дій, вимагання їх припинення, усунення допущених порушень й застереження щодо можливостей вжиття суворіших примусових заходів [1, С. 99]. Воно застосовується щодо протиправної поведінки, яка ще не закінчилася, з метою її припинення [1, С. 100]. А.Т. Комзюк розмежує вищезазначені заходи й зазначає, що «головна відмінність полягає у тому, що попередження як адміністративне стягнення є заходом адміністративної відповідальності, а запобіжні припиняючи заходи – ні» [2, С. 231]. Д.М. Бахрах формулює слушно пропонує задля усунення термінологічної плутанини, помилкового ототожнення вищезазначених заходів для позначення заходу попереджувального, припиняючого змісту терміну «пересторога», отже замість терміну «попередження» запровадити використання терміну «пересторога» [3, С. 41]. С.В. Ващенко, В.Г. Поліщук додатково відокремлюють попередження як вид адміністративного стягнення від усного зауваження, оскільки останнє: є заходом державного й громадського осуду, виноситься в усній формі, застосовується на розсуд особи, яка виявила правопорушника, застосовується за незначні порушення законодавства, є заходом громадського впливу, який звільняє особу від адміністративної відповідальності [4, С. 62]. У ст. 22 КпАП України передбачено можливість звільнення особи від адміністративної відповідальності й застосування усного зауваження у разі вчинення особою малозначного правопорушення. Усне зауваження може бути реакцією на вчинення малозначного проступку за умови упевненості у тому, що правопорушник усвідомив протиправність свого діяння і є підстави вважати, що він не буде припускатися таких дій у майбутньому [5, С. 62]. Уважний аналіз ст. 22 КпАП України дозволяє стверджувати, що вона містить чимало оцінних понять (зокрема щодо того ж таке «малозначне правопорушення»), а також містить вказівку на дискреційні повноваження уповноваженого юрисдикційного органу (особи), що дозволяє останньому самостійно вирішувати питання щодо можливості (а не обов'язковості) обрання усного зауваження. У цьому ж аспекті цікаво виглядає позиція Д.М. Лук'янця про те, що, завдяки інформативному характеру, відсутності жодних майнових чи особистих обмежень попередження «навряд чи можна вважати саме стягненням, а відтак і застосовувати його як стягнення» [6, С. 248]. Вчений-адміністративіст пропонує замінити письмовим попередженням усне зауваження, яке орган,уповноважений вирішувати справу, може винести при звільненні порушника від адміністративної відповідальності за умов малозначності

вчиненого адміністративного правопорушення відповідно до ст. 22 КпАП України [6, С. 248]. Питання співвідношення попередження з усним зауваженням або іншою формою усного осуду (засудження, осудження) є доволі цікавим, тим більше, якщо взяти до уваги історичні аспекти формування системи адміністративних стягнень і їх доктринальні дослідження у різні періоди. Так, наприклад, О.М. Якуба, аналізуючи адміністративні стягнення у 1975 році зосереджує увагу і на попередженні і на громадському осуді – публічному виразі правомочним колегіальним органом осуду особи, яка винна у вчинення адміністративного проступку. При цьому вона додає, що застосування попередження в адміністративній практиці до 1959 року було досить фрагментарним, лише з прийняттям постанови ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР від 02.03.1959 року «Про участь трудящих в охороні громадського порядку у країні» істотно зросла роль попереджувальних, профілактичних заходів у боротьбі з різними правопорушеннями [7, С. 169-170]. Порівнюючи запропоновані О.М. Якубою визначення вищезазначених стягнень, можна стверджувати, що вони мають моральний характер, при цьому за характером впливу громадський осуд є більш суворим, тоді як попередження застосовується за умови наявності обставин, що пом'якшують відповідальність, має письмову форму фіксування [7, С. 169].

Додатково можна також навести позицію з цього питання і Л.В. Коваля, а саме: виокремлюючи громадську догану, додатково подається його відмінність від попередження – «воно є більш суворим заходом адміністративної відповідальності, ніж попередження. Це підтверджується і тим, що в системі стягнень, які застосовуються адміністративними комісіями при виконкомах і товариськими судами, громадська догана займає друге місце» [8, С. 72]. Безперечно, Л.В. Коваль аналізує діючу у 70-х роках XX століття систему адміністративних стягнень серед яких була і громадська догана. Він намагається виокремити і її особливі риси, завдяки наявності яких вона і відрізняється від попередження – «вона застосовується не в порядку одноособового розпорядження, а колегіальним органом за участю представників громадськості. Крім того, що громадська догана може бути юридично оформлена постановою, законодавець передбачає усне винесення догани або через пресу» [8, С. 72-73]. Хоча і вживається термін «громадська догана», однак цілком зрозуміло, що і у роботі О.М. Якуби, і у роботі Л.В. Коваля мова йде про один і той же захід. Хоча на сьогоднішній день такого стягнення і немає, однак, його варто у будь-якому разі відмежувати від попередження і не тільки за назвою, а й за властивостями. Хоча у вітчизняній та російській адміністративно-правовій науці з цього питання зустрічаються й інші точки зору. Так, наприклад, А.Б. Агапов, аналізуючи ґенезу російського законодавства про адміністративну відповідальність, із посиланнями на

праці В.В. Івановського зазначає, що у законодавстві, щоправда XX століття, публічна догана існувала і вона розглядається як захід, тотожній сучасному попередженню [9, С. 78]. Щоправда, жодних пояснень такої позиції, як, до речі, й аналізу потенціалу заходу не надається. В.К.Колпаков у навчальному посібнику «Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право)», аналізуючи становлення і розвиток законодавства про адміністративну відповідальність, констатує певні пріоритети нормативного процесу у відповідні сфері відносин, в т.ч. й поширення адміністративного порядку на застосування санкцій кримінального законодавства, певну модифікацію системи заходів державно-правового впливу за вчинення правопорушень і серед таких заходів він виділяє громадський осуд і не згадує взагалі попередження [1, С. 86]. Незважаючи на те, яку саме назву можна обрати для визначення заходу громадського осуду, впливу, за суб'єктом застосування він буде відрізнятися від адміністративних стягнень, застосовувати які уповноважені, згідно з положеннями чинного законодавства, державні органи (посадові особи) – надають оцінку від імені держави поведінці особи, обирають від імені держави різновид адміністративного стягнення. Попередження як вид адміністративного стягнення слід відмежовувати і від попередження як заходу виховного впливу, що застосовується також за вчинення адміністративних правопорушень, однак щодо неповнолітніх осіб у віці від 16 до 18 років (ст. 24-1 КпАП України). У науково-практичному коментарі до КпАП України за загальною редакцією А.С. Васильєва, О.І. Миколенко, до ст. 24-1 КпАП України зазначено, що попередження – це більш суворий захід виховного характеру, у порівнянні із зобов'язанням публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого, який полягає в усному оголошенні органом адміністративної юрисдикції офіційного, від імені держави, осуду і засудження неповнолітнього правопорушника та його поведінки, що знайшла вираз у вчиненні адміністративного проступку, що не представляє істотної шкоди [5, С. 68]. Такі ж положення є характерними і для наукових та навчальних джерел [10, С. 248]. Порівняльно-правовий аналіз вищезазначених двох різновидів попередження дозволяє виділити чимало спільних рис, однак і відмінності – суб'єкт, щодо якого здійснюється застосування (для заходу впливу, що застосовується до неповнолітніх, він є спеціальним (у віці від 16 до 18 років), про що зазначено вже у самій назві заходу і у статті, що передбачає їх існування), форма зовнішньої фіксації. Якщо попередження як захід адміністративної відповідальності, різновид адміністративного стягнення застосовується у письмовій формі, а в деяких інших випадках, передбачених законом, іншим способом (при превалюванні письмової форми), захід впливу до неповнолітніх – в усній формі. Стосовно форми

фіксації попередження як адміністративного стягнення спостерігається нормативне визначення та єдність поглядів вчених у правовій доктрині. Так, наприклад, С.В. Ващенко та В.Г. Поліщук прямо зазначають, що, якщо, попередження оформлюється усно, це не є адміністративним стягненням [4, С. 61]. Отже, на відміну від інших понять, попередження має цілий комплекс своєрідних ознак, які у сукупності й формують його статус, обумовлюють самостійність у системі заходів державно-правового примусу.

Література:

1. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: монографія / В.К. Колпаков.– К.: Юрінком Інтер, 2004.– 528с.
2. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: монографія / за заг. ред. О.М. Бандурки . –Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.
3. Бахрах Д.Н. Административная ответственность: учебн. пособие / Д.Н. Бахрах. – М.: ООО «Юриспруденция», 1999. –122 с.
4. Ващенко С.В., Поліщук В.Г. Адміністративна відповідальність: навч. посібн./ С.В. Ващенко, В.Г. Поліщук. –Запоріжжя: Юрид. ін.-т МВС України, 2001.– 142с.
5. Кодекс Украины об административных правонарушениях: Научно-практический комментарий. Изд. 6-е, дополн. и перераб. // А.С. Васильов, Е.В. Додин, О.П. Подцерковный и др./ Под общ.ред. А.С. Васильева, А.И. Миколенка.– Х.: ООО «Одиссей», 2008.– 1024с.
6. Лук'янець Д.М. Адміністративно-деліктні відносини в Україні: теорія та практика правового регулювання: монографія / Д.М. Лук'янець. –- Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 367с.
7. Якуба О.М. Советское административное право (Общая часть): підручн. / О.М. Якуба.– Х.: «Вища школа», 1975. – 232с.
8. Коваль Л.В. Відповідальність за адміністративні правопорушення: монографія / Л.В. Коваль. – К.: «Вища школа», 1975. – 158 с.
9. Агапов А.Б. Административная ответственность: учебник / А.Б. Агапов.– М.: «Статут», 2000. – 251 с.
10. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч.посібн. / С.Г. Стеценко.– К.: Атіка, 2009. – 640 с.

ЩОДО ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ СУДОВИХ ЮРИСДИКЦІЙ

Марченко Олена Олександрівна
кандидат юридичних наук, асистент кафедри адміністративного права Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Однією з головних тенденцій розвитку законодавства в Україні щодо організаційних і правових засад у судовій сфері є розширення судового контролю за правомірністю і обґрунтованістю рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб. Значний позитивний вплив на цей процес має введення у дію Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [1], у ході реалізації положень якого виникає, як свідчить практика застосування, досить багато проблем практичного і теоретичного характеру. Насамперед ці проблеми пов'язані з визначенням юрисдикції судів щодо розгляду та вирішення публічно-правових спорів.

Обумовлено це тим, що приписи КАС України, якими визначається юрисдикція адміністративних судів, не дозволяють сформулювати загальне правило, згідно з яким повинно відбуватися її відмежування від юрисдикцій інших судів щодо розв'язання публічно-правових спорів. Відповідне процесуальне законодавство встановлює, що розв'язувати спори, у яких хоча б однією зі сторін є суб'єкт владних повноважень, можуть не лише адміністративні, а також загальні і господарські суди. А тому причетність таких суб'єктів до виникнення спору не може бути визначальним критерієм для розмежування судових юрисдикцій.

Розкриваючи юрисдикцію судів, у тому числі і з приводу розв'язання публічно-правових спорів, законодавець використовує різні прийоми юридичної техніки. Так, формулювання частини 2 статті 4 КАС України, згідно з якою юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, крім тих, щодо яких встановлено інший порядок судового вирішення, здійснено за допомогою абстрактного прийому.

У той же час при формулюванні положень статті 17 КАС України було вже використано казуїстичний прийом і згруповано спори, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів, за певними критеріями: 1) спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності; 2) спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби; 3) спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їх компетенції у сфері управління, у тому числі

делегованих повноважень; 4) спори, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів; 5) спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією та законами України; 6) спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму (ч.1). Частина 2 зазначеної статті також визначає перелік спорів, що не можуть розглядатися за правилами адміністративного судочинства.

Необхідно відзначити, що викладення нормативного матеріалу у такий спосіб не призвело до розв'язання проблеми розмежування компетенції судів загальної юрисдикції [2, с. 79]. Зрозуміло, що законодавець не взмозі скласти вичерпний перелік правових конфліктів, які можуть виникнути у зв'язку з діяльністю владних суб'єктів і мають бути віднесені до юрисдикції адміністративних судів. Зважаючи на це, одним із шляхів вирішення вказаної проблеми, на погляд автора, може бути використання при викладенні норм про юрисдикцію узагальнюючих понять, якими мають охоплюватися родові ознаки певних спорів. Адже саме цей прийом відповідає високому рівню розвитку юридичної техніки й відіграє особливу роль в ситуаціях, коли вичерпний перелік конкретних явищ взагалі не може бути складений. Вбачається, що для вирішення означеної проблеми слід виходити не тільки з суб'єктного складу учасників спору і характеру спірних правовідносин, а також з наявності в діях сторін приватного чи публічного інтересу.

На завершення хотілося б зазначити і повністю підтримати позицію Конституційного Суду України з приводу того, що розмежування юрисдикційних повноважень між загальними і спеціалізованими судами повинно бути підпорядковано гарантіям права кожної людини на ефективний судовий захист, у тому числі у спорах з органами державної влади, і в жодному разі не допускати звуження його обсягу [3].

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.
2. Битяк Ю. П., Писаренко Н. Б. Законодавчі засади розмежування компетенції судів загальної юрисдикції // Актуальні проблеми застосування Цивільного процесуального Кодексу та Кодексу адміністративного судочинства України: Тези доповідей та наукових повідомлень учасників міжнародної науково-практичної конференції (25-26 січня 2007 р.) / За заг. ред. проф. В. В. Комарова. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007. – С.79.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції

України (конституційності) положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами» від 09.09.2010 р., № 19-рп/2010 // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. – № 5. – С. 25-35.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ ШЛЯХИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕТИЧНИХ НОРМ ДІЯЛЬНОСТІ ДРУКОВАНИХ ЗМІ УКРАЇНИ

Підварко Ольга Григорівна
Національний університет державної податкової служби України

Проблема вдосконалення етичних норм щодо друкованих засобів масової інформації є складною і суперечливою. Вона стосується усіх сфер суспільного життя, зокрема, інформаційної дійсності в державі.

Метою дослідження сучасного стану інформаційного законодавства щодо друкованих засобів масової інформації, є обґрунтування та необхідність вдосконалення системи відповідного правового регулювання та розробки практичних рекомендацій які б регулювали питання етичної діяльності засобів масової інформації щодо вдосконалення законодавства. Серед функцій, які виконують друковані засоби інформації, слід відзначити інформаційну, соціальну, утилітарну, розважальну, а також етичну.

Щоб проаналізувати стан етичного розвитку та рівень реалізації правил професійної етики журналістів у державі, яка дотримується демократичних принципів звернімося до аналізу інформаційного законодавства.

Слід зазначити, що з 1992 року, увело цілу низьку спеціальних законів стосовно різних галузей діяльності засобів масової комунікації, що складаються з Конституції України, Законів України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки” (№537 від 09.01.1997р.), “Про інформацію”(№2938 від 13.01.2011р.), “Про науково-технічну інформацію” (№ 2938 від 09.05.2011р.), “Про державну таємницю” (№ 5463 від 02.12.2012р.), “Про звернення громадян” (№ 5477від 29.11.2012р.), “Про доступ до судових рішень” (№ 4779 від 15.06.2012р.), "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні" (№2782від 16.11.1992р.), "Про телебачення і радіомовлення" (№ 3759 від 21.12.1993р.), "Про авторське право і суміжні права" (№3792 від 23.12.1993р.), "Про інформаційні агентства" (№74від 28.02.1995р.), "Про рекламу" (№270 від 03.07.1996р.), "Про державну таємницю" (№ 3855від 21.01.1994р.), Про внесення змін і доповнень до Пленуму Верховного

Суду України від 28 вересня 1990р. №7 «Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій" (№14 від 25.12.1996р.), Закон України "Про зв'язок" (№ 160 від 16.05.1995р.), Закон України "Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення" (№ 3759-XII від 21.12.1993р.), Закон України "Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів" (№540 від 23.09.1997р.) та інші, Укази Президента України: "Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні" (№ 928 від 31.07.2000р.), "Про Державний комітет інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України" (№559від 01.05.2011р.), "Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя" (№258 від 15.03.2002р.) та інші нормативно-правові акти загальновизнані норми і принципи міжнародного права й міжнародні договори України.

Як показує аналіз перерахованих законів щодо інформаційного права України, створено цілісну базу правничих норм щодо діяльності друкованих засобів масової інформації. Серед них морально-етичне висвітлення надає Закон України «Про захист суспільної моралі» (№ 1819 від 09.02.2010р.), який має відігравати значну роль у розвитку етичної складової інформаційного законодавства.

Перші спроби врегулювати на законодавчому рівні питання моралі українські парламентарі зробили ще 1996 року. Однак необхідної підтримки Закон України «Про захист суспільної моралі» (№1296 від 20.11.2003р.)отримав тільки в листопаді 2003 року.

Державний нагляд за додержанням вимог чинного законодавства у сфері захисту суспільної моралі в межах своєї компетенції здійснює Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі, яка діє відповідно до Закону України «Про захист суспільної моралі» (№ 1296 від 20.11.2003 р.) та Положення про Національну експертну комісію України з питань захисту суспільної моралі, затвердженого постановою Кабінету міністрів України (№1550 від 17.11. 2004 р.).

Однак, як свідчить практика, більшість норм Закону України «Про захист суспільної моралі» фактично не діють, оскільки є недосконалими та не охоплюють весь спектр продукції, що негативно впливає на суспільну мораль, зосереджуючись лише на продукції сексуального чи еротичного характеру.

Термінів, які вживаються у Законі України «Про захист суспільної моралі», недостатньо, наведені визначення неоднозначні чи взагалі невизначені. Крім того, Закон України “Про захист суспільної моралі”

містить положення, які не узгоджуються між собою та з іншими нормами чинного законодавства у сфері захисту суспільної моралі.

Тому ми вважаємо, що потрібні комплексні зміни до діючих законодавчих актів України з питань захисту суспільної моралі. А результатом цих змін стане перетворення сфери захисту суспільної моралі у надійний механізм захисту інформаційного простору України від продукції, що негативно впливає на суспільну свідомість. Оскільки інформаційний простір — сфера спільної професійної відповідальності як державних інституцій, так і представників ЗМІ, постає потреба об'єднання зусиль. Відповідна взаємодія має бути спрямована на утвердження належного стану моральності українського суспільства, що є пріоритетним завданням як засобів масової інформації, так і, зокрема, Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі.

Література:

1. Законодавство та практика засобів масової інформації. – К.: ЦВП, 1996.
2. Іванов В. Ф. Журналістська етика : підруч. для студ. ВНЗ / В. Ф. Іванов, В. Є. Сердюк. — К. : Вища школа, 2006. — 231с.
3. Кузнецова О. Д. Журналістська етика та етикет: основи теорії, методики, дослідження трансформації незалежних видань України, регулювання моральних порушень. – Л.: Світ, 1998.
4. Петрова Н., Ситцевой В. Правничі засади діяльності журналістів в Україні. – К.: IREX Про Медіа, 1999.

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО, ЄВРОПЕЙСЬКОГО І ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Руснак Леся Михайлівна
здобувачка кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» Інституту права та суспільних відносин

Актуальність проблеми охорони здоров'я зумовлена тим, що саме здоров'я є основою добробуту нації та важливим чинником якості й ефективності трудових ресурсів будь-якої держави.

Охорона здоров'я визнається одним із пріоритетних напрямів державної політики та одним із основних факторів національної безпеки країни. Зміст права на охорону здоров'я закріплено, перш за все, у

міжнародних актах, зокрема у статті 25 Загальної декларації прав людини – першого міжнародного документа, який, крім особистих та політичних прав особи, містить і норми, пов'язані із соціальними правами. У ній передбачено, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, медичне догляд і соціальне обслуговування, який необхідний для підтримки здоров'я і добробуту його самого, його сім'ї, на забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, настання старості або іншого випадку втрати коштів для існування з незалежними від нього обставин[1].

До рівня міжнародного договору, обов'язкового для виконання, віднесено положення про соціальні права, визначені у ст.12 Міжнародного положення про соціальні і культурні права, якою встановлено, що держави, які беруть участь у Пакті, визнають право кожної людини на найвищий рівень фізичного і психічного здоров'я. Для повної реалізації цього права держава має здійснювати заходи, необхідні: для забезпечення скорочення мертвонароджуваності і поліпшення всіх аспектів гігієни навколишнього середовища і гігієни праці в промисловості; попередження і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьби з ними; створення умов, які забезпечували б усім медичну допомогу і медичний догляд у разі хвороби.

Важливе значення для розвитку права на охорону здоров'я має прийнята Генеральною Асамблеєю ООН Декларація соціального прогресу та розвитку, у частині І якої зазначено, що уряд має відігравати провідну роль і нести відповідальність за забезпечення соціального прогресу і добробуту народу, планування заходів соціального розвитку і проведення відповідних змін у соціальній структурі. Декларацією передбачено, що право на охорону здоров'я реалізується через досягнення найвищого рівня здоров'я населення і забезпечення по можливості безоплатної охорони здоров'я населення. У частині ІІІ цієї Декларації передбачено надання безоплатного медичного обслуговування всьому населенню та забезпечення загальної доступності профілактичних і лікувальних закладів, медичних послуг. Її норми також містять інші положення щодо соціального забезпечення громадян та захисту їх прав. Ця декларація є деякою мірою програмою дій у сфері соціальної політики, найважливішим елементом якої визначено реалізацію права на охорону здоров'я та медичну допомогу[1].

Право на охорону здоров'я та медичну допомогу закріплено у Декларації прав дитини, Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Декларації про права інвалідів.

У Статуті (Конституції) Всесвітньої організації охорони здоров'я проголошено, що володіння найвищим, який може бути досягнуто, рівнем

здоров'я є одним з основних прав кожної людини; поліпшення здоров'я людей – кінцева мета соціального й економічного розвитку держави.

Одне з найважливіших місць серед документів Всесвітньої організації охорони здоров'я, основною ідеєю якої є проголошення державної політики досягнення здоров'я для всіх у двадцять першому столітті. Хоча вона й не має обов'язкового характеру, але її принципи є базовими при розробці відповідних заходів з удосконалення законодавства у сфері охорони здоров'я на міжнародному та національному рівнях.

Право на охорону здоров'я також закріплено і у нормативно-правових актах європейського рівня, зокрема, у ст. 11 Конвенції держав-членів Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод, у якій ідеться про зобов'язання вживати Сторонами відповідальних заходів з метою усунення причин слабкого здоров'я; забезпечення діяльності консультативно-просвітницьких служб і підвищення особистої відповідальності за стан здоров'я; запобігання епідемічним, ендемічним, іншим захворюванням, нещасним випадкам.

Вимогам Хартії основних прав Європейського Союзу, передбачено, що кожна людина має право на доступ до системи профілактичних заходів у сфері охорони здоров'я і право користуватися медичною допомогою згідно з умовами, встановленими національним законодавством і практикою. При розробці і реалізації усіх напрямів державної політики й усіх дій Союзу забезпечується підтримка високих стандартів захисту людського здоров'я. Соціальний аспект права на охорону здоров'я задекларовано у Рекомендації стосовно покращення розподілу медичної допомоги у лікарнях та поза лікарнями. У ньому йдеться про забезпечення доступності для всього населення повного набору ефективних служб охорони здоров'я й благодійної допомоги[2].

У Європейській соціальній хартії проголошено, що кожна людина має право користуватися будь-якими заходами для досягнення найкращого стану здоров'я; кожна малозабезпечена особа має право на соціальну та медичну допомогу. Хартією окреслено конкретні заходи, які необхідно здійснювати урядам держав з метою реалізації даних прав, зокрема вони зобов'язані усувати причини слабкого здоров'я, запобігати епідемічним, ендемічним, іншим захворюванням та нещасним випадкам[3]. Право на охорону здоров'я у даній Хартії пов'язане з нормами, які передбачають право на справедливі, безпечні та здорові умови праці; право на захист дітей та підлітків від фізичних і моральних ризиків; право на захист працюючих жінок у випадку материнства; право на соціальне забезпечення; соціальну та медичну допомогу. Радою Європи також було прийнято документи, присвячені реалізації індивідуальних аспектів права на охорону здоров'я (про повагу до прав психічно хворих

осіб; стосовно Сніду і прав людини; стосовно політики реабілітації інвалідів; захисту медичної інформації про пацієнтів; біоетики).

Найбільш змістовним документом, який стосується забезпечення сучасних підходів до регулювання права на охорону здоров'я у Європейському регіоні, є Декларація про розвиток прав пацієнтів у Європі. У першій частині Декларації «Основи прав пацієнтів у Європі: загальні принципи» розмежовано громадські, соціальні й індивідуальні права. До соціальних віднесено ті, які суспільство зобов'язане забезпечити населенню через достатній рівень медичної допомоги, а індивідуальні – ті, що стосуються конкретних пацієнтів (невтручання в особисте життя, релігійні переконання). У частині «Права пацієнта» зазначено, що право на охорону здоров'я забезпечується застосуванням адекватних лікувально-профілактичних заходів та можливістю максимального підвищення рівня свого здоров'я[5].

Таким чином, право людини на охорону здоров'я є природним і невід'ємним правом кожного громадянина, яке належить до соціально-економічних прав. Найбільш повно у світовому масштабі воно врегульовано у документах Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих установ – Всесвітньої організації охорони здоров'я і Міжнародної організації праці, у Європейському регіоні – Ради Європи, Європейському Союзу, Європейського регіонального бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я.

З метою соціального захисту громадян у сфері охорони здоров'я протягом останніх років було сформовано відповідну законодавчу та нормативно-правову базу і в Україні[6, с.44]. Так, право на охорону здоров'я закріплено в Конституції, Основах законодавства України про охорону здоров'я – зведений, консолідований законодавчий акт, який комплексно охоплює найважливіші відносини галузі охорони здоров'я, виконує роль базового системоутворюючого законодавчого акта, на якому ґрунтується законодавство про охорону здоров'я; закони України « Про протидію поширення хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» від 12 грудня 1991р., «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994р., «Про лікарські засоби» від 4 квітня 1996р., «Про донорство крові та її компонентів» від 23 червня 1995р., «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15 лютого 1995р., «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001р., «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16 липня 1999р., «Про психіатричну допомогу» від 22 лютого 2000р., «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 квітня 2000р., «Про курорти» від 5 жовтня 2000р.,«Про боротьбу із захворюванням на

туберкульоз» від 5 липня 2001р., та ряд інших нормативних актів, що регулюють суспільні відносини у галузі охорони здоров'я[7].

Держава створює умови для ефективного та доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно, наявна мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвиткові лікувальних закладів усіх форм власності.

У цілому, аналіз українського законодавства, де йдеться про право на охорону здоров'я, дозволяє зробити висновок, що воно є сукупністю різних правових норм, які регулюють і соціальний (публічний), і особистий (приватний) аспекти його реалізації.

Отже, право на охорону здоров'я є об'єктом значної кількості законодавчих і нормативних актів не лише вітчизняного, але й міжнародного та європейського рівня, підтверджує значущість ролі соціальної функції держави у сфері охорони здоров'я і визнання всіма державами світу інтересу громадян у збереженні та зміцненні свого здоров'я. З погляду на необхідність удосконалення законодавства України у перспективі, з метою приведення його до норм міжнародних правових стандартів, якраз і потрібно прагнути переходу від публічного до змішаного типу системи охорони здоров'я, що спонукає до постановки актуального питання про види та регулювання механізмів її фінансування, але це питання є предметом окремого дослідження.

Література:

1. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948р. (Електронний ресурс).- Режим доступу:http://zakon.rada.gov.ua/=995-015;
2. Хартія основних прав Європейського Союзу (Електронний ресурс). – Режим доступу:http://zakon.rada.gov.ua/=994-524;
3. Європейська соціальна хартія (Електронний ресурс). – Режим доступу:http://zakon.rada.gov.ua/=994-300;
4. Декларація прав дитини (Електронний ресурс). – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/=10264815;
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Електронний ресурс). – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/=995-004;
6. Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. - № 30. с. 141. 2005. №2. – с.44;
7. Основи законодавства про охорону здоров'я (Електронний ресурс). – Режим доступу:http://zakon.rada.gov.ua /=2801-12.

ФАКТОРИ, ЯКІ ЗНИЖУЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МІЛІЦІЄЮ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ

Серкін Костянтин Юрійович
адвокат Чернігівської обласної колегії адвокатів

Сформульований на основі аналізу наукової літератури, правових документів і спостережень теоретичний висновок про численність і розмаїття явищ суспільної й індивідуальної практики, суспільної й індивідуальної свідомості, що обумовлюють ефективність адміністративно-правових засобів міліції, не міг бути "прямо" застосований до практичного дослідження і мав потребу в конкретизації й операціоналізації. Це означало, з одного боку, що необхідно було визначити коло конкретних явищ (факторів), що гіпотетично можуть впливати на ефективність розглянутих засобів, позначити ці явища мовою практичного спілкування для того, щоб забезпечити однакове розуміння їх всіма учасниками дослідження. З іншого боку, та обставина, що ступінь впливу різних явищ (факторів) на ефективність адміністративно-правових засобів свідомо повинна бути різною (у світі всі явища так чи інакше взаємозалежні і впливають одне на одне, тільки відрізняється ступінь детермінованості одних явищ іншими), необхідно було далі визначити коло явищ, що гіпотетично знаходяться в більш чіткому причинно-наслідковому зв'язку з цією ефективністю. Рішення обох задач припускає наявність певної наукової ерудиції та практичного досвіду [2].

Науковим розробкам щодо застосування міліцією заходів адміністративного примусу присвячені роботи таких фахівців, як А.Б.Авер’янов, О.Ф.Андрійко, О.М.Бандурка, Д.М.Бахрах, В.О.Глушков, Є.В.Додін, М.М.Дорогих, М.І.Єропкін, В.Ф.Захаров, В.К.Колпаков та ін.

Проаналізувавши літературу та іншу інформацію отриману у практичних працівників, у підсумку мажливо зробити наступну класифікацію зазначених факторів: недооцінка працівником міліції значення та сили закону; відсутність у співробітника міліції почуття захищеності від можливого оскарження його дій; недостатнє стимулювання активності працівника міліції по застосуванню адміністративно-правових засобів; непевність працівника міліції в принциповості і непідкупності посадових осіб, що беруть участь в адміністративному процесі; недостатня оснащеність працівника міліції спеціальними засобами; національні особливості правосвідомості співробітника міліції; апатія працівника міліції до служби в зв'язку з низьким грошовим утриманням або несвоєчасною його виплатою; непевність працівника міліції в достатності сил міліції і їхніх здібностей

протистояти груповим, масовим правопорушенням у випадку їх виникнення; відсутність у працівника міліції, його родини і близьких почуття захищеності від помсти з боку правопорушників; відсутність у співробітника міліції досвіду застосування адміністративно-правових засобів.

Основна гіпотеза, що піддавалася перевірці, полягала в тому, що недостатня активність і принциповість застосування міліцією адміністративно-правових засобів непов'язані з недосконалістю законодавства, а є прямим наслідком негативного впливу зазначених факторів [3]. Відзначені фундаментальні характеристики правосвідомості дозволяють виділити ряд факторів, від яких воно залежить найбільш очевидно і безпосередньо. До них належать: знання діючого права, його принципових вимог; оцінки діючого права; установки поведінки; політична свідомість; мораль;суспільна психологія; історичні традиції; спосіб життя.

Питання активності, повноти і принциповості застосування співробітниками міліції правових засобів у боротьбі з правопорушеннями не можна ні ставити, ні розглядати поза психологічним контекстом. Застосування правових засобів відбувається в рамках тріади: співробітник міліції – правовий засіб - правопорушник. Звідси і частота, і повнота, і принциповість реалізації правових засобів які неминуче залежать не тільки від досконалості, повноти й інших характеристик самих правових засобів, не тільки від бажання співробітника міліції, але і від багатьох інших факторів.

Таким чином, стримуючий вплив на активність і принциповість застосування співробітниками міліції адміністративно-правових засобів робить фактичною не неможливість оскарження цих дій, а непевність значної частини співробітників у тому, що за цими скаргами керівниками по службі, судом, прокуратурою будуть прийняті об'єктивні рішення.

Отже, ефективність застосування засобів адміністративного примусу працівниками міліції на сучасному етапі залежить від багатьох чинників. Зокрема, спілкування з практичними працівниками органів внутрішніх справ засвідчує, що в своїй діяльності вони остерігаються від рішучих заходів адміністративного впливу.

В результаті дослідження визначена класифікація факторів, які впливають на ефективність застосування засобів адміністративного примусу. Фактори, що знижують ефективність застосування міліцією адміністративно-правових засобів, кореняться не тільки у свідомості, психології її співробітників. Найчастіше вони мають і об'єктивне походження і, на нашу думку, полягають у фізичній відсутності або непридатності до застосування самих засобів. Ці фактори можна класифікувати наступним чином:

1. Апатія працівника міліції до служби в зв'язку з низьким грошовим утриманням і несвоєчасною його виплатою.
2. Недостатнє стимулювання активності працівника міліції по застосуванню адміністративно-правових засобів.
3. Недооцінка працівником міліції сили закону і відсутність у нього, членів його родини і близьких почуття захищеності від помсти з боку правопорушників.
4. Непевність працівника міліції в принциповості та непідкупності посадових осіб, що беруть участь в адміністративному процесі.

Викладене засвідчує, що питання активності, повноти і принциповості застосування співробітниками міліції правових засобів у боротьбі з правопорушеннями не можна ні ставити, ні розглядати поза психологічним контекстом. При цьому слід враховувати, що психологічні чинники застосування заходів адміністративного примусу обумовлюються правовими чинниками.

Слід також зазначити, що із-за відсутності єдиного наукового підходу та нормативного закріплення поняття адміністративного примусу в науці та в практичній діяльності використовуються різні підходи до ефективності застосування заходів адміністративного примусу.

Література:

1. Закон України “Про міліцію” від 20 грудня 1990 р. [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
2. Комзюк А.Т. Державно-владний аспект адміністративного примусу [Текст] // Вісник Академії правових наук України: Збірник наукових праць. – 2000. – № 4 (23). – С. 129.
3. Проект Концепції реформи адміністративного права України. – К., 2010. – 57 с.

ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ КОМІСІЇ ПО ТРУДОВИХ СПОРАХ

Андреєва Ірина Геннадіївна
студентка Чорноморського державного університету імені П. Могили

В наш час досить часто виникають ситуації, коли порушуються права, свободи, інтереси людини і громадянина, в тому числі це стосується прав у сфері трудових відносин. Норми ч.1 та ч. 2 ст. 55 Конституції України встановлюють, що права і свободи людини захищаються судом, ст. 124 передбачає, що правосуддя в Україні здійснюється тільки судами [1], отже, будь-який трудовий спір може бути вирішений шляхом звернення до суду. Але ст. 221 КЗпП встановлює, що трудові спори розглядаються комісіями по трудових спорах (КТС) та районними, районними у місті,міськими чи міськрайонноми судами [2]. Як бачимо,виникає певна суперечність норм Конституції та КЗпП. Актуальність цього питання також пояснюється тим, що практика свідчить, що люди більш звикли довіряти захист порушених прав суду, та прийняттям проекту Трудового кодексу України. Тому виникає питання про важливість та доречність існування КТС. Цьому питанню присвятили свої наукові дослідження такі науковці як В. Л. Костюк, В.І. Прокопенко, В.Г. Ротань, В.В. Лазор, І.М. Якушев, О.М. Ярошенко, І.В. Зуб та інші науковці.

Виникнення правосуб'єктності у КТС зумовлена двома основними умовами: по-перше, легалізаційною умовою – прийняттям загальними зборами (конференцією трудового колективу) підприємства рішення про створення КТС та обрання її членів, по-друге, організаційною умовою – забезпеченням організації діяльності КТС [3].Досліджуючи сутність першої умови необхідно звернути увагу на те, що КТС обирається загальними зборами трудового колективу, з числом працюючих не менше 15 осіб, які й обирають та визначають чисельність, склад та строк повноважень КТС. Другою умовою виникнення правосуб'єктності КТС є належна організація її діяльності. Така організація передбачає: обрання КТС зі свого складу голови, його заступника та секретаря КТС; організаційно технічне забезпечення КТС. Важливість цієї умови полягає в тому, що саме організаційно-технічне забезпечення діяльності КТС слугує умовами реалізації її повноваження на належному рівні.

Але найголовнішою характеристикою трудової правосуб'єктності КТС є саме той обсяг повноважень, яким наділений цей орган. Система повноважень КТС пов'язана із розглядом та вирішенням трудового спору між працівником та роботодавцем. КТС є уповноваженою розглядати будь-які трудові спори, за винятком тих, що розглядаються у

спеціальному порядку або віднесені до юрисдикції суду.З аналізуположень КЗпП можна виокремити такі головні повноваження КТС: розглянути трудовий спір: залучити в обов'язковому порядку до розгляду справи працівника, який подав заяву, представника роботодавця; залучити за бажанням працівника його представника; відкласти розгляд заяви у разі нез'явлення працівника; зняти заяву з розгляду при повторному нез'явленні працівника на засідання КТС без поважних причин; викликати осіб, пояснення яких є необхідними, тощо.

Вивчення повноважень КТС дає підстави вважати, що обсяг її прав досить широкий та достатній для правильного розгляду трудового спору по суті та прийняття вмотивованого рішення. Трудова правосуб'єктність реалізується шляхом прийняття рішень КТС, яке має обов'язкову юридичну силу і не потребує додаткового затвердження зі сторони інших органів.Але при цьому проект Трудового кодексу (ТК) вже обмежив коло повноважень, наприклад, право на оскарження рішення комісії по трудових спорах має лише працівник, коли за КЗпП має як працівник, так і власник або уповноважений ним орган

Як свідчить статистика перевірок, КТС створено лише на кожному другому підприємстві. Це свідчить про недостатню популярність звернень до такого органу, про недостатнє правове регулювання, через що виникає багато питань про створення КТС. Через що норми проекту Трудового кодексу (ТК) України дещо змінили правове становище КТС, зробивши спробу удосконалити це питання та змінити статус КТС.

По-перше, ст. 221 КЗпП визначає, що трудові спори розглядаються як комісіями, так і судом[2], а проект ТК в ст. 419 встановлює, що індивідуальні трудові спори вирішується судом, але за бажанням працівника він може звернутися за захистом своїх прав й до комісій по трудових спорах [4]. Тобто правове становище КТС за проектом ТК звужено та перенесено на другий план, що відповідає положенням Конституції України.

По-друге, у проекті ТК надається легальне визначення КТС у ст. 425: це орган, який може утворюватись в юридичній особі для вирішення індивідуальних трудових спорів шляхом пошуку взаємоприйнятих рішень і примирення сторін таких спорів [4], що відсутнє у чинному КЗпП.

Важливим є встановлення 2 тижнів як строку, протягом якого працівнику не вдалося врегулювати розбіжності в ході переговорів з роботодавцем, після якого працівник може звернутися до КТС. Закріплення конкретного строку дає можливість пришвидшити хід розгляду та вирішення спору, а отже й захист порушених прав та інтересів. Порядок розгляду комісією трудового спору залишилося без змін, окрім положення ст. 426 про те, що строк розгляду може бути збільшений до 15 днів у разі складності спору, а також закріплено можливість укласти мирову угоду протягом строку розгляду спору,яку затверджує комісія, тобто закріплено ще одну її правомочність [4].

По-четверте, норма ст. 427 проекту ТК встановила, що рішення КТС приймається за згодою всіх членів КТС, які беруть участь у її засіданні, але у разі незгоди хоча б одного з членів, воно вважається неприйнятим.Слід зауважити, що вперше в п.2 ст. 427 проекту ТК закріплено підставу для прийняття рішення: рішення комісії повинне ґрунтуватися на законі та на матеріалах справи, що виключає можливість прийняття неправомірного рішення та надає можливість перевірити його законність у разі оскарження [4].

Незважаючи на такі нововведення, все ж норми проекту ТК потребують вдосконалення, зокрема щодо надання права роботодавцю звертатися до КТС; визначення чіткого переліку спорів, що розглядатимуться у КТС; визначення чіткої процедури розгляду спору у КТС; встановлення обов'язку залучення до процедури розгляду спору та прийняття рішення спеціалістів, фахівців та експертів, якщо цього вимагає суть спору, та обов'язково юриста, для забезпечення дотримання всіх норм закону під час розгляду спору [5].

Отже, КТС на сучасному етапі є обов'язком первинним органом по розгляду трудових спорів, що виникають на підприємствах, установах, організаціях, за винятком спорів, що розглядаються судом та в особливому порядку. Виникнення трудової правосуб'єктності КТС пов'язується з наявністю 3 складових: легалізаційною умовою,організаційною умовою та системою повноважень КТС. Новели проекту Трудового кодексу України не вирішили усіх проблем та суперечностей чинного законодавства, залишилося багато суперечностей та неузгодженостей у правовому регулюванні КТС.

Література:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [електронний ресурс] / офіційний сайт ВРУ - http://zakon.rada.gov.ua (станом на 25.11.2012 року).
2. Кодекс законів про працю України . – Закон від 10 грудня 1971 року № 322 – VIII [електронний ресурс] / офіційний сайт ВРУ - http://zakon.rada.gov.ua (станом на 25.11.2011 року).
3. Костюк В.Л. Комісія по трудових спорах: проблеми трудової правосуб'єктності / В. Л. Костюк. - Судова влада. Науково – практичний юридичний журнал,2008. - №5 (29'). – С. 3 – 10.
4. Проект Трудового кодексу України. – Закон від 04.12.2007 № 3692 - VI [електронний ресурс] / офіційний сайт ВРУ - http://zakon.rada.gov.ua (остання редакція від 02.04.2012 року).
5. Костюк В. Л. Проблеми правового регулювання повноважень комісії по трудових спорах у проекті Трудового кодексу України / В. Л. Костюк. – Судова практика, 2009. - № 5(41'). – с. 13 – 17.

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА ПРАВОВОЇ СУТНОСТІ ПРАВА НА СТРАЙК

Бєдарєва Яна Олександрівна
студентка Чорноморського державного університету імені П. Могили

Право на страйк є невід'ємним, перш за все, конституційним правом громадянина. Закріплення такого права є важливою ознакою демократичної, правової та соціальної держави, адже виступає на захист прав та інтересів найманих працівників. Відповідно до законодавства, страйк є кінцевою стадією колективних трудових спорів і застосовується тоді, коли сторонам не вдалося іншим способом врегулювати розбіжності, які виникли. Незважаючи на велику роль страйку, на сьогодні повне та комплексне його дослідження саме у контексті трудового права не проводилося, тому залишається обумовлена практикою застосування необхідність систематизації досліджень науковців та відповідне внесення змін до трудового законодавства. Сутність права на страйк досліджувалося такими вченими, як Н. Болотіна, В. Погорілко, Н. Швець, М. Стадник, В. Лазор, І. Кісельов, Г. Чанишева.

Правове регулювання забезпечення права на страйк здійснюється перш за все Конституцією України: ст. 44 проголосила для всіх, хто працює, право на страйк для захисту своїх економічних та соціальних інтересів [1]. Порядок здійснення та реалізації цього права регламентується Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)». За ст. 17 цього закону, страйк визначається як тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків) підприємства, установи, організації (структурного підрозділу) з метою вирішення колективного трудового спору (конфлікту)[2].

Ще одним невирішеним питанням є з'ясування місця права на страйк у системі прав людини. М. Малишко, В. Венедиктов, Н. Болотіна, Г. Чанишева зазначають, що право на страйк належить до соціальних прав, як і права на відпочинок, на соціальний захист, житло, гідний життєвий рівень. Цікавим є підхід до класифікації цього виду прав у П. Рабіновича та М. Хавронюка, які право на страйк відносять до культурних прав [3]. На думку автора, право на страйк є комплексним правом, адже поєднує у собі соціальні (спрямоване на захист) та економічні права (на компенсацію шкоди, завдану роботодавцю невиконанням страйкуючими своїх трудових обов'язків).

У контексті дослідження слід звернути увагу на декілька моментів. По-перше, предмет страйку – страйки можуть виникати стосовно встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту; укладення та виконання колективного

договору; невиконання вимог законодавства про працю. По-друге, питання про суб'єкта страйку. Необхідно зазначити, що у літературі ведеться дискусія з приводу колективного характеру проведення страйку: деякі науковці розглядають право на страйк як окреме право особи, індивідуальне право працівника самостійно вирішувати питання про припинення виконання обов'язків, або ж як право спільно обстоювати однакові для всього колективу інтересів. Законодавчо це питання вирішено у Законі України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», відповідно до якого вимоги працівників, які вони висувають перед оголошенням страйку, вважаються чинними, якщо за них проголосувала більшість працівників або дві третини делегатів конференції [3]. Як ми бачимо, право на страйк має двоякий характер, адже при його реалізації виявляється індивідуальна воля суб'єктів на проведення страйку,а колективне право вже є результатом здійснення права окремих працівників у конкретних правовідносинах.

Отже, можна виділити основні ознаки страйку: тимчасовість і добровільність припинення роботи, колективний характер проведення, метою проведення є вирішення колективного трудового спору, учасниками є працівники, що обстоюють свої права, належить до соціально-економічних прав і має комплексний характер.

Встановлення у Конституції права на страйк є важливою гарантією прав працівників у процесі вирішення розбіжностей під час прийняття колективного договору та захисту соціально-економічних прав. На сьогодні спостерігається досить рідкі випадки реалізації цього права, що може пояснюватися не досконалою регламентацією процедури його проведення, прогалинами у праві, страху працівників бути звільненими або зазнавати дискримінації після участі у страйку. Зміни, як спробу удосконалити правове регулювання, у забезпеченні та проведенні страйку були внесені у проекті Трудового кодексу України (ТК), які мають суттєві відмінності від діючого законодавства. Звернемо увагу на головні з них.

По-перше, важливим нововведенням є закріплення у проекті ТК, окрім галузевого та територіального страйку, національний страйк (не визначаючи його поняття), що, на думку автора, дає можливість об'єднатися працівникам з однаковими вимогами не лише в межах одного чи кількох підприємств, наслідком чого є винесення їх проблем на всеукраїнський рівень, а отже, підвищення реальності захисту їх прав на рівні всієї країни.

По-друге, проект ТК у п. 5 ст. 372 вперше встановлює вимоги до змісту рішення про оголошення страйку: перелік розбіжностей між сторонами колективного трудового спору, що стало підставою для оголошення страйку; дата і час початку страйку; найменування органу (визначення особи), що здійснюватиме керівництво страйком і його склад; пропозиції щодо виконання мінімуму необхідних робіт [4], що підвищує

контроль за законністю проведення страйку та виключає можливість безпідставного визнання страйку незаконним.

По-третє, п. 2 ст. 373 проекту ТК встановлює перелік прав та обов'язків органу (особи), що здійснює керівництво страйком. Законодавче закріплення обсягу правоздатності керівника, з одного боку, надає йому право на законних підставах реалізовувати свої права, а з іншого – притягнути його до відповідальності за невиконання обов'язків.

До змін, які були закріплені у проекті ТК, також можна віднести наступні: змінено квоту кількості осіб, які повинні проголосувати за оголошення страйку з більшості працівників або двох третин делегатів конференції на більшість представників працівників або працівників, присутніх на загальних зборах (конференції); обов'язковість запрошення на загальні збори (конференцію) роботодавця; зменшено строк, за який керівник страйку має попередити роботодавця про проведення страйку, з 7 на 3робочі дні, а на безперервно діючому виробництві з 15 на 7 робочих днів [4].

Як бачимо, нововведення проекту ТК більш досконалі та відповідають сучасним умовам. Тому необхідно перш за все, законодавчо регламентувати реалізацію цього права та встановити чітку процедуру його проведенняв діючому законодавстві, поінформувати працівників про наслідки участі як у законному так і не законному страйку. Право на страйк повинне бути більш захищене зі сторони держави. Тоді й збільшиться практика його реалізації. Воно є ефективним та дієвим засобом захисту трудових та соціально – економічних інтересів працівників, право на страйк перебуває під захистом контрольних органів МОП та є визнаним міжнародним співтовариством.

Література:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [електронний ресурс] / офіційний сайт ВРУ - http://zakon.rada.gov.ua (станом на 03.12.2012 року).
2. Закон України «Про колективні договори та угоди» від 01.07.1993 року[електронний ресурс] / офіційний сайт ВРУ - http://zakon.rada.gov.ua (станом на 03.12.2012 року).
3. Процишен М. Право на страйк, його конституційне визначення та можливості вдосконалення / М. Процишен. – Право України, 2009. - №10. – С. 211 – 218.
4. Проект Трудового кодексу України. – Закон від 04.12.2007 № 3692 - VI [електронний ресурс] / офіційний сайт ВРУ - http://zakon.rada.gov.ua (остання редакція від 02.04.2012 року)

ДОГОВІРНІ ЛІЗИНГОВІ ВІДНОСИНИ ЗА УЧАСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Байдак Андрій Юрійович
Національний університет "Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого", IV факультет, 5 курс, 9 група

Сільське господарство України має значний потенціал, що зумовлено сприятливим кліматом, родючими ґрунтами з найкращим чорноземом у світі, вигідним географічним положенням. Але наявний потенціал не може бути реалізовано без належного матеріально-технічного оснащення агропромислового комплексу, з чим на даний момент у нашій державі існують серйозні проблеми. Майже 60% сільськогосподарської техніки вичерпали свій технологічний і амортизаційний ресурс. Зокрема, за оцінками експертів в Україні на 1000 га ріллі припадає близько 9 тракторів, в той час як у Польщі ця цифра становить 93, а в Німеччині - 87 одиниць техніки. Тож без швидкого оновлення основних засобів вітчизняні виробники сільськогосподарської продукції не зможуть успішно конкурувати з іноземними агропідприємствами, а отже й розвиватися .

Враховуючи ситуацію, що наразі склалася на кредитному ринку, виробникові сільськогосподарської продукції невигідно і водночас неможливо профінансувати закупівлю техніки за допомогою кредиту. Тому отримання необхідної сільськогосподарської техніки та обладнання на умовах лізингу дає реальну можливість поліпшити ситуацію з матеріально-технічним забезпеченням сільськогосподарських підприємств. Як свідчить практика зарубіжних країн, лізинг є вигідною і доступною формою придбання сільськогосподарської техніки, ефективним інвестиційним механізмом оновлення основних засобів підприємства.

Договір лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників - це спеціалізований господарський договір, сторонами якого є сільськогосподарський товаровиробник (лізингоодержувач) та лізингодавець (зокрема, лізингові компанії), а предметом договору - сільськогосподарська техніка, обладнання для сільськогосподарських підприємств, устаткування, а також інші об'єкти необхідні для виготовлення, переробки, зберігання та транспортування сільськогосподарської продукції.

Лізингові відносини у законодавстві України врегульовані низкою нормативно-правових та підзаконних актів, а також деякими

міжнародними актами, які ратифіковані Україною. Закон України від 16 грудня 1997 року в редакції від 16 січня 2004 року "Про фінансовий лізинг" є нормативним документом, який визначає правові та економічні засади фінансового лізингу, поняття, предмети та суб'єкти лізингу, а також деякі інші питання сфери цих відносин. Вагому роль у врегулюванні лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників відіграють також постанови Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади, які визначають спеціальні режими, умови та засади лізингу, предметом якого є сільськогосподарська техніка, обладнання, устаткування тощо. Загалом в Україні існує сформована нормативна база, яка регулює лізингові відносини, але відсутність єдиного підходу в контексті зазначеного породжує певні проблеми (зокрема, неузгодженість нормативних актів), які потребують вирішення.

Враховуючи специфіку аграрного виробництва, можливим шляхом для вирішення питань удосконалення правової регламентації лізингу за участю сільськогосподарських товаровиробників могло б стати прийняття спеціалізованого підзаконного нормативно-правового акту для регулювання даного кола відносин. Таке законодавче закріплення, наприклад, у вигляді Положення про лізинг в сільському господарстві або іншого підзаконного акту, в значній мірі популяризувало б та удосконалило лізинг не тільки за участю сільськогосподарських підприємств, а й лізингових компаній, створюючи для них певні додаткові гарантії в площині зазначених договірних відносин. Такий підзаконний акт дозволить закріпити правовий режим, економічні засади та особливі умови лізингу сільськогосподарської техніки, устаткування, обладнання тощо, необхідного для ведення сільськогосподарської діяльності, а також забезпечить ринок чистої конкуренції для лізингодавців, подолавши при цьому певні монополії, які, на жаль, зараз є характерними для цієї сфери. Окрім того, в розробці такого підзаконного нормативного акта необхідно щоб прийняла участь ініціативна об'єднана група від аграрних товаровиробників та провідних лізингових компаній. Зазначене дозволить певною мірою забезпечити інтереси кожної зі сторін. У свою чергу представники виконавчої влади, зокрема Міністерства аграрної політики та продовольства, мають розробити та включити в такий акт нові механізми державної підтримки, чого так потребує ринок лізингових послуг.

Можна стверджувати, що лізинг є певним "регенеруючим" елементом для сільського господарства. Він значною мірою сприяє його оновленню і модернізації, пропонуючи вигідніші умови для сільськогосподарських товаровиробників у порівнянні з кредитом або орендою. Подальший розвиток лізингу може стати справжнім інструментом для поліпшення матеріально-технічної бази аграрних

підприємств, що в цілому позитивно вплине на розвиток не тільки аграрного виробництва, а й економіки всієї держави.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

Вітюк Ірина Ярославівна
здобувач кафедри цивільного та господарського права і процесу, Івано-Франківський факультет Національного університету «Одеська юридична академія»

Високий попит попит на земельні ресурси та негативний вплив паливно-енергетичного комплексу на довкілля, значна залежність від імпорту традиційного палива та обмеженість наявних у державі запасів органічного палива призвели до того, що в Україні були прийняті рішення про пріоритетний розвиток використання традиційних та відновлюваних джерел енергії. Земельні ресурси України становлять 57939,8 тис. га, з них землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення як самостійна категорія земель займають площу 2,03 млн га (3,5 %) [1, с. 404], з яких землі енергетики займають 50,0 тис. га [2, с. 198].

Отже, забезпечення належного правового режиму раціонального використання земель енергетики є актуальним і вимагає дослідження.

Окремі питання правового режиму використання тземель енергетики досліджували багато науковців: Г. В. Анісімова, Н. О. Багай, В. Д. Бакуменко, Г. І. Балюк, Н. В. Боднарчук, Н. Ю. Гальчинська, А. П. Гетьман, В. М. Єрмоленко, В. М. Комарницький, О. В. Конишева, Ю. В. Корнєв, В.М. Кравчук, Л. Я. Новаковський, М. А. Олещенко, В. І. Семчик, В. І. Федорович, А. П. Шеремет, М. В. Шульга та інші, однак стан цього виду земель та законодавства у цій сфері вимагає його подальшого дослідження.

Використання земель енергетики, в першу чергу, регулюється: Конституцією України, Земельним кодексом України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про розмежування земель державної та комунальної власності», Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», Законом України «Про охорону земель», Законом України «Про державний контроль за використанням і охороною земель», Законом України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів», Законом України «Про електроенергетику», Законом України «Про альтернативні джерела енергії», Законом України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», Законом України «Про землеустрій», Законом

України «Про оренду землі», Законом України «Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення» та іншими. Слід обов'язково враховувати також те, що використання земель енергетики здійснюється паралельно енергетичним законодавством. Відповідно до п. 5 ст. 92 Конституції України, засади організації та експлуатації енергосистем визначаються виключно законами України [3].

Використання земель енергетики в Україні здійснюється на праві власності (державної, комунальної та приватної) та на праві користування (постійного, тимчасового та обмеженого) В той же час, забороняється передача з державної до комунальної та приватної власності земель атомної енергетики. Теоретично об'єкт атомної енергетики може бути споруджений на приватних землях, але враховуючи колосальну вартість такого будівництва, ймовірність цього є незначною [2, с. 199].

Суб'єктами права приватної власності на землі енергетики можуть бути фізичні та юридичні особи; суб'єктами права комунальної власності на землі енергетики виступають територіальні громади безпосередньо органи місцевого самоврядування; суб'єктом права державної власності на землі енергетики виступає держава у особі відповідних органів державної влади.

Використання земель енергетики можна поділини на види за такими критеріями:

1) залежно від можливих потреб використання земель енергетики виділяють:

- використання земель підприємств електроенергетики;
- використання земель, які надаються під розміщення лінійних об'єктів;
- використання земель лісогосподарського призначення для потреб енергетики;-
- використання земель, які надаються для забезпечення експлуатації об'єктів трубопровідного транспорту;
- використання земель в охоронюваних зонах та санітарно-захисних зонах енергетичних об'єктів;

2) за юридичним класифікатором використання земель енергетики поділяється на:

- використання земель енергогенеруючих підприємств;
- використання земель під виробничими об'єктами енергетики;
- використання земель міждержавної та магістральної електричної мережі;
- використання земель місцевої електромережі;
- використання земель під об'єктами магістральної теплової мережі;
- використання режимних зон об'єктів енергетики;
- використання земель для розміщення об'єктів енергетики та передачі

електроенергії на умовах сервітутів;-
- використання спеціальних зон об'єктів енергетики.

Використання земель енергетики можливе на умовах оренди, підставою якого є договір оренди; видом обмеженого користування земельної ділянки енергетики є земельний сервітут.

Особливості надання земельних ділянок для потеб енерегтики встановлені розділом ІІІ «Особливості надання земельних ділянок для розміщення об'єктів енергетики» Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» та іншими актами спеціального законодавства України.

Проблеми використання земель енергетики полягають в наступному: при відведенні земельних ділянок для спорудженння ліній електропередачі, електропідстанцій та різного роду пристроїв, які забезпечують безперебійне функціонування національної електроенергосистеми; тривалість надання земельних ділянок для розміщення об'єктів передачі електроенергії; проблеми правового регулювання між площею користування земельною ділянкою енергетики та реальним оформленням усієї цієї площі; неврегульовані питання щодо фінансування будівельних робіт зарубіжними інвесторами, які потребують спрощення процедур погодження місця розташування земельних ділянок і проектів їх відведення з метою оперативного наданння земельних ділянок для будівництва об'єктів енергетики. Ці проблеми слід врегулювати в законодавтсві.

Отже, використання земель енергетики в Україні здійснюється на праві державної, комунальної та приватної власності, а також на праві постійного, тимчасового та обмеженого користування. Правовий режим використання земель в Україні забезпечуються великою кількістю нормативно-правових актів, положення яких часто є неврегульованими та викликають ряд проблем. Законодавча база, що становить правовий режим використання земель енергетики в Україні є об’ємною, недосконалою та вимагає змін і уточнень.

Література:

1. Гавриленко О. П. Екогеографія України: навчальний посібник / О. П. Гавриленко. – К.: Знання, 2008. – 646 с.
2. Мірошниченко А. М. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / А. М. Мірошниченко, Р. І. Марусенко. - К.: Правова єдність, 2009. - 496 с.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254 к/96-вР (із змінами, внесеними згідно з Законами) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ПОДАТКОВИЙ ПРОЦЕС»

Коваль Діана Олегівна
кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Івано-Франківського факультету Національного університету «Одеська юридична академія»

Останнім часом у наукових колах та серед практикуючих юристів ведеться чимало дискусій стосовно меж та змісту податкового процесу.

Ключовими питаннями, навколо яких розгортається наукова полеміка, стали питання щодо поняття та меж поширення процесуальної форми реалізації норм податкового права та співвідношення понять «процедура» та «процес». Одна група вчених схильна заперечувати можливість використання процесуальної форми для позитивної діяльності суб'єктів податкових правовідносин, інша – відхиляє таку можливість, обґрунтовуючи це тим, що «процесуальне право – це судове право; юридичний процес – це судовий процес, судочинство»[1;15]. На думку прихильників такої теорії співвідношення понять «процес» та «процедура» як рівнозначних по суті знекровлює правове значення юридичного процесу. Для вирішення цього питання прихильниками юрисдикційної концепції юридичного процесу було запропоновано вживати поняття «процедура» як родове поняття, а поняття «юридичний процес» вважати рівнозначним поняттю «процесуальна процедура». Таким чином вони відкидають можливість розцінювати будь-яку процедуру юридично значимих дій процесуальною формою. Одним із найбільших прихильників такої концепції можна вважати Д.В.Вінницького, який розглядав податковий процес як різновид податкової процедури, що має на меті врегулювати відносини по застосуванню заходів податково-правового примусу і по розв'язанню податкових спорів[2;89]

Деякі науковці досліджують сутністні характеристики податкового процесу, здійснюючи порівняльний аналіз податкового та бюджетного процесів. Так, наприклад, Ногіна О.А. зазначає, що податковий і бюджетний процеси відрізняються за характером самої «процесуальності». Для податкового процесу як діяльності уповноважених державних органів (податкових або митних) характерна зовнішня спрямованість, тобто податкові або митні органи здійснюють свої дії в межах податкового процесу завжди стосовно організаційно не підпорядкованих і не залежних від них осіб – платників податку, податкових агентів, банків та ін., приймаючи в ході своєї діяльності різноманітні індивідуальні правові акти (рішення, постанови та ін.) В той час діяльність уповноважених органів в межах бюджетного процесу

надзвичайно різноманітна і далеко не завжди може мати саме процесуальний характер, а скоріше відноситься до процедурної діяльності державних органів [3;89].

На нашу думку, трактування податкового процесу як правової категорії, пов'язаної виключно із реалізацією охоронної функції податкового права, залишає поза увагою таку важливу сферу податково-процесуальних відносин як здійснення податкового контролю. Будучи різновидом фінансового контролю, податковий контроль, в першу чергу, знаходить свій прояв при реалізації регулятивної функції податкового права. Процедури здійснення податкового контролю лише гіпотетично можуть мати своїм наслідком виникнення юрисдикційних (конфліктних) податкових процедур. Разом з тим, процедури здійснення податкового контролю, як і процедури вирішення податкових спорів здійснюються у межах податкового процесу. Здебільшого, податковий контроль здійснюється у відповідній процесуальній формі, а саме, у формі податково-процесуальних проваджень, з метою попередження та припинення податкових правопорушень. Значна кількість науковців, здебільшого, вчених-адміністративістів обґрунтовують належність проваджень по здійсненню податкового контролю до адміністративного процесу. Уявляється, що така позиція є не зовсім вірною з огляду на те, що в основі належності процесуального оформлення здійснення державного контролю в межах адміністративного процесу у його широкому розумінні, лежить реалізація функцій державного управління. Щодо наповнення змістом процедури податкового контролю, то визначальним фактором при цьому виступає економічний характер тих правовідносин, у сфері яких він здійснюється.

Таким чином, вважаємо за доцільне розглядати податковий процес саме у його широкому сенсі. Щодо здійснення юрисдикційних податкових процедур, з якими ряд авторів пов'язують зміст поняття «податковий процес», то левова частка таких конфліктів вирішуються саме у рамках адміністративно-процесуальних, а не податково-процесуальних проваджень. При цьому податкове право може визначає лише окремі процесуальні аспекти розгляду таких спорів, наприклад, щодо визначення спеціальних строків звернення до адміністративного суду. Належність податкових спорів до предметної компетенції адміністративних судів відображає процесуальне оформлення розгляду податкового конфлікту в рамках адміністративного судового процесу. Можливо, з часом, в Україною буде застосовано позитивний досвід існування фінансових судів в інших державах, і лише тоді можна буде вести мову про наявність судового податкового процесу.

Література:

1. Горбунова О.Н. Проблемы совершенствования основных финансово-правовых институтов в условиях перехода России к рынку. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук в виде научного

доклада , выполняющего также функции автореферата. – М., 1996. – С.30.
2. Винницкий Д.В. Российское налоговое право: проблемы теории и практики. СПб.: Издательство "Юридический центр Пресс", 2003.
3. Ногина О.А. / О налоговом и бюджетном процесах. //Правоведение.- 2002.- №5(244). – С.88-92.

ЗМІСТ

Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права

Волько Анастасія Іванівна ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИЧИН ТА УМОВ ВИНИКНЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ……...3

Євграфова Єлизавета Павлівна ПРАВО ЯК ОБ'ЄКТИВНЕ СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ……...…....4

Кошман - Ковалик Людмила Анатоліївна ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НА СПРИЯТЛИВЕ ДОВКІЛЛЯ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ ТА В УКРАЇНІ……..8

Мовчан Віктор Вікторович ДО ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ПРОЯВІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ ЩОДО СУСПІЛЬСТВА…….12

Тисманецька Ганна Володимирівна ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ – ЯК ОСНОВНІ ФАКТОРИ РОЗБУДОВИ ДЕРЖАВИ……....14

Ухач Василь Зіновійович, Ухач Олександра Василівна КОДИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVIII ст.: ПРИЧИНИ, ОСНОВНИЙ ЗМІСТ, ЗНАЧЕННЯ…….17

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Міжнародне право

Климович Андрій Володимирович ЭВОЛЮЦИЯ СУДЕБНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ И РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛІЗ…….23

Колоколов Артём Евгеньевич ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ РЕФОРМ ПРОТОКОЛА № 14 К ЕВРОПЕЙСКОЙ КОНВЕНЦИИ О ЗАЩИТЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ОСНОВНЫХ СВОБОД……..25

Марков Олександр Володимирович НАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ОДНА З ГОЛОВНИХ СКЛАДОВИХ ЕФЕКТИВНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА…….…….28

Соловйова Анастасія Андріївна ЕВТАНАЗІЯ – ЦЕ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ ЧИ ПРАВО ЛЮДИНИ НА ГІДНУ СМЕРТЬ?.....30

Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право

Іванов Сергій Олексійович, Шмагун Оксана Сергіївна ЩОДО ПІЛЬГ ПО СПЛАТІ СУДОВОГО ЗБОРУ ІНВАЛІДАМ ІІІ ГРУПИ В УКРАЇНІ……....33

Кваша Катерина Сергіївна ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ УХВАЛИ ПОПЕРЕДНЬОГО СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ…….....35

Короєд Сергій Олександрович ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ…….....38

Олдак Тетяна Вадимівна КОСМІЧНИЙ ОБ'ЄКТ ЯК НЕТРАДИЦІЙНИЙ ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН……..…41

Сокол Марія Юріївна НАСЛІДКИ УСИНОВЛЕННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ……...….45

Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право. Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право

Босий Дмитро Миколайович ЕВОЛЮЦІЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРОКУРОРА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ……...48

Коваленко Світлана Сергіївна ПРИЗНАЧЕННЯ ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ…….52

Коваленко Світлана Сергіївна ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ……..…….55

Ковальова Валентина Василівна ДО ПИТАННЯ ПРО СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ ПРАЦІВНИКА ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ…….57

Ковальова Валентина Василівна УМІННЯ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ ПО КРИМІНАЛІСТИЦІ……...……...…58

Ковальова Ольга Вікторівна ПРОБЛЕМИ ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ……..…60

Кравчук Петро Юрійович МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПАХОВИХ СЛІДІВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ І РОЗБОЇВ…….…63

Кравчук Петро Юрійович МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ ТА ЇЇ СЛІДІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ І РОЗБОЇВ…….65

Олексюк Андрій Володимирович ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ВИЯВЛЕНОЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ НЕЮ……..68

Олексюк Андрій Володимирович ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ МІКРОСЛІДІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ…….……70

Поветкіна Юлія Валеріївна ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ПІД ЧАС СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ ПО СПРАВАХ ПРО НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ З НЕЮ……....72

Поветкіна Юлія Валеріївна ОСОБЛИВОСТІ ОБШУКУ ПО СПРАВАХ ПРО НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ З ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ…..74

Старушкевич Анатолій Володимирович МЕТОД КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДІАГНОСТИ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ……..76

Старушкевич Анатолій Володимирович МЕТОД ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ……78

Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Муніципальне право

Шейко Вольга Васильевна РЕГИСТРАЦИЯ ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ НА НАСЛЕДСТВЕННОЕ ИМУЩЕСТВО НЕ ПРИНЯТОЕ В ЭКСПЛУАТАЦИЮ……...81

Кравець Марина Олександрівна КЛАСИФІКАЦІЯ ПОРУШЕНЬ МИТНИХ ПРАВИЛ ЗА НОВИМ МИТНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ……..84

Куразов Юсуп Хамзатович СПІВВІДНОШЕННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЯК ВИДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ ІЗ СУМІЖНИМИ ПРАВОВИМИ ПОНЯТТЯМИ……87

Марченко Олена Олександрівна ЩОДО ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ СУДОВИХ ЮРИСДИКЦІЙ……..……92

Підварко Ольга Григорівна ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ ШЛЯХИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕТИЧНИХ НОРМ ДІЯЛЬНОСТІ ДРУКОВАНИХ ЗМІ УКРАЇНИ…….….94

Руснак Леся Михайлівна ПРАВО ЛЮДИНИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ’Я ЯК ОБ’ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО, ЄВРОПЕЙСЬКОГО І ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА……...……..96

Серкін Костянтин Юрійович ФАКТОРИ, ЯКІ ЗНИЖУЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МІЛІЦІЄЮ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ…….……101

Трудове право та право соціального забезпечення

Андреєва Ірина Геннадіївна ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ ПРАВОСУБ’ЄКТНОСТІ КОМІСІЇ ПО ТРУДОВИХ СПОРАХ……104

Бєдарєва Яна Олександрівна ВИЗНАЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА ПРАВОВОЇ СУТНОСТІ ПРАВА НА СТРАЙК…….…….107

Екологічне право. Земельне право. Аграрне право

Байдак Андрій Юрійович ДОГОВІРНІ ЛІЗИНГОВІ ВІДНОСИНИ ЗА УЧАСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ…...110

Вітюк Ірина Ярославівна ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ…….……112

Фінансове право. Банківське право

Коваль Діана Олегівна ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ПОДАТКОВИЙ ПРОЦЕС»……...…115

Підписано до друку 19.12.2012
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 70 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99, 063 300 86 72
E-mail: tooums@ukr.net